Stenogrammid

XIII Riigikogu, V Istungjärk, täiskogu korraline istung

Teisipäev, 30.05.2017, 10:00

Toimetatud

10:00 Istungi rakendamine
1. 10:01 Euroopa Parlamendi valimise seaduse ja teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu (401 SE) esimene lugemine
2. 12:05 Tulumaksuseaduse muutmise seaduse eelnõu (421 SE) esimene lugemine
3. 12:46 Kohaliku omavalitsuse volikogu valimise seaduse ja teiste seaduste muutmise seaduse, millega keelatakse peibutuspardid, eelnõu (413 SE) esimene lugemine
4. 13:52 Töövõimetoetuse seaduse muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu (468 SE) esimene lugemine

10:00 Istungi rakendamine

10:00 Aseesimees Enn Eesmaa
Tere hommikust, austatud Riigikogu! Alustame Riigikogu täiskogu V istungjärgu 16. töönädala teisipäevast istungit. Juhatuse nimel olen valmis vastu võtma eelnõusid või arupärimisi. Kuna sellist soovi ei ole, siis palun teeme kohaloleku kontrolli!
Kohaloleku kontroll
Riigikogu istungil viibib 72 rahvasaadikut.

---

1. 10:01 Euroopa Parlamendi valimise seaduse ja teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu (401 SE) esimene lugemine

10:01 Aseesimees Enn Eesmaa
Esimene päevakorrapunkt: Eesti Reformierakonna fraktsiooni algatatud Euroopa Parlamendi valimise seaduse ja teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu 401 esimene lugemine. Palun kõnetooli ettekandjaks Riigikogu liikme Hanno Pevkuri!

10:01 Hanno Pevkur
Head kolleegid! Meil on hea meel arutada suures saalis e-valimiste teemat. E-valimised on olnud Eesti jaoks väga oluline kaubamärk ja üldse e-teenused on olnud Eesti jaoks väga oluline kaubamärk. Meil, Eesti inimestel, on olnud võimalik kasutada elektroonilisi kanaleid selleks, et väljendada oma tahet valimistel. Seda võimalust on aasta-aastalt järjest rohkem kasutatud ja see ei ole jäänud märkamata ka välismaal. Selle võimaluse loomisel oli meil loomulikult kõhklusi, aga me olime kindlad, et see suurendab valimisaktiivsust ja annab inimestele suurema võimaluse valimistel osaleda.

10:03 Aseesimees Enn Eesmaa
Austatud ettekandja! Lugupeetud kolleegid! Tuletan meelde, et läbirääkimiste aeg kindlasti tuleb, kuid pisut hiljem. Hanno Pevkur, palun jätkake!

10:03 Hanno Pevkur
Aitäh! Elektroonilise valimise võimaluse loomine oli omal ajal midagi, mille pärast vaadati Eestile alt üles. Elektrooniline valimine on midagi, mis on ka suurendanud valijate aktiivsust. Selle süsteemi loomisel

arvestati võimalikke riske. Ja üks olulisemaid riskide maandamise tegureid oli see, et kui kellelgi peaks tekkima kahtlus oma elektroonilise hääle saatuses, võib ta hääletuspäeval minna valimisjaoskonda ja teha seal oma valiku, misjärel tema elektrooniline hääl ei lähe arvesse, aga jaoskonnas paberil antud hääl läheb arvesse. Samamoodi on turvalisuse suurendamiseks n-ö ümbrikud lahutatud. Süsteemi ülesehitus tagab selle, et elektrooniline hääletus on turvaline.
Kui me vaatame viimaseid arenguid siin parlamendis, siis on praegune koalitsioon teinud ettepaneku elektroonilise hääletuse aega lühendada. Me ei saa kuidagi nõustuda elektroonilise hääletuse aja lühendamisega. See ei ole küsimus sellest, kui pikk on elektroonilise hääletuse aeg. Selle eelnõu sõnum on selline, et Eesti e-eduloo kuvandit tahetakse rikkuda. Poliitikas on väga palju näivust. Ja see näivus tähendab koalitsiooni algatatud eelnõu puhul seda, et kuna e-hääletuse aega tahetakse lühendada, annab koalitsioon justkui märku, et e-hääletust ei usaldata. Jutt ühetaolisusest ei päde. Kui on soov valimisi ühetaolisemaks muuta, siis on võimalik ka Reformierakonna eelnõu toetada, pikendades e-hääletuse aega. See annab ka võimaluse e-hääletuse ja eelhääletuse aegasid ühtlustada.
Kui me vaatame, mis on e-hääletuse üldine põhimõte, siis see on ju väga lihtne: e-hääletus on üks valimistel osalemise viis. Kõige klassikalisem viis seda teha on, jah, valimispäeval jaoskonnas. Aga lisaks sellele on meil võimalik hääletada eelhääletuse ajal ja meil on võimalik hääletada kodus. Need on need viisid, mis meil on valimisteks loodud. Ja teatud päevadel on võimalik ka väljaspool oma jaoskonda hääletada. Nii et seadusandja on pidanud õigeks seda, et valimistel on võimalik anda oma hääl erineval viisil.
Kõnealuse eelnõu puhul me näeme seda, et e-hääletuse pikendamisega on tegelikult ka võimalik valimisaktiivsust tõsta. Ja signaal on, et me mitte ei kärbi e-hääletuse aega, vaid pikendame e-hääletuse aega. Nii et eelnõu põhiline, kandev sõnum on see, et me usaldame oma e-hääletust ja võimaldame inimestel jätkuvalt kasutada elektroonilisi kanaleid oma hääle andmisel. Loomulikult on Reformierakonna soov ja ettepanek selle eelnõu esimene lugemine lõpetada, saata eelnõu teisele lugemisele ja siis ka ühel päeval vastu võtta. Aitäh!

10:07 Aseesimees Enn Eesmaa
Kas ettekandjale on küsimusi? Küll ja veel. Külliki Kübarsepp, palun!

10:07 Külliki Kübarsepp
Aitäh, hea aseesimees! Hea ettekandja! Sa mainisid seda, et need, kes soovivad e-hääletuse tähtaega lühendada, ei usalda e-hääletussüsteemi kui sellist. Aga kas sa nõustud selle seisukohaga, et tegelikult ei usalda need inimesed Eesti riiki ja see on umbusaldusavaldus Eesti valitsejate suhtes? Ja kui sellise algatusega välja tullakse, siis usaldatakse tegelikult enda erakonna valitsejaid.

10:07 Hanno Pevkur
Aitäh! Ühel või teisel moel saan ma selle seisukohaga nõustuda. Küsimus on tegelikult, nagu ma ütlesin, Eesti e-eduloos ja Eesti kuvandis. Kui valitsuskoalitsioon tahab Eesti kuvandit halvemaks muuta, antakse järelikult tõesti mitte ainult Eesti sees, vaid ka väljaspool Eestit sõnum, et meil on siin ikka midagi kehvasti, meil mingi asi ei tööta.
No töötab! E-hääletus toimib väga hästi. Loomulikult on alati võimalik ajas veel paremaks, veel turvalisemaks muutuda, ja on ka loogiline, et sellega tegeldakse. Aga nagu ma ütlesin, küsimus on sõnumites. Küsimus on selles, millise sõnumi eelnõu – küll üks teine eelnõu, mida me praegu ei aruta – välja annab. See sõnum on, et praegune valitsus ei usalda e-hääletust. Ja loomulikult võib seeläbi ka öelda, et jah, nad ei usalda Eesti riiki.

10:08 Aseesimees Enn Eesmaa
Remo Holsmer.

10:08 Remo Holsmer
Aitäh, istungi juhataja! Austatud ettekandja! Ajalooliselt on Isamaa ja Res Publica Liit ja sotsiaaldemokraadid e-valimiste süsteemi usaldanud ja pole enne kordagi teinud ettepanekut e-

valimiste perioodi lühendada. Kas teile on teada, mis põhjusel on need kaks fraktsiooni oma seisukohta muutnud? Nad ju hääletasid üle-eelmisel nädalal eelnõu poolt, mis lühendab e-valimiste perioodi, vastupidiselt teie ettepandud ettepanekule seda pikendada.

10:09 Hanno Pevkur
Aitäh! Nojah, ennustada on väga keeruline ja inimeste pähe ei näe. Küll võib ju eeldada seda, et nii sotsiaaldemokraadid kui Isamaa ja Res Publica Liit on taganenud ühest oma senisest tugevast põhimõttest – toetada Eesti edulugu. Ja eks me teame, milleni põhimõtete muutus poliitikas viia võib. See, et sotsiaaldemokraadid on ka toetanud seda, mida Reformierakond on juba mõnda aega rääkinud, et e-valimine peaks olema ka mobiili teel võimalik, on siis justkui sellele vastukaaluks – et tegelikult me ikkagi nagu usaldame e-hääletust. Veel kord: selle sõnumiga, et e-hääletuse aega tahetakse lühemaks teha, antakse risti vastupidine signaal. Ja seda ei kompenseeri see, et teeme ikkagi valimise mobiilis ka võimalikuks. See on loogiline protsess, et me teeme ka mobiilis hääletamise võimalikuks.
Aga ma usun, et seda, miks täpselt Isamaa ja Res Publica Liit või sotsiaaldemokraadid on valmis toetama e-hääletuse aja lühendamist, tuleb küsida nende käest. Mina tahaksin täna näha, et nad teevad risti vastupidise sammu ja toetavad meie algatatud eelnõu, selleks et e-hääletuse perioodi pikemaks muuta. Eks see on võib-olla seotud ka, mis seal salata, koalitsioonis olemisega ja sooviga meeldida Keskerakonnale, kes on teatavasti ju välja öelnud, et nemad tahaksid e-hääletuse üldse tühistada.

10:11 Aseesimees Enn Eesmaa
Helmut Hallemaa.

10:11 Helmut Hallemaa
Aitäh, eesistuja! Hea kolleeg, ettekandja! Sinu ettekandest jooksis paar korda läbi ka mõte, et Eesti e-riigi kuvand on oluline. Mina arvan, et e-riigi kuvand ei seisne ainult hääletamise ajas, olgu see kümme, seitse või neli päeva. Aga mu küsimus on natuke laiem ja tuleneb sellest – tuletan meelde, sest vahel on teil, Reformierakonna poolel, tegemist mälukaotusega –, et sina olid siseminister aastatel 2014–2016 ehk kaks ja pool aastat.
Juttu tuleb isikudokumentide taotlemisest. 2015. aastal taotles neid elektrooniliselt 2,63% ja 2016. aastal 3,17%. Kui Siseministeeriumi haldusalas oleva Politsei- ja Piirivalveameti peadirektor meie juures oli, siis ta rääkis, et SMIT on elektroonse taotlemise süsteemi ettevalmistamisel aastaga maas. Kas e-riigi juhtimisel ei oleks olulisem keskendada tähelepanu sellistele e-lahendustele?

10:12 Hanno Pevkur
Aitäh, väga hea küsimus! Minul ei ole kindlasti mingit mälukaotust. Mina seisin siseministrina väga tugevalt selle eest, et neid oleks võimalik elektrooniliselt taotleda, nii nagu on praegu võimalik juhiluba taotleda. Me rääkisime sellest ja panime töösse arenduse, mille järgi võiks ID-kaartide taotlemise viia näiteks kaubanduskeskustesse. Sinna võiks panna fotokioski, kus on võimalik oma pilt ära teha, nii nagu praegu on Politsei- ja Piirivalveametis. Sa lähed ja teed seal oma pildi ära, vajutad nuppu ja saad teada, kas sinu muud andmed jäävad samaks. Ja nii oleks võimalik ka ID-kaart endale koju saada, nagu praegu tuleb juhiluba koju. See arendus on töös. Tõsi, kõik arendused ei lähe alati nii kiiresti, kui sooviks. Aga ma usun, et selliste sammudega tulebki tegeleda. Just nimelt! Ja ma loodan, et ka praegune siseminister jätkab seda tööd, mida ma alustasin.

10:13 Aseesimees Enn Eesmaa
Jüri Adams.

10:13 Jüri Adams
Aitäh, härra Pevkur! Kui te ütlesite, et teie ja Reformierakond usaldate sellist hääletamist, siis see on väga meeldiv. Aga ma olen kohanud Eestis päris palju inimesi, kes ei usalda elektroonilist hääletamist ja eriti häälte kokkuarvamist. Nende inimeste – ükskõik kui põhjendatud see on – üks argument on selline, et nad ei usalda neid IT-spetsialiste, kes tegelevad selle tööga, ega ka valimisametnikke. See kaader

komplekteeriti selle 12 aasta jooksul, kui valitsust juhtis põhiliselt teie erakond. Mulle tundub, et midagi on selles komplekteerimises valesti läinud, kui osal meie elanikkonnast puudub usaldus nende inimeste vastu. Mis siis valesti läks? Mispärast on antud nii palju põhjust kahelda elektroonilise valimise aususes?

10:14 Hanno Pevkur
Aitäh! Need, kes elektroonilisi valimisi ei usalda, on ikkagi väiksem osa Eesti ühiskonnast. On ka inimesi, kes ei usalda Keskerakonda. Täiesti selgelt on inimesi, kes ei usalda Keskerakonda, veel vähem sealt mõnda inimest. Nii et see, et mõnda inimest ei usaldata, võib isegi täiesti arusaadav olla. Ja kõik ei saa olla kõikide lemmikud – see on täiesti selge.
Mis puudutab süsteemi tervikuna, siis need inimesed, kes vastutavad e-hääletuse toimimise eest, on oma ala profid. See on Vabariigi Valimiskomisjon, kes on sõltumatu ja kelle juhid on saanud ametisse oma oskuste järgi. Ja ma usun, et meil ei ole mingit põhjust öelda, et praegune Vabariigi Valimiskomisjon oleks kuidagi ebapädev. Ei ole. Ja ka need inimesed, kes on vastutanud e-hääletuse süsteemi ehitamise eest, on olnud omal alal väga pädevad. Meil ei ole mingisugust põhjust mitte usaldada oma e-hääletust.

10:15 Aseesimees Enn Eesmaa
Arto Aas.

10:15 Arto Aas
Aitäh! Me kõik saame aru, et see eelnõu on poliitiliselt seotud koalitsiooni esitatud eelnõuga, mis kärbib e-valimiste aega ja mida arutati siin üle-eelmisel kolmapäeval ööpimeduse varjus. Kusjuures esitajate seas valitseb täielik segadus. Keskerakond räägib, et e-valimiste aega on vaja kärpida, kuna need ei ole turvalised. IRL ja sotsiaaldemokraadid sellest rääkida ei taha või ei julge, pole ka põhjust. Nemad räägivad valimiste ühetaolisusest, mis ei ole õiguslikult pädev. Ka Riigikohtu lahendid ütlevad, et ühetaolisus on e-valimiste puhul täielikult tagatud.
Ma küsin, mis on teie hinnang, kuidas see väljapoole tundub, kui sügisel toimub Eestis Euroopa riigijuhtide tippkonverents digiteemadel ja Eesti Vabariigi peaministril Jüri Ratasel on reaalselt ette näidata ainult üks asi – e-valimiste tagasipööramine. Kuidas see väljapoole paistab, mis sõnumi me välismaailmale anname?

10:16 Hanno Pevkur
Aitäh küsimuse eest! Väga õige osutus. Tõepoolest, ka mulle teadaolevalt oleme palunud Euroopa liidrid Eestisse, et rääkida digiturust ja digiarengutest. Just hiljuti kuulsin ühte intervjuud – ma ei suuda praegu meenutada, mis raadiojaamast see tuli –, kus räägiti, et Eesti eesistumise üks prioriteete on digiturg ja digiarendused ning me peame oma tugevusi ka Euroopale näitama. Väga õige! Peamegi näitama. Aga selle signaali või otsusega, mida tahetakse siin veel, ma ei tea, enne jaanipäeva vastu võtta, me anname ju tegelikult risti vastupidise sõnumi.
Minul on väga raske ennustada, mida peaminister oma Euroopa kolleegidele ütleb. Ju meil on siin kolme nädala jooksul võimalik ka peaministri käest küsida, millise sõnumi ta oma kolleegidele annab. Ja kui ühest küljest ütlevad koalitsioonipartnerid Isamaa ja Res Publica Liit ning sotsiaaldemokraadid, et e-valimised on toredad ja vajalikud, ei ole ju Keskerakonna puhul mingi saladus see, et nemad sooviksid üldse e-hääletuse kaotada. Nii et igal juhul on peaministril ees tõsine peamurdmine, kas jääda truuks oma erakonna põhimõtetele ja öelda ka Euroopa liidritele, et valitsuse juhtivpartei e-lahendusi ei toeta, või toetada Eesti senist e-edulugu ja öelda, et meil on väga head e-lahendused, kinnitades ka, et e-valimistega jätkatakse vähemalt senises mahus ning tegeletakse ka uute e-lahenduste pakkumisega.

10:18 Aseesimees Enn Eesmaa
Jürgen Ligi.

10:18 Jürgen Ligi
Aitäh, härra ettekandja! Ma ei tea, kas ma saan teist õigesti aru, mida te öelda tahate. Te olete mitu korda öelnud, et IRL ja sotsiaaldemokraadid on kuidagi oma põhimõtteid muutnud. Mina saan aru, et tegemist on sellise protsessiga, mida võib võrrelda regulaarse pesuvahetusega. Kas ma kuulsin õigesti,

et te ütlesite, et asi on põhimõttes? Kuidas saavad põhimõtted lihtsalt poliitilise konjunktuuri käigus muutuda? Oli see õige sõna, mis ma kuulsin?

10:19 Hanno Pevkur
Aitäh, hea küsija! Te kuulsite õigesti. Me näeme ju Isamaa ja Res Publica Liidu puhul ka teist põhimõtte muutust. Isamaa ja Res Publica Liidu endine esimees ja praegune Eesti Panga nõukogu esimees Mart Laar on öelnud, et eelarve tasakaal on midagi sellist, mis peab olema põhiseaduses kirjas. Aga praegune koalitsioon IRL-ist pärit rahandusministri eestvedamisel on valmis eelarve poole protsendiga defitsiiti laskma. Euroopa Komisjon ütleb, et võib-olla tuleb isegi 0,9% defitsiiti. Nii et selline diametraalne põhimõtete muutus on ühel erakonnal rahandusküsimustes olnud. Järelikult, kui me võtame e-valimised, mida IRL on alati toetanud, tähendab ka siin väikseimgi muutus negatiivses suunas seda, et nad on oma seniseid põhimõtteid muutnud.

10:20 Aseesimees Enn Eesmaa
Jätkame seaduseelnõu 401 arutelu, küsimuste vooru. Palun, Deniss Boroditš!

10:20 Deniss Boroditš
Aitäh! Hea ettekandja! E-hääletamise aja lühendamise pooldajad ütlevad tihtipeale, et e-valimiste probleem seisneb üldse selles, et see on ebaturvaline ja on olemas risk, et valimistulemust on võimalik kuidagi muuta, mõjutada. Kas teie kui endine siseminister võite siin puldis öelda, on meil teada või dokumenteeritud mingeid objektiivseid riske ja turvalisuse probleeme? Kas selle elektroonilise hääletamise ajaloo jooksul on esinenud ka reaalseid fakte, et on üritatud mõjutada või on mõjutatud valimistulemust?

10:21 Hanno Pevkur
Aitäh! Ma pean alustama teie küsimuse algusest. Te ütlesite, et selle teise eelnõu esitajad räägivad süsteemi turvalisusest. Tegelikult peaks ju siis nende käest küsima, mitte meie käest, et kas siis, kui nad ütlevad, et see on ebaturvaline, tulekski võtta Keskerakonna positsioon ja e-hääletus kaotada. Sest isegi kui e-hääletus on võimalik vaid ühel päeval, jäävad need Keskerakonna tõstetud küsimused ju nende arvates ikkagi püsti.
Meie arvates on e-hääletus igati turvaline ja meile teadaolevalt on Vabariigi Valimiskomisjon ka alati valimistulemused kinnitanud. Selle tulemusena on muu hulgas Keskerakonnal siin parlamendisaalis 27 kohta. Ja elektrooniliselt hääletanute suur hulk – viimastel europarlamendi valimistel oli neid lausa 31,28% – on kinnitus sellest, et ligi kolmandik Eesti valijatest usaldab e-hääletust ja peab seda täiesti normaalseks valimiste osaks. Ning kõik, sh Keskerakond, on neid tulemusi aktsepteerinud: e-hääled, mis neile on antud, on sobinud ka mandaatide saamiseks.
Kui Keskerakond ei tahaks e-hääli, siis nad võiks ju nendest loobuda, öeldes, et need on ebaturvaliselt saadud hääled. Aga ei, ka Keskerakond võttis oma e-süsteemis saadud hääled kenasti vastu ja selle arvel on neil suure tõenäosusega saadud – mul ei ole küll statistikat kaasas, kui palju Keskerakond e-hääli sai – suurusjärgus seitse-kaheksa, võib-olla ka kümmekond kohta.

10:22 Aseesimees Enn Eesmaa
Peeter Ernits.

10:22 Peeter Ernits
Hea juhataja! Hea ettekandja! Kahju, et reformierakondlased nii nõrgad on, et ei jäänud seda eelnõu ööpimeduses arutama, see jäi täna hommikusse. Te ütlesite, et need, kes ei usalda e-valimisi, ei usalda Eesti riiki. Mõnda aega tagasi olime Bundestagis ja kohtusime digikomisjoniga. Ja nende ühine seisukoht oli, et nemad küll sellise asjaga tegelema ei hakka. Minu küsimus on, kas Bundestagi saadikud ei usalda Saksa riiki või on kristlikud demokraadid, samuti sotsiaaldemokraadid tegelikult Keskerakonna liikmed. Kas ka Angela Merkel?

10:23 Hanno Pevkur

Aitäh! See on iga riigi valik. Meie siin parlamendis oleme teinud valiku, et me usaldame e-hääletust. Me oleme aktsepteerinud e-hääletust ühe valimisviisina – nii nagu ka eelhääletust, nii nagu ka kodus hääletust ja nii nagu ka väljaspool jaoskonda hääletust. See on üks valimisviisidest, mida me oleme aktsepteerinud ja mida me usaldame. Nii lihtne see ongi.
Kui teie erakond seda ei usalda, siis ma ütlen veel kord, et ega teie ei pea elektrooniliselt valima, te võite valida ka jaoskonnas. Mingit probleemi ei ole. Samas, kui ma vaatan teile antud e-hääli, siis selgub, et teie valijate hulgas on inimesi, kes usaldavad e-hääletust, ja päris märkimisväärses koguses. Nii et e-hääletus ühe valimisviisina on olnud Eesti e-edulugu.
Ja mis puudutab selle teema arutelu, siis ma olen enam kui veendunud, et arutada seda siin täna hommikul normaalsel ajal, puhanud peaga ja nii suure saali ees on kordades mõistlikum kui öösel kell kuus kahe inimese juuresolekul. See on nii oluline teema, et see väärib suuremat arutelu. Ja see, et teie läksite niimoodi ööpimeduses e-hääletust lühendama, on minu arvates ebanormaalne. Teie, koalitsiooni juhtimisel ju tehti selline päevakord, et ei olnud võimalik nii olulist teemat nagu e-hääletus ja Eesti e-edulugu normaalsel ajal arutada.

10:25 Aseesimees Enn Eesmaa
Toomas Kivimägi.

10:25 Toomas Kivimägi
Aitäh, härra juhataja! Väga lugupeetud ettekandja! Ka mina tahan kinnitada, et jutud sellest, nagu rahvas ei usaldaks e-valimisi, ei päde mitte sendi eest. Selle kinnituseks on tõepoolest see, et viimasel kahel valimisel on praktiliselt iga kolmas hääl antud elektrooniliselt. Ehk kui rahvas ei usaldaks, siis ta ei kasutaks seda kanalit.
Minu hinnangul on e-valimiste kõige suurem võlu tegelikult see, et selle kaudu on võimalik suurendada valimisaktiivsust. See on meil ikkagi probleemiks olnud, kui ajas tagasi vaadata, ja kohe kindlasti on e-valimised valimisaktiivsust oluliselt suurendanud. Ja mina usun, et eriti olulised on e-valimised noorte jaoks. Ma eeldan, et e-valimistel osaleb rohkem noori. Minu küsimus sulle on: kas sa oskad arvata, miks IRL kardab noorte arvamust, tahtes piirata nende võimalusi valimistel oma seisukohta väljendada, või on nad lihtsalt Keskerakonna pantvangid?

10:26 Hanno Pevkur
Aitäh! IRL-ist on meil praegu kohal täpselt üks tubli inimene – Raivo Aeg. Kui Seeder oleks ka kohal, siis saaks tema käest küsida, mis tema arvab. Võib-olla on Seeder uue esimehena oma arvamust muutnud, nii nagu ta on muutnud oma arvamust ühisdeklaratsioonide, magusamaksu, pakendiaktsiisi ja panditulumaksu puhul. Soovime Seederile jõudu ja edu Keskerakonnaga võitluses, selleks et need maksumuudatused ära jätta. Võib-olla on Seederit tabanud sarnane meeleparandus ka e-hääletuse puhul ja ta asub toetama selle pikendamist, mitte lühendamist.
Aga ma olen sinuga sada protsenti päri, et e-hääletusega on võimalik muuta aktiivsemaks noori, panna neid kaasa rääkima, sest me näeme, et noored elavad üha enam ja enam kübermaailmas. Nii saaksime tekitada täiendava võimaluse valimisaktiivsuse kasvuks või vähemalt hoida ära languse. Ka see oleks suur samm, kui me suudaksime hoida valimisaktiivsust samal tasemel. Me tõepoolest näeme, et mida noorem on inimene, seda rohkem ta kasutab e-kanaleid ja mida eakam on inimene, seda suurema tõenäosusega läheb ta jaoskonda valima. Aga eakate hulgas on üha rohkem ka neid, kes oma tervislikust seisundist tulenevalt jaoskonda minna ei saa, kuid kes on väga aktiivsed interneti kasutajad, kellel on ID-kaart ja kes saavad oma valimisõigust seeläbi teostada.
Kui me võtame näiteks valimiste turvalisuse küsimuse, siis ma hea meelega muidugi debateeriksin Keskerakonnaga veel edasi selle üle. Me oleme korduvalt ja korduvalt näinud Youtube'i laetud videokatkeid, kus Venemaal ja ka teistes riikides rikutakse massiliselt valimistulemust just sedelitega hääletamisel. Kaameratest on näha, kuidas valimiskastidesse pannakse sedeleid juurde ja mõjutatakse seeläbi oluliselt valimistulemust. Elektrooniliselt ei ole võimalik seda teha – igalühel on täpselt üks hääl. Sa saad nii hääletada ühe korra ja kui sa tunned, et see sulle ei sobi, siis on sul võimalik lõpuks jaoskonda minna. Nii et minu jaoks on e-hääletus tegelikult turvalisem kui sedelitega hääletus. Sedelitega hääletuse puhul peab ju eeldama, et kõikides, nendes tuhandetes valimisjaoskondades töötavad ausad inimesed, kes ei riku valimistulemust, pannes sedeleid kasti juurde.

10:29 Aseesimees Enn Eesmaa
Mihhail Stalnuhhin.

10:29 Mihhail Stalnuhhin
Aitäh! Neli ühes. Esiteks, millise sõnumi andis Euroopale Rootsi, kes katsetas elektroonilist hääletamist ja keeldus sellest, kuna see ei ole turvaline? Punkt kaks: millise sõnumi annab maailmale Ameerika meedia – kõik lehed ja televisioon –, kes väidab, et Putini häkkerid panid Donald Trumpi presidendiks? Punkt kolm: miks me arutame Riigikogus usu küsimust? Minu tuttavad programmeerijad, keda mul on väga palju, käivad valimisjaoskonnas, sest nad ei usu, et e-hääled jaotuvad pärast nii, nagu neid anti. Teie tuttavad räägivad vastupidist. Vahe on selles, et minu tuttavad selle eest raha ei saa. See on usu küsimus: mina usun neid inimesi, kellega ma suhtlen, teie usute omasid. Miks me usu küsimust siin arutame? Ja neljas küsimus tekkis viimsel hetkel: mitu tuhat valimisjaoskonda on siis Eestis? Te ütlesite, et tuhandetes valimisjaoskondades. Mitu tuhat valimisjaoskonda on Eestis?

10:30 Hanno Pevkur
Alustame lõpust. Ma mõtlesin sadu. Ma kontrollin selle stenogrammist üle, aga ma mõtlesin, et sadades. Palun vabandust! Nüüd siis teistest küsimustest. Rootsi ja USA – see on iga riigi enda valik, millise süsteemi nad loovad ja milline on sealne turvalisuse aste. Meie Riigi Infosüsteemi Amet ja valimiskomisjon on kinnitanud, et meie valimissüsteem on turvaline. Siin ma probleemi ei näe.
Mis puudutab usku, siis jah – usk on igaühe personaalne teema. Mõned usuvad, et maakera on lapik. Mõned usuvad, et Keskerakond on Eestile õige valik, aga paljud arvavad, et ei ole. Tõepoolest on ka valimiste puhul see, millist valimisviisi kasutada, igaühe enda vaba valik. Ma ütleks, et see ei ole seotud usuga. Ma ütleks, et see on seotud inimese tõekspidamistega ja ka sellega, millise valiku ta teeb oma hääle andmiseks.
Riigi ülesanne on pakkuda valikute paljusust, selleks et valimisaktiivsus oleks võimalikult kõrge. Kui me tahaksime ainult ühte tüüpi valimisi, siis me ütleksime, et valimised toimuvad ühel päeval, kindlal kuupäeval, on see siis oktoobrikuu teine pühapäev või märtsikuu esimene pühapäev, ja mitte ühtegi teist võimalust ei ole. Aga ka enne e-hääletust oli meil mitu valimisvõimalust: võimalus kast koju tellida, võimalus hääletada valimisjaoskondades. Nüüd on võimalik valida ka elektrooniliselt. See ongi valimisvõimaluste paljusus. Ja see, millise neist inimene valib, on tema valiku, mitte usu küsimus.

10:32 Aseesimees Enn Eesmaa
Valdo Randpere.

10:32 Valdo Randpere
Aitäh, lugupeetud eesistuja! Hea ettekandja! Kõigepealt argumenteerin natuke seda, mis saalist on kostnud. On räägitud Saksamaast, Rootsist, Ameerikast. Üheski neist riikidest ei ole ID-kaarti – kaugel sellest, mis on Eestis, tegelikult ei ole üldse. Ja mõnes neist ei saa isegi isikuid registreerida isikukoodiga, kuna vanasti, mitte väga ammu, on registreerimine tehtud. See ei tule seal kõne allagi. Nii et siin on suur vahe, see ei ole usu küsimus.
Aga minu küsimus on tegelikult selline. Mina ei ole aru saanud, mida koalitsioon praegu tahab selle e-valimiste aja lühendamisega saavutada. Keskerakonna nimetuks jääda sooviv aseesimees on öelnud, et see on esimene samm e-hääletuse täielikuks likvideerimiseks. Sotsid ja IRL räägivad, et see e-hääletus on tegelikult väga hea asi, aga see hea asi ei pea nii pikalt kestma. Mina tahan nüüd kuulda sinu arvamust. Mis sa arvad, kas e-hääletus on kadumas või läheb, nagu IRL ja SD tahavad, st head asja on vähem?

10:33 Hanno Pevkur
Aitäh! Alustame sealt, kust sa ise alustasid, ehk elektroonilisest isikutuvastusest. Eesti e-eduloo aluseks on tõepoolest olnud see, et meil on võimalik inimest tuvastada elektroonilisi kanaleid pidi. Selle selgrooks on olnud X-tee, mille külge on ühendatud erinevad teenused, alates pangateenustest ja lõpetades juhilubade väljaandmisega. X-tee võlu ongi olnud selles, et seda kasutavad selgroona nii eraettevõtted kui ka riik. Ja sellist võlu teistel riikidel ei ole. Jah, Soome proovis oma X-teed ehitada, aga ei tulnud välja. Nüüd ehitavad nad eestlaste abiga sarnast süsteemi, nagu meil on. Ja olukorras, kus me

oleme loonud turvalise e-hääletuse, öelda seda, et me matame selle maha, kuigi see on toiminud 2005. aasta valimistest peale ehk 12 aastat, oleks väga vale signaal.
Steve Jobs ütles kunagi, et inimesed ei tea enne, et nad midagi tahavad, kui sa pole neile seda pakkunud. E-hääletusega oli natukene sama lugu. Me lõime võimaluse, mille abil said inimesed oma arvamuse välja öelda turvalist elektroonilist kanalit kasutades. Ja see, kas teised, suuremad ühiskonnad, tulevad sellega kaasa või mitte, on nende valik. Meil väikese ja eduka digiriigina on võimalik olla teenäitaja. Me oleme olnud teenäitajad ja me peame ka tulevikus olema teenäitajad. Kui me ei taha seda olla, siis me mängime ühe väga suure Eesti eduvõimaluse maha.
Ma olen seda näidet ka varem kasutanud siinsamas kõnepuldis, kui me rääkisime majandusest ja selle väljakutsetest. Kui William Lee leiutas omal ajal Suurbritannias kudumismasina, siis kuninganna Elizabeth I ei andnud talle patenti, arvates, et see võtab ära töö tuhandetelt kudujatelt. Prantslased andsid William Leele patendi ja lõpuks tuli ikkagi kudumismasin ka. Progressi poliitiliselt peatada ei ole praktiliselt võimalik. See, mida koalitsioon praegu teha tahab, on peatada progress. Meie soovime progressiga edasi minna e-hääletuse aega pikendades ja otsida ka uusi võimalusi e-kanalite kasutamiseks. See on see, kuhu maailm liigub, ja selle peatamine poliitilise jõuga on riiklik enesetapp.

10:36 Aseesimees Enn Eesmaa
Urmas Kruuse.

10:36 Urmas Kruuse
Aitäh, auväärt istungi juhataja! Lugupeetud ettekandja! Mul on õnn olnud olla nii linnapea- kui ministriametis ja sõita mööda maailma ringi. Ja ükskõik, millisesse riiki me läksime, olgu Rootsi või Vietnam, räägiti Eesti e-riigist ja e-teenustest väga palju ning sooviti osa saada sellest teadmisest ja kogemusest, mida Eesti riigis on saadud nii riiklikul kui ka kohaliku omavalitsuse tasemel.
Kui praegune valitsus ja koalitsioon seavad e-hääletuse nii selgelt kahtluse alla, siis nad tegelikult seavad kahtluse alla kogu progressiivse loo, mis puudutab meie ühiskonna ja tehnoloogia arengut. Me võiksime siit edasi utreerida ja öelda, et ka see, mismoodi me pankades asju ajame või mismoodi me taotleme erinevaid dokumente, on väga tagurlik ja ebausaldusväärne. Miks praegune koalitsioon nii ebaprogressiivselt käitub?

10:37 Hanno Pevkur
Aitäh küsimuse eest! Väga raske on vastata. Nagu ma ütlesin, ainuke vastus on tegelikult see, et ju on mingisugune dogma pähe võetud, et e-hääletus tuleb ära kaotada. Aga see on samm tagasi minevikku. Me keegi ei tahaks hakata uuesti hobustega sõitma mööda Tallinna tänavaid, soovime seal ikka autodega sõita. Tegelikult tahaks juba elektriautodega sõita, et ka keskkonda hoida. See on see, kuhu maailm liigub. Sa pead vaatama tulevikku, mitte minevikku. Kui tahetakse minna tagasi minevikku, siis on võimalik minna ka 25 või 26 aasta taguse riigikorra juurde, eks ju. Minevikku vaatamine sind kunagi tulevikku ei vii. Ega ma muud ei oskagi öelda.
Mina ütlen, et e-hääletus on märk. See on märgiline küsimus: samm siia, samm sinna. Isegi kui nad ütlevad, et e-hääletus ju jääb, siis jaa, jääb küll, aga sõnum on välja antud. Mina ei tahaks minna operatsioonile, kus ei kasutata tuimastamiseks kaasaegseid vahendeid, vaid vanu meetodeid. Ja ajalukku tagasiminek meid kindlasti õnnelikuks ei tee. Nii et minu soovitus on ikkagi vaadata edasi, mitte tagasi.

10:39 Aseesimees Enn Eesmaa
Lauri Luik.

10:39 Lauri Luik
Aitäh! Minu arvates on ülimalt kahetsusväärne, et see debatt on eelkõige e-valimiste vastaste poolelt langenud sellisele tasemele, kus öeldakse, et e-valimised ei ole turvalised. Ja kui sa küsid, mis on teie argumendid, kus on näited ja kus on vigu tuvastatud, siis öeldakse, et mu tuttavad programmeerijad on hakanud paberi peal programmeerima, nad ei usalda enam arvuteid. See on minu arvates naeruväärne. Insenerimaailmas tõestatakse asju tehete abil, näidatakse matemaatiliselt, kui on mingisuguseid vigu. Minu arvates neid siiamaani tehtud ega tuvastatud ei ole.

Aga mu küsimus on laiem ja puudutab Eesti kuvandit. Kui ma ise insenerina olen käinud e-Eestit maailmas tutvustamas, siis on meile alt üles vaadatud. Ja e-teenused, alates e-pangandusest ja lõpetades e-tervisega, on tegelikult olnud meie eduloo kõige suurem osa välismaal. See muster, mis on kahjuks tekkimas – Sputniku skandaalid, NATO-skepsis, maksusüsteemi lõhkumine jne –, loob Eestist välismaale väga negatiivse kuvandi. Kas ka sinu tuttavad välismaal on sellele tähelepanu juhtinud?

10:40 Hanno Pevkur

Aitäh küsimuse eest! Ma olen saanud signaali, konkreetselt siin juba mainitud Saksamaalt, et mis teil seal Eestis toimub – mitte ainult e-hääletuse koha pealt, vaid üldisemalt, et miks Eesti riik teeb selliseid valikuid. Üllataval kombel ei ole ju see teadmine või uudis, et Eesti kavatseb e-hääletuse perioodi lühendada, ainult Eesti piiridesse jäänud, see jõuab ka välja.
Ma arvan, et siinkohal on see küsimus, mis enne kõlas, et milline on sõnum Euroopa Liidu liidritele, kui nad siia tulevad, väga õige küsimus. Kuidas me ütleme, et me oleme digitiiger, teeme suuri edusamme ja mõtleme uute e-arenduste peale oludes, kus me tegelikult siin parlamendisaalis oleme valmis ühe – rõhutan, ma siiski arvan, et ühe – erakonna nõudmisel tegema e-hääletuse aja lühemaks?
Kuigi ma ütlesin, et ju on IRL ja sotsid oma põhimõtteid muutnud, usun tegelikult, et ei Raivo Aeg, kes siin praegu istub, ega ka need IRL-i liikmed, kes on kuskil mujal, või need sotsid, kes on siin ja mujal, ei taha sisimas selle poolt hääletada. Südametunnistuse hääl on mujal ja e-hääletust soovib piirata ainult üks erakond – Keskerakond. Muidugi nad tahaksid selle ära kaotada. Kui nad üksi valitseksid, ju nad kaotaksidki selle siis ära. Nii et see on sõnumi küsimus. Väljast, tõsi, on selle kohta küsitud ja ega head vastust ei ole. Ainuke vastus on see, et praeguse peaministri erakonna soov on kaotada e-hääletus, ja see, et nad ei usu sellisel kujul e-Eesti tulevikku.

10:42 Aseesimees Enn Eesmaa

Peeter Ernits, teine küsimus.

10:42 Peeter Ernits

Hea juhataja! Hea ettekandja! Hämmastusega kuulen siin parlamendis, kuidas vastaja konkreetsele küsimusele reeglina ei vasta ja räägib hoopis oma juttu. Kordan: kas Saksa parlamendi digikomisjoni liikmed, kes ei taha Saksamaale e-valimisi, ei usalda Saksa riiki? Ja kas kristlike demokraatide juht Angela Merkel ja tema erakonnakaaslased on Keskerakonna pantvangid? Vastake palun otse!

10:42 Hanno Pevkur

Aitäh! Mina ei saa vastata Saksa parlamendikomisjoni liikmete nimel ega nende eest. Seda te peate nende käest küsima. Mina saan Eesti parlamendis avaldada oma arvamust, Reformierakonna arvamust. Meie arvates on see vale tee. Meie arvates on riikidel võimalus ja õigus valida ja luua õigusruumi. Meie oleme valinud ja loonud hääletuse õigusruumi sellisena, kus meil on hääletusviiside paljusus.
Üks hääletusviisidest on elektrooniline hääletus, mis on olnud üks väga suur osa Eesti eduloost. Ja me oleme usaldanud Eesti riiki, Eesti e-hääletust. Kui teie seda ei usalda, siis te loomulikult soovite seda kaotada. See, kas Saksamaa loob selle võimaluse või mitte, on nende valik. Mina siit puldist ei saa Saksamaale ette öelda, mida nemad tahavad või peavad tegema.

10:44 Aseesimees Enn Eesmaa

Igor Gräzin.

10:44 Igor Gräzin

Eesti on digitehnoloogias muidugi Saksamaast ees ja meil ei ole siin eriti midagi häbeneda. Aga vaata, meil on alateadvuses üks asi, millest keegi rääkida ei taha. Sellega on umbes niimoodi, et elektroonilist hääletamist ja selle tulemust saab keegi kusagil manipuleerida kellegi kasuks, näiteks mingisugused õelad jõud Reformierakonna tagant jne.
Võrdluseks, Venemaa teeb kõik selleks, et valimisi manipuleerida. Ta teeb seda USA-s, Macron rääkis temaga, Theresa May on mures. Ühesõnaga, Venemaa paneb täie rauaga, selleks et võltsida kõikide riikide valimistulemusi. Aga Venemaal ei tule midagi välja: ta saab ainult tekitada mingisugust infomüra, lekkeid ja mida iganes, aga ta ei saa võltsida tulemusi. Nüüd ongi küsimus, et kui kogu Venemaa ei saa

muuta Ameerika valimistulemusi, siis millises Eesti garaažis on need rahvakunstnikud, kes saaksid muuta valimistulemusi Eestis.

10:45 Hanno Pevkur
Aitäh, Igor! Küsimused on sul alati värvikad. Sa mainisid Venemaad, aga ma tegelikult enne siin vastasin, et me oleme näinud ka teiste riikide puhul, kuidas tavapärast valimisviisi kasutades toimub võltsimine: valimisjaoskondades pannakse valimiskastidesse hääli, mis ei ole valijate antud. Nii et kui me räägime sellest, et pabervalimised on oi-oi kui turvalised, siis nende turvalisus saab sõltuda ainult nendest inimestest, kes on valimisjaoskonnas, ja nendest inimestest, kes vastutavad valimiste turvalisuse eest. Mina olen veendunud, et Eesti e-valimiste eest vastutavatel inimestel on südametunnistus õige koha peal ja nad on teinud kõik selleks, et Eesti e-valimised oleks turvalised.

10:46 Aseesimees Enn Eesmaa
Valdo Randpere.

10:46 Valdo Randpere
Aitäh, hea eesistuja! Hea ettekandja! Mul on selline küsimus. Aastal 2005 olid Eestis esimesed e-valimised ja juba siis hakati töötama dokumendi kallal, mille pealkiri oli "E-hääletamise hea tava". Alguses ühinesid sellega kolm suuremat erakonda ja hiljem on peale ühe ühinenud kõik erakonnad, kes on Riigikogus esindatud, lisaks veel ka Eestimaa Rohelised. Oskad sa mulle öelda, mis erakond see on, kes ei ole sellega ühinenud? Ja mis sa arvad, miks nad seda teinud ei ole?
Selle dokumendi mõte on ju see, et kõik erakonnad, kes sellega ühinevad, aitavad ka maksimaalselt kaasa sellele, et e-valimised mitte ainult ei oleks ausad, vaid ka näiksid ausad. Ja selle ühe erakonna kohta, kes on algusest peale keeldunud osalemast, olen mina kuulnud igasuguseid kuulujutte, kuidas nad on tegelikult tegutsenud valimiste päeval ja valimiste eel. Aga oskad sa öelda, miks üks suur erakond ei ole ühinenud "E-hääletamise hea tava" leppega?

10:47 Hanno Pevkur
Aitäh küsimuse eest! Mõistujuttu kõrvale jättes me saame ju aru, et see on erakond, kes on soovinud e-hääletust üldse kaotada, ehk siis Keskerakond. Kui mõelda selle peale, miks, siis eks nad ise teavad seda kõige paremini. Aga siinkohal tasub rääkida üht mõistulugu või ajaloolist lugu, mis on seotud surmanuhtluse kaotamisega Eestis. Kas see on folkloor või tõsilugu? Mulle on otseallikatest kinnitatud, et see on tõsilugu. Lugu olevat aga olnud järgmine.
Kui parlamendifraktsioonid arutasid surmanuhtluse kaotamist, kuna see oli üks absoluutne eeltingimus Euroopa Liiduga liitumisel, siis olevat üks erakond öelnud, et seda ei tohi teha, st surmanuhtlus peab Eestis jääma. Ja siis olevat üks parlamendiliige teisele öelnud, et lepime nii kokku, et teie valijatele jääb see alles. Ma arvan, et e-hääletusega on natukene sama lugu. Keskerakonnaga võiks ju kokku leppida, et kui nemad ei taha hea tavaga liituda, siis Keskerakond vabatahtlikult loobub nendele antud e-häältest ja nad tulevad parlamenti ainult nende häältega, mis on antud jaoskonnas. Kui Keskerakond sellega päri on, siis nad saavad selle algatuse ise teha, öeldes, et nemad e-hääli ei usalda ja loobuvad vabatahtlikult nendele antud e-häältest. Ja vaatame, kui palju siis siin parlamendisaalis Keskerakonda on.

10:49 Aseesimees Enn Eesmaa
Helmut Hallemaa.

10:49 Helmut Hallemaa
Eesistuja! Hea ettekandja! Ma olen sada protsenti nõus sinu väidetega ja sinu erakonnakaaslaste küsimustes kõlavate väidetega, et me peame võitlema innovatsiooni eest, me peame võitlema digitaalse Eesti ja e-riigi kuvandi eest. Aga ma nüüd küsin sellist asja: kas me 21. sajandil, rääkides innovatsioonist ja digi-Eestist, peame seda ikkagi nii naiivselt ja lihtsameelselt käsitlema, et selle ainus väljund on e- ehk elektroonsete valimiste aeg, olgu see seitse, neli või kümme päeva?

10:49 Hanno Pevkur

Aitäh küsimuse eest! Kindlasti mitte! E-innovatsiooni ja e-Eesti edulugu on kinni väga paljudes detailides, väga paljudes riigi arendustes ja veel suuremates erasektori arendustes. E-edulugu sai väga paljuski suure tõuke just nimelt pankadelt ja tänu sellele, kuidas näiteks maksuamet riigi nimel võimaldas tuludeklaratsioone esitada. Vaadake, kui kõrge on täna tuludeklaratsioonide esitamise protsent. Inimesed usaldavad e-kanaleid.
Nüüd, te küsisite, kas see on ainuke väljund. Ei, nagu ma ütlesin, loomulikult mitte, aga – siin on väga suur "aga" – see on sõnumi andmine. Vaadake, kui me keerame kuskil laevanina teisele poole, siis see on nagu omaaegne Lennart Meri eskimo süsta ja suure tankeri võrdlus. Eesti peab olema paindlik ja kiire nagu eskimo süst ja valmis liikuma ühele ja teisele poole. Aga kui te tahate sellist e-riigi kuvandit, mis on nagu suur tanker, siis kui me juba oleme selle nina kuskile poole ära keeranud – mida te ju tahate teha e-hääletuse aja lühendamisega –, saab selle tagasikeeramine olema äraütlemata raske.

10:51 Aseesimees Enn Eesmaa
Arno Sild.

10:51 Arno Sild
Aitäh, lugupeetud eesistuja! Lugupeetud sõnavõtja! Ma ei taha olla tagurlik ja öelda, et e-valimised tuleb tagasi pöörata. Aga kas me ei peaks alustama hääletuse algusest? Ma tahaksin sellest otsast alustada. Täna räägitakse ainult tulemuste kokkuarvamisest, aga mitte hääletuse algusest. See ei ole kellelegi saladus ja pole vaja pead liiva alla peita, et plahvatuslikult on tõusnud eakate e-hääletamine. Selge, et lapselaps on vanaemaga kahekesi selle asja laua taga paika pannud. Kas me ei peaks nüüd seadust muutma, et hääletust ühetaoliseks kujundada? Lapselaps võiks koos vanaemaga ka kabiini minna ja seal arutada: "Kuule, vanaema, kelle me siis nüüd siit välja valime?" Kas me ei peaks selles osas ehk e-hääletusest lähtuvalt seadust kohendama?

10:52 Hanno Pevkur
Aitäh huvitava mõtte eest! Kui me selle eelnõu teisele lugemisele saadame, siis te võite kindlasti sinna erinevaid mõtteid lisada. Aga ma siiski arvan, et see konkreetne ettepanek ei ole hea ettepanek. Valimiste ühetaolisus tähendab ka seda, et kui vanaemal või vanaisal on tunne, et tema suveräänset valimisõigust on keegi piiranud või teda on mõjutatud, siis ta saab alati minna valimisjaoskonda ja teha valimiskabiinis oma valiku.
Ma olen ka täiesti veendunud selles, et on väga suur hulk inimesi, kes arutavad omavahel – pere keskel, võib-olla sõpradega –, kelle poolt hääletada. Aga valimistoiming tehakse lõpuks ju ikkagi personaalselt. Veel kord: igaühel on võimalik valida see valimisviis, mida ta tahab. Isegi välismaal olles on võimalik minna Eesti saatkonda ja seal anda oma hääl valimistel. Nii et valimisviise on meil palju ja igaüks valib endale sobivaima.

10:53 Aseesimees Enn Eesmaa
Jürgen Ligi.

10:53 Jürgen Ligi
Aitäh, austatud ettekandja! Te ütlesite viisakalt Keskerakonnale, et teie ei saa Saksamaa eest otsustada. Aga äkki te siiski proovite teistmoodi kommenteerida, et juhul kui Eesti otsustaks Saksamaa moodi, millest ta ilma jääks? Väike vihje siia juurde on sõnad "ID-kaart" või "avalik internet". Kuidas te kirjeldaksite seda maailma, mille Eesti peaks omaks võtma, juhul kui me kuulaksime selle tähtsa komisjoni arvamust omas kodus?

10:53 Hanno Pevkur
Aitäh! Mis puudutab avaliku interneti levikut, siis ma usun, et ka Saksamaal on see tegelikult väga heal tasemel ja kasvab. Interneti leviku kohta on võimalik ka Euroopa Komisjoni kodulehelt leida väga adekvaatseid hinnanguid. *Digital report* annab päris kena ülevaate selle kohta, milline on e-teenuste levik eri riikides. Muuseas, Eesti puhul tuuakse ühe parandamist vajava kohana välja just nimelt erasektori investeeringuid tehnoloogia ja IT arengusse.

Tõsi on see, et need mugavusteenused, millest kindlasti kõige laialdasemalt kasutatav riigiteenus on tulude deklareerimine, on kõige suurem eelis. Aga kõikide e-teenuste puhul – mitte ainult tulude deklareerimine, ka panka sisselogimine – saab tegelikult kõik alguse sellest, mida ma enne siin juba ühele küsimusele vastates ütlesin, ehk isiku tuvastamisest. Ja see on midagi, mis on meil olemas: ID-kaart ja üha enam leviv mobiil-ID on tuvastamise viisid, mida sellisel kujul on väga vähestel teistel riikidel. Eesti äriregistrisse on võimalik sisse logida Leedu ID-kaardiga. Eesti äriregister tunnustab Portugali ID-d. Eesti äriregister tunnustab Soome isikutuvastust. Mõned üksikud on veel.
See on see koht, kus meie ülesanne on tegelikult – ka just nimelt Euroopa Liidu eesistujana – tugevalt propageerida seda, et Euroopa riigid, sh Saksamaa, võimaldaks elektroonilist isikutuvastust. See on üliioluline. Saksamaal on see erasektoris pangakanalite kaudu võimalik juba ka praegu, aga nii, nagu meil vanasti: kasutatakse paroolikaarte ja muid viise, mitte ID-kaarti. Aga see on see põhimõte – turvaline isikutuvastamine kinnitamaks, et just mobiilikasutaja või arvutikasutaja on see inimene, kes on selle tuvastuse teinud.

10:56 Aseesimees Enn Eesmaa
Jüri Jaanson.

10:56 Jüri Jaanson
Aitäh, austatud juhataja! Hea ettekandja! Täna on siin olnud palju juttu usust ja usaldamatusest kogu valimissüsteemi ja ka e-hääletuse suhtes. Samas ma usun, et erinevad hääletusviisid tegelikult tasakaalustavad üksteist või seda usaldamatust ja kokku võttes ikkagi kasvatavad valimisaktiivsust. Progressist pole siin mõtet rääkidagi. Aga mul on küsimus turvalisuse kohta. Milline hääletusmeetod on siis eksperdihinnangute alusel tegelikult turvalisim, arvestades nii hääletamist kui ka häälte kokkulugemist?

10:57 Hanno Pevkur
Aitäh! Me oleme seda siin ka natukene kirjeldanud. Vabariigi Valimiskomisjon ja Riigi Infosüsteemi Amet on korduvalt kinnitanud, et Eesti e-hääletus on turvaline. Mis puudutab häälte kokkulugemist või teisi hääletusviise, siis ka seda me oleme siin eri riikide najal kirjeldanud. Teisisõnu, jah, ka paberhääletusi on eri riikides problemaatiliseks peetud. Nii et kui keegi ütleb, et paberhääletamisel ei ole võimalik hääli võltsida, siis see ei vasta mitte kuidagi tõele. Ka paberhääletamisel on võimalik hääli võltsida ja seda on korduvalt eri riikides tõestatud.
Ma väga loodan, et Eestis ei võltsita. Selle tagatiseks, nagu ma ütlesin ka ühele varasemale küsimusele vastates, saab olla ainult nende inimeste usaldusväärsus, kes on valimisjaoskonnas, kes vastutavad valimiskastide hoidmise eest üle öö ja kes vastutavad selle eest, et kui valimiskastid lahti tehakse, on seal peal needsamad pitserid. Ja valimissedeleid tuleb mitu korda üle lugeda. See on see põhimõte, millest tulenevalt me peame usaldama ka paberhääletust ja peame usaldama neid inimesi valimisjaoskondades, kes hääli kokku loevad.

10:59 Aseesimees Enn Eesmaa
Siret Kotka-Repinski, palun!

10:59 Siret Kotka-Repinski
Aitäh, hea eesistuja! Hea ettekandja! See, mis te räägite e-pangandusest ja e-tuludeklaratsioonidest, on kõik väga õige, et inimesed kasutavad ja tahavadki neid teenuseid kasutada. Te teate ise ka, miks see nii on – siis jääb väga selge jälg maha. E-valimiste puhul sellist konkreetset jälge nagu e-deklaratsioonide või e-panganduse puhul aga maha ei jää. Aga see on lihtsalt repliik teile kasvatuseks.
Mu küsimus on aga selline. Märt Rask oli aastal 2003 siinsamas Riigikogu puldis ja ütles välja, et e-valimised on kasulikud sellepärast, et esiteks toovad nad kõik inimesed – eelkõige nooremad – valima. Aga nagu me näeme, tegelikult ei ole nooremad inimesed valima tulnud. Teiseks ütles ta, et kohe-kohe võtab kogu Euroopa Eesti eeskujul e-valimised kasutusele. Miks siis Euroopa seda tegelikult kasutusele võtnud ei ole, kui see nii turvaline on, nagu teie väidate? Ja miks tunneb selle vastu huvi hoopis Venemaa?

11:00 Hanno Pevkur

Aitäh! Ei ole vaja teil mind õpetada või kasvatada. Küll ma saan oma kasvamisega ise kenasti hakkama ja kuulan neid, kes on mulle autoriteedid. Mis puudutab teie väiteid e-valimiste ja selle kohta, et nad kohe-kohe tulevad valima, siis vaadake statistikat. Hästi lihtne: 2005. aasta kohalikel valimistel oli 9287 e-hääletajat ja Riigikogu valimistel aastal 2011 – ainult kuus aastat hiljem – juba 140 000 e-hääletajat. Kui te ütlete, et see ei ole märkimisväärne kasv, st 9000 pealt 140 000 peale, siis ma arvan, et te ise ka möönate, et see ei ole tõsi.
Te ütlete, et noored ei vali. Valivad küll, valivad ka eakad, valivad keskealised – kõik valivad. Kui te ütlete, et teie ei usalda e-hääletust, siis see on teie õigus nii öelda. Aga ma ütlen veel kord: teeme sellise eksperimendi, et las Keskerakond loobub oma e-häältest. Teeme! Kas te olete nõus sellega? Loobuge oma e-häältest ja tulge parlamenti ainult nende häältega, mis on antud jaoskonnas.
Ei taha loobuda? See on teie valik. Nii et võtate vastu küll e-hääled, mis antakse, aga ütlete, et ei, see meile ei kõlba. See, kuidas need on antud, ei kõlba, aga vastu võtate küll. Miks te võtate need siis vastu? Ärge käituge oma põhimõtete vastaselt! Kui te ütlete, et e-hääletus ei sobi, siis loobuge neist häältest. Nii et olge siin ise ka järjekindlad. Kui te soovite e-hääli vastu võtta, siis toetage e-hääletust. Toetage seda eelnõu, et e-hääletuse aeg oleks pikem, et tuleks rohkem hääli. Muide, ma olen täiesti veendunud, et kui e-hääletuse aeg oleks pikem, tuleks – üllatus-üllatus! – ka Keskerakonnale rohkem hääli.

11:02 Aseesimees Enn Eesmaa
Marko Šorin, palun!

11:02 Marko Šorin
Aitäh, hea eesistuja! Hea esineja! Kui te ise palute, et teid ei õpetataks, siis ärge palun ise puldist keskerakondlasi ka õpetage! E-valimiste mittepooldajate puhul tuuakse välja seda, et miks nad ometi tõendeid ei esita. Aga dialoogi huvides võiks pooldajad ka neid rohkem kuulata ja osale inimestele, kes ei ole ainult keskerakondlased, omapoolsed tõendid esitada. Ka teie enda ridades istub inimesi, kes käisid jaoskonnas valimas. Tänagi on siinsamas saalis selliseid inimesi. Dialoogi huvides kuulake neid ja vastake nende küsimustele ja probleemipüstitustele! Lihtsalt niimoodi rammimine, et te olete progressivastased, ei lähenda mitte ühtegi seisukohta.

11:03 Hanno Pevkur
Aitäh! Loomulikult on igalühel õigus oma arvamusele. Kui ka siin saalis on neid, kes lähevad pühapäeval valimisjaoskonda, siis see on täiesti aktsepteeritav võimalus. Nagu ma ütlesin, meil on valimisviiside paljusus, igaüks valib endale sobiva. Mõnel on võib-olla perekonnas mingi traditsioon. Ja traditsioonid on väga olulised, neid tuleb austada.
Nii et mina kindlasti ei ütle ette, millist valimisviisi peab inimene kasutama, aga ma olen kategooriliselt selle vastu, et üks valimisviis Eestist ära kaotada, mida Keskerakond on soovinud. Sellega ei hakka ma ka mitte kunagi nõustuma, sellepärast et valimisviiside paljusus annab inimestele võimaluse valida. Ja mida rohkem on inimestel valikuid, seda suurem on tõenäosus, et meie valimisaktiivsus ei lange.

11:04 Aseesimees Enn Eesmaa
Marika Tuus-Laul, palun!

11:04 Marika Tuus-Laul
Aitäh! Hea esineja! Me olemegi inimestele öelnud, et tulge kindlasti valimisjaoskonda ja hääletage seal, sest e-valimised ei ole turvalised. Aga minu küsimus on selline. Öelge palun, kas ühetaolisust näitab paremini see, kui hooldekodu juhataja hääletab ainuisikuliselt teiste inimeste asemel, või see, kui inimene on üksinda valimisjaoskonnas oma kabiinis.

11:05 Hanno Pevkur
Aitäh! Kui teile on teada sellised näited – ma ei tea küll, millisest hooldekodust te räägite –, siis palun tuua ka konkreetseid tõendeid. Sellisel juhul tegeleb sellega ka politsei, sest siis on tegemist väärteoga. Küll siis politsei menetleb. Aga veel kord: ka seesama hooldekodu klient võib endale tellida

hääletuskasti kodus hääletamiseks. See ongi valimisviiside paljusus. Ja kui keegi rikub mõne valimisviisi puhul tulemust, siis selle eest võetakse täpselt samamoodi vastutusele nagu siis, kui jaoskonnas pannakse ebaseaduslikult sedeleid valimiskasti.

11:05 Aseesimees Enn Eesmaa
Palun, Siret Kotka-Repinski!

11:05 Siret Kotka-Repinski
Aitäh, hea ettekandja! Te rääkisite enne absoluutnumbritest. Tuleme nüüd aastast 2005 tagasi aastasse 2015 ja noorte osakaalu juurde valimistel. Siis te näete väga selgelt, et igatahes aastal 2015 käis vanureid rohkem hääletamas kui noori. Seega ei ole e-valimiste see eesmärk, millega tuli Märt Rask, kes esitles, et see toob meile kohe-kohe õndsuse õuele ja kõik noored tulevad hääletama, tegelikult vilja kandnud. Te ei vastanud ka sellele küsimusele, miks ei ole teised Euroopa riigid e-valimisi kasutusele võtnud.

11:06 Hanno Pevkur
Ma ütlesin juba enne, vastates härra Ernitsa küsimusele Saksamaa kohta, et see on iga riigi enda valik. Aga üks põhilisi põhjuseid on see, et riigid ei ole suutnud luua üleriigilist elektroonilist isikutuvastuskaarti. See on üks põhjus, aga kindlasti on veel teisi põhjuseid. Iga riik valib ise oma tee ja viisi. Näete, siin on üks ülevaade, mille ma just hiljuti sain ühe hea fraktsioonikaaslase käest. Victoria osariigi parlament on teinud ülevaate elektroonilisest hääletusest. Valimisviise ongi väga palju. Ka elektroonilisi valimisviise on erinevaid. Osa riike võimaldavad ka valimisjaoskonnas elektrooniliselt valida: sa lähed jaoskonda ja toksid seal sisse oma elektroonilise valiku. Meie oleme valinud selle tee, et seda on võimalik teha turvaliselt, ID-kaarti kasutades.
Tulen nüüd noorte ja üldse valijate n-ö struktuuri juurde. Mul on väga hea meel, et üha rohkem eakaid kasutab võimalust … Jube raske on teile vastata, kui te ise ei kuula. Mul on väga hea meel, et üha rohkem eakaid kasutab e-hääletuse võimalust. See on üks viis, kuidas laiendada ka tervisehäirega inimeste võimalust valimistel osaleda. Ükskõik, mis põhjusel inimene valib elektroonilise hääletamise, see on tema valik – kas sellepärast, et tal on nii mugavam, kas sellepärast, et tervis ei võimalda jaoskonda minna, või sellepärast, et ta arvab, et nii on õige. See on igaühe enda valik. Nii nagu ka jaoskonda minek – kui tahate jaoskonda minna, siis lähete jaoskonda. Ja nii ongi. Aga anda sõnum, et lühendame seda perioodi, on meie hinnangul vale. Pigem tuleks minna teisele poole või äärmisel juhul jätta see samaks. Ärge torkige asja, mis toimib! Ärge torkige!

11:08 Aseesimees Enn Eesmaa
Urmas Kruuse.

11:08 Urmas Kruuse
Aitäh, austatud istungi juhataja! Auväärt ettekandja! Üha rohkem jääb Keskerakonna küsimustest mulje, et üks või teine sotsiaalne grupp võidab sellest, kui elektrooniline hääletamine toimib. Minu arust oleks vaja see müüt ümber lükata. See ei ole ju adekvaatne debatt. Me saame põhimõtteliselt debateerida nii paberhääletuse kui ID-hääletuse usaldusväärsuse ja turvalisuse üle.
Aga ma tahan küsida selle kohta, et osa inimesi üritab öelda, et keegi kolmas seisab sinu juures ja mõjutab sinu ID-häält. Minu arust on selle neutraliseerimiseks väga mõistlik viis: sa saad minna valimispäeval jaoskonda ja n-ö üle hääletada. See tegevus on ju mõttetu, teades, et seda häält on võimalik muuta. Nii et igasugune selline tegevus on juba ette hukule määratud, kui inimene teab, mida ta tegelikult teha tahab, isegi sellel hetkel, kui keegi üritab teda elektroonilise hääletuse puhul mõjutada.

11:09 Hanno Pevkur
Jaa, väga õige! Ma tulen nende eri gruppide või selle juurde, kust te oma küsimust alustasite. Üsna hiljuti, 9. märtsil, ütles Tartu Ülikooli vanemteadur Kristjan Vassil, et e-valimine on turvaline ega kalluta kuidagi valimistulemust. Samamoodi ütles Kristjan Vassil seda, et kõik erakonnad võidavad valimistulemuse mõttes ja e-hääletus ei ole oma struktuurilt kuidagi teistsugune kui kirjalik, tavaline hääletus. Tema on seda väga palju uurinud. Mina soovitan Keskerakonnal ka kutsuda Kristjan Vassil

endale fraktsiooni ja temaga rääkida. Ta annab teile kindluse, et üllatus-üllatus, vaatamata kõigele – vaatamata kõikidele pingutustele e-valimised ära kaotada – on ka Keskerakonna toetajate hulgas inimesi, kes e-hääletuse võimalust kasutavad.

11:11 Aseesimees Enn Eesmaa
Marika Tuus-Laul, palun!

11:11 Marika Tuus-Laul
Aitäh, hea ettekandja! Öelge palun, mis te arvate, miks näiteks Norra hiljuti just katsetas e-valimistega, kuid loobus nendest järsult. Miks loobusid hiljuti ja lõplikult Holland ja Prantsusmaa?

11:11 Hanno Pevkur
Veel kord: me oleme sellest siin juba rääkinud. See on iga riigi enda valik. Riikidel on olnud suuri probleeme elektroonilise isikutuvastusega. Meil seda probleemi ei ole – meie elektrooniline isikutuvastus on kindel ja turvaline.
Kui tulla teie hirmude juurde, siis mul on hea meel teile ette lugeda, mida ütleb Kristjan Vassil. "Hea Keskerakond ja praegused koalitsioonipartnerid! Teie hirm e-hääletuse ees ei seisne selle turvalisuses, vaid kartuses, et teie erakond saab selle tõttu vähem hääli [---]." Ta ütleb, et mõlemad hirmud ei ole põhjendatud ja nad on teadustöödes näidanud, et e-hääletus ei kalluta valimistulemusi. "Inimesed muudavad valimistel osalemise viisi, mitte valimiseelistust. Samuti oleme näinud, et keskmiselt vaid 2% e-hääletajaist hääletab enam kui üks kord." Nii et teie hirmudel ei ole alust. Leppige sellega! Te ei pea seisma silmitsi ka selle hirmuga, et kui nüüd e-hääletus ära kaotada, kas siis teie valimistulemused lähevad ikka paremaks. Ei lähe.

11:12 Aseesimees Enn Eesmaa
Igor Gräzin.

11:12 Igor Gräzin
Jätkan eelmist küsimust. Norras ma ei ole käinud, aga Hollandis ja Prantsusmaal küll. Ja võin kinnitada, et Hollandi ja Prantsusmaa digitaalne areng on tõepoolest jäänud meist maha, ütleme, 30–40 aasta võrra: vaba wifi on väga suur probleem, iPad ei tööta Burgundias jne. Need on reaalse elu karmid faktid. Ma arvan, et see on väga tähtis, et me kunagi ei unustaks ära – nii imelik, kui see ka ei ole –, et on olemas väga arenenud riike, nende hulgas Saksamaa, Prantsusmaa ja Holland, kes on tegelikult ühes valdkonnas meist täitsa maha jäänud. Ja sellepärast ma küsin, mis sa arvad, kas edaspidi on üldse kohane seda laadi argumente kasutada, et e-hääletamist ei ole Vanuatu saartel, Etioopias, Mauritaanias, Hollandis jne. Kas me tohime seda üldse argumendina võtta?

11:13 Hanno Pevkur
Aitäh! Minu hinnangul võib seda alati argumendina kasutada, kui keegi soovib. Aga vastuargumendina tuleb alati kasutada seda, et Eesti on teenäitaja. Jah, olemegi, näitamegi maailmale teed. Ütleme, kuidas on võimalik elektrooniliselt tulusid deklareerida, kuidas on võimalik pangas asju ajada, kuidas on võimalik lapse koolitulemusi vaadata, kuidas on võimalik juhiluba koju tellida ja veel väga paljusid e-kanaleid kasutada.
See ongi meie edulugu. See ongi see, kuhu me liigume. See ongi see tee, mida me maailmale näitame. Nii et kui keegi ei võta e-hääletust kasutusele, siis see on nende valik. Meie saame öelda, et meil see toimib. Seda on korduvalt kinnitatud, et see ei mõjuta kuidagi valimistel saadud häälte struktuuri, see on turvaline ja väga hea võimalus inimeste hääletusviiside laiendamiseks.

11:14 Aseesimees Enn Eesmaa
Erki Savisaar.

11:14 Erki Savisaar
Aitäh, austatud juhataja! Lugupeetud ettekandja! Te olete siit puldist mitu korda esitanud valeväiteid ja stenogrammi huvides ma soovin need ära klattida. Te olete öelnud, et valimispäeval saab

valimisjaoskonnas pabersedeliga elektroonilist häält muuta. Seda võimalust ei ole. Seda ei ole seaduses ja ka reaalsed inimkatsed on näidanud, et kui inimene on elektrooniliselt hääletanud ja läheb valimisjaoskonda, siis tal ei lubata seal valida. Keskerakonnal on plaanis see võimalus anda, st võimalus anda elektroonilisi hääli ka valimispäeval.

11:15 Hanno Pevkur
Palun vabandust, aga me oleme siin küll ... Või millist seadust teie loete? Kohaliku omavalitsuse volikogu valimise seadus, Riigikogu valimise seadus ja Euroopa Parlamendi valimise seadus võimaldavad inimesel anda valimispäeval paberhäält ja siis läheb arvesse paberil antud hääl.

11:15 Aseesimees Enn Eesmaa
Dmitri Dmitrijev.

11:15 Dmitri Dmitrijev
Aitäh! Austatud ettekandja! Vaatan siin e-hääletajate vanuselist struktuuri. Kui näiteks Riigikogu valimistel oli hääletajaid vanuses 18–24 aastal 2011 11 000 ja aastal 2015 natuke üle 11 000, siis hääletajaid vanuses 55+ oli aastal 2011 natuke üle 29 000 ja aastal 2015 juba 44 000. Nii et ilmselt see eesmärk, et noored hakkaksid rohkem hääletama elektroonilisel teel, ei ole täitunud. Samas te ütlesite, et teil on hea meel, et vanemad inimesed rohkem nii hääletavad. Aga kuidas me võime olla kindlad, et see on nende valik, mitte nende ID-kaardi abil tehtud teise inimese valik? Kuidas me põhjendame olukorda, kus näiteks 90+ vanuses inimesed, kes muidu arvutit ei kasuta, hakkavad e-valimiste ajal aktiivselt hääletama?

11:16 Hanno Pevkur
Aitäh! Kuidas me võime olla kindlad, et te teete oma valiku ka valimisjaoskonnas nii, nagu te ise mõtlete? Vaadake, küsimus ongi selles, et igaüks valib ise. Ja kui sa ei soovi elektrooniliselt valida, siis sa võid alati minna jaoskonda. Sa valid valimisviisi oma soovi järgi.
Mis puudutab eakate arvu kasvu valijate struktuuris, siis kahjuks Eesti rahvastikupüramiid muutub. Ja mitte selles suunas, et me muutume rahvana nooremaks, vaid selles suunas, et meil tuleb eakamaid inimesi juurde. Pensioniikka jõuavad ka need inimesed, kes e-hääletuse loomise ajal olid tööeas. Ja nii ongi normaalne, et need inimesed, kes on juba tööeas harjunud pangakanaleid või muid e-kanaleid kasutama, hakkavad pensioniikka jõudes ka valima elektroonilisi kanaleid pidi. Nii et siin ei ole midagi imelikku. Nagu ma ütlesin, see on üks valimisviise ja selle kasutusaja lühendamine ei ole mõistlik.

11:18 Aseesimees Enn Eesmaa
Erki Savisaar.

11:18 Erki Savisaar
Aitäh, austatud juhataja! Lugupeetud ettekandja! Me loeme ikkagi sama seadust ja seda teemat on arutatud ka Vabariigi Valimiskomisjoniga. Praegu ei ole võimalik jaoskonnas pabersedeliga oma elektroonilist häält muuta. Kui see võimalus oleks, siis ei saaks praeguse tehnoloogilise lahendusega mitte kuidagi lugeda elektroonilisi hääli täpselt kell 8.00.

11:18 Hanno Pevkur
Aitäh! Loeme selle seaduse pärast koos üle, vaatame seda. Mis puudutab paberhääli ... Ma ütlen veel kord, nagu ma vastasin ka eelmisele küsimusele: kui kellelgi on kahtlusi, siis ei pea üldse elektrooniliselt valima. See on inimese täiesti vaba valik.
Aga eelnõu, mille te olete koalitsiooni nimel teinud, jääb ju teie enda vaate mõttes poolele teele. Miks te ei esitanud eelnõu, et e-valimised üldse ära kaotada? Olge siis julged ja esitage see eelnõu ilma koalitsioonipartnerite nõusolekuta menetlusse. Vaatame, kas see saab hääled või ei saa. Te võite üksinda ka selle eelnõu parlamendi menetlusse panna. Pange menetlusse eelnõu, millega te soovite e-hääletuse kaotada. Vaatame, kas see läheb parlamendi suures saalis läbi või mitte.

11:19 Aseesimees Enn Eesmaa

Johannes Kert.

11:19 Johannes Kert
Palju tänu, härra aseesimees! Meie kolleegidel Keskerakonnast on võib-olla selline mulje, et Eesti on ainuke riik maailmas, kus e-valimised toimuvad. Digitaalselt enam arenenud Kagu-Aasias on näiteks Malaisia selline riik, kus on täpselt sama lahendusega elektrooniline isikutuvastamine nagu Eestis ja kus ka e-hääletamine toimib edukalt nii kohalikel kui üleriigilistel valimistel. Jaapan valmistab seda ette ja ilmselt lähiaastatel tutvustab e-hääletamist oma riigis.

11:20 Hanno Pevkur
Aitäh nende märkuste eest! Ma olen teiega päri, et tegelikult need, kes on tehnoloogiliselt rohkem arenenud, võtavad e-hääletuse niikuinii ühel või teisel päeval kasutusse. See on asjade loomulik käik ja ma ei näe, et seda progressi oleks võimalik kuidagi tagasi pöörata.

11:20 Aseesimees Enn Eesmaa
Palun, Urve Tiidus!

11:20 Urve Tiidus
Aitäh, lugupeetud juhataja! Lugupeetud ettekandja! Ma tulen korraks tagasi kolleeg Dmitrijevi küsimuse juurde, milles kõlas minu jaoks diskrimineeriv noot 55+ earühma suhtes – justkui nemad ei oleks võimelised digitaalses ja elektroonilises maailmas tegutsema. Kuidas teile tundub, kas küps iga on mingisugune takistus digitaalmaailmas hakkamasaamisel, sealjuures ka e-valimistel osalemisel?

11:21 Hanno Pevkur
Aitäh hea küsimuse eest! Absoluutselt mitte. Iga ei määra kuidagi seda, kas inimene saab valida või mitte ja kas ta on oma otsustes vaba.

11:21 Aseesimees Enn Eesmaa
Mart Helme.

11:21 Mart Helme
Lugupeetud eesistuja ja lugupeetud esineja! Me oleme siin kuulnud viimase poole aasta ja aasta jooksul, kuidas Venemaa on aktiivselt, agressiivselt ja elektrooniliselt sekkunud teiste riikide valimisprotsessi. Kas te ei näe siin ohtu, et e-valimised võiksid ka meie puhul olla Venemaale väga ahvatlev sihtmärk?

11:21 Hanno Pevkur
Aitäh! Ma arvan, et Venemaa ei sekku väga jõuliselt mitte ainult teiste riikide, vaid ka oma riigi valimisprotsessi. Korduvad tõendid paberhäälte ja -sedelite rikkumise kohta on ju ka olemas. Ja kui Venemaa soovib sekkuda valimisprotsessi, siis ta ei pea seda tegema ainult digitaalseid kanaleid kasutades, seda on võimalik teha ka muul viisil. Meie e-riigi turvalisuse eest vastutavate inimeste ülesanne on tagada valimiste turvalisus ja see, et ründeid Eesti valimissüsteemi vastu ei toimuks.

11:22 Aseesimees Enn Eesmaa
Lauri Luik.

11:22 Lauri Luik
Aitäh! Hea ettekandja! Ma loen praegu Riigikogu valimise seadust. Näiteks § 48 ütleb, et valijal on õigus oma elektrooniliselt antud häält muuta, hääletades uuesti elektrooniliselt või siis hääletades hääletamissedeliga kümnendast päevast kuni neljanda päevani enne valimispäeva. Kas te saate aru, millest kolleegid koalitsioonist räägivad?

11:23 Hanno Pevkur

Aitäh! Ma saan aru, et Erki Savisaar viitas valimispäevale. Aga tõsi on see, et elektrooniliselt antud häält on võimalik muuta.

11:23 Aseesimees Enn Eesmaa
Austatud ettekandja, teile rohkem küsimusi ei ole. Juhtivkomisjoni ettekande teeb põhiseaduskomisjoni liige Helmut Hallemaa.

11:23 Helmut Hallemaa
Austatud eesistuja! Head kolleegid! Teen kokkuvõtte eelnõu 401 arutelust, mis toimus põhiseaduskomisjonis. Tahan kohe sissejuhatuseks öelda – tavaliselt ma räägin sellest lõpus – ühe protseduurilise otsuse: see eelnõu otsustati võtta päevakorda 17. maiks. Paraku see siis Riigikogu suures saalis arutelule ei jõudnud ja mul on sellest tõesti kahju. Mina olin valmis, mul oli kõne kogu aeg taskus ja ehk ka tukkusin nii, et kõne oli taskus. Reformierakonda, kes siin süüdistas, et hääletus toimus ööpimeduses, tegelikult selle arutelu ajaks enam saalis ei olnud. Ja juhin ka nende tähelepanu loodusest tulenevale – Eestis on praegu peaaegu valged ööd. Sel ajal, kui hääletus toimus, st kella kuue-seitsme vahel, oli siin saalis tegelikult juba üsna valge.
Selle eelnõu esitas Reformierakond menetlusse 13. märtsil. Komisjonis toimus arutelu 9. mail. Komisjoni esimehe ettepanekul viidi siis läbi kahe eelnõu arutelu ja ühine protokoll on numbriga 114. Eelnõu 400 sisuks on elektroonse valimisperioodi ja ka teiste eelhääletuse perioodide ühtlustamine ning viimine praeguselt seitsmelt neljale päevale. Reformierakonna eelnõu ettepanek on nende viimine kümnele päevale.
Eelnõu arutelu käiku edasi andes püüan ma nüüd protokollist võtta välja selle osa, mis puudutab eelnõu 401. Aga kõigepealt veel nii palju, et eelnõu 400 tutvustas komisjonis Anneli Ott ja eelnõu 401 mitte tänane ettekandja Hanno Pevkur, vaid Lauri Luik.
Peab mainima, et komisjonis oli sisuline ja tõsine arutelu, mis kulges ilma poliitilise sildistamiseta ja mitteadekvaatse käsitluseta. Samas me käsitlesime seal kõiki neid küsimusi, mis olid ka täna siin saalis, erinevate nurkade alt, seinast seina. Juurdekutsutud esindajatena võtsid sõna Justiitsministeeriumi avaliku õiguse talituse nõunik Mariko Jõeorg-Jurtšenko ja riigi valimisteenistuse nõunik Mihkel Pilving. Samuti osalesid valimisteenistuse nõunik Sandra Elken ja Riigikogu Kantselei avalike suhete osakonna pressinõunik Eva Vahur. Lisaks ettekandjatele võtsid sõna Arto Aas, Anneli Ott, Ken-Marti Vaher, Mart Nutt, Kalle Laanet, Helmut Hallemaa ja Jüri Adams. Kõik said nimetatud.
Komisjoni arutelul oli küsimuse all eeskätt elektroonse valimise perioodi pikkus. Ma ise küsisin Mihkel Pilvingu käest, kes on minu arvates Eesti üks tuntumaid valimiseksperte, kuivõrd mõjutab selle aja pikkus hääletusaktiivsust valimistel. Mihkel Pilvingu vastus oli see, et enamik elektroonseid hääli antakse kahel päeval: esimesel päeval ehk elektroonse valimise alguses ja viimasel päeval ehk elektroonse valimise lõpus. Ja tema kui eksperdi hinnang oli, et tegelikult on selle valimise aja pikkus, olgu ta seitse, neli või kümme päeva, eeskätt poliitiline otsus, valimisaktiivsust see oluliselt ei mõjuta. Turvalisus ei ole minu meelest siiski selline küsimus, mida naeruvääristada. Ka sellest oli komisjonis juttu. Mihkel Pilvingu hinnang oli selline, et Eesti valimised on seni olnud suhteliselt turvalised – ei ole olnud ühtegi otsest häkkimise juhust. Ta hindas, et seda poolt on pidevalt täiendatud ja täiustatud ning see on valimistest valimistesse muutunud turvalisemaks. Nüüd on olemas ka verifitseerimise süsteem, mis võimaldab ka hääletajal näha, kas tema hääl liikus edasi ja võeti arvesse. Aga turvalisusest veel selles kontekstis, millest ka siin täna juttu oli. Meie meedia ja ka mitu siin saalis olevat erakonda on ju rõhutanud mitteturvalisust suurte riikide valimistel. Nii et tegelikult on turvalisust võimalik alati suurendada. Ja ma arvan, et see on kindlasti hästi oluline.
Komisjoni esimees Ken-Marti Vaher küsis mitmel korral ka seda, miks on valitud just see kümme päeva. Komisjonis ettekande teinud Lauri Luik ütles, et see on hinnanguline ja täpset tehnilist ega juriidilist põhjendust, miks just kümme päeva, seaduseelnõu esitajatel ei ole. Suure diskussiooni tekitas ühetaolisuse küsimus, aga see puudutas eeskätt eelnõu 400 ehk siis elektroonse hääletamise perioodi viimist kooskõlla eelhääletuse perioodiga, et mõlema pikkuseks määrata neli päeva.
Komisjoni esimees küsis ka seda, miks ei võiks see periood pikem olla ja miks ei võiks tulevikus pikem olla ka kabiinis hääletamise periood. Eks viimane on eeskätt seotud kulukusega. Aga kindlasti on need asjad võimalikud – seda rõhutasid komisjoni töö käigus ka mitmed sõnavõtjad. Ja nagu eespool öeldud sai, Mihkel Pilvingu arvates on selle aja pikkus ikkagi eeskätt poliitilise valiku küsimus.

Komisjoni töö lõpuosas pidas Kalle Laanet oluliseks öelda, et on vaja õiguskantsleri arvamust eelnõude kohta. Ma ise rõhutasin – küll rohkem eelmises diskussioonis, aga see jooksis väga tõsiselt läbi ka siit sõnavõttudest –, et ühtegi valimismeetodit ei kavatse ära kaotada kumbki nendest eelnõudest, ei 400 ega 401. Alles jäävad elektroonne hääletamine, eelhääletamine, valimisjaoskonnas kabiinis hääletamine, valimiskasti koju tellimine valimispäeval ja ka kõik muud võimalused. Lihtsalt perioodid muutuvad ühtlasemaks. Olen ka ise korduvalt valimiste juures olnud – mitte ainult hääletajana, vaid ka organiseerija poole peal – ja kinnitan, et tegelikult tekitab see perioodide ebaühtlus valijate seas suhteliselt suurt segadust. Nii et tegelikult peaksid need perioodid ühtlasemad olema küll.
Lõpuks tegi komisjon ka teised menetluslikud otsused. Tehti ettepanek eelnõu tagasi lükata (häältega poolt 5, vastu 4) ja põhiseaduskomisjoni ettekandja on teie ees (see oli konsensuslik otsus). Aitäh!

11:31 Aseesimees Enn Eesmaa

Kas on küsimusi? Lauri Luik, kokku on võimalik esitada kaks küsimust, teil oleks see juba kolmas. Küsimusi ettekandjale ei ole. Aitäh, lugupeetud ettekandja! Avan läbirääkimised seaduseelnõu üldpõhimõtete aruteluks. Ja kuna tegemist on esimese lugemisega, saavad sõna kõigi fraktsioonide esindajad. Palun, Mihhail Stalnuhhin Keskerakonna nimel!

11:31 Mihhail Stalnuhhin

Härra juhataja! Lugupeetud kolleegid! See oli märkimisväärne arutelu, see jääb meelde mitmes punktis. Ma sain teada, et Eesti on tehnoloogiliselt Norrast, Hollandist ja Prantsusmaast kõvasti ees. Imelik on, et eestimaalased käivad tööl Norras ja Hollandis, aga hollandlased ja prantslased siia meie poole nagu ei tiku. Me saime teada, et me oleme samal tasemel Malaisiaga, mis on tohutu pluss – see on selge. Ja selgus seegi, et ka Malaisia on mitu pead üle sellest tasemest, mis on Prantsusmaal ja Hollandis. See on üks väike avastus, aga sellegipoolest.
Me saime ka teada, et mõnel opositsiooni liikmel on kuulmisega kehvasti. Kui koalitsiooni liige küsib inimeste kohta, kes on vanuses 90+, siis järelküsimuses muutuvad nad nendeks, kes on vanuses 55+. Ja seda siin ka tõsiselt arutatakse, selle asemel et selgitada, et juttu oli vanusest 90+, mitte 55+. Nii et mitu sellist väga huvitavat seika.
Mul ärkas jälle ellu üks veendumus. Ma olen eluaeg, nii kaua, kui ma olen poliitikas olnud, imetlenud Reformierakonda. Ma olen alati suure lootusega nende poole vaadanud, sest kui keegi päästab maailma, siis see on muidugi Reformierakond. Ja ma ei välista, et kunagi tuleb üks andekas reformierakondlane, näitab mulle mingis klaastopsis mingeid tablette ja ütleb: vaata, meie leiutasime, nüüd võtad neid ja oled kuni surmani absoluutselt terve. Mõni hakkabki võtma, aga mõni normaalne inimene küsib, et kas neid enne katsetati ka. Ah, oli vaja katsetada? Jumal küll, meie panime siia kriiti ja dietüüli, kõike sellist jama, ja meie arvame, et see igatahes hoiab sinu tervist. Miks ka mitte? Või tuleb keegi andekas, kes on lennuki kokku pannud, ehitanud. Ja meil on probleem: tahaks hakata sellega lendama, aga kas katsetatud on? Sulle öeldakse, et ei, milleks. Meie oleme kõige targemad, võib ka täitsa ilma katsetuseta. Miks mitte?
Kui keegi arvab, et siin saalis on keegi elektroonilise hääletamise vastu, siis tegelikult ei ole. Tegelikult on vaja teha paari asja. Esimene asi on katsetamine. Holland, Norra, Prantsusmaa ja Rootsi keeldusid elektroonilise hääletamise kasutuselevõtust alles peale seda, kui nad olid süsteemi katsetanud. Aga teie, kallikesed, pole ju seda teinud. Kust mina tean, kas ta töötab või ei tööta?
Punkt üks, seda tehakse väga lihtsalt: kuulutatakse välja konkurss ja pannakse välja üks tagasihoidlik auhind. 10 000 eurot paneb kõige nõrgemad häkkerid siiski tööle. Ja paari nädala pärast te saate teada, kuidas juhtus niiviisi, et inimene, kes saab valimisjaoskonnas paarsada häält, saab elektrooniliselt 5000. Mul oleks endalgi huvitav teada saada, kuidas see võimalik on.
Punkt kaks, mida oleks vaja teha. Kindlustage see, et elektrooniline hääletamine on tõesti salajane. Te räägite sellest, et vanake, kes on 90+, muutub äkki nii aktiivseks, et tal on komput vaja. Kusjuures mina pööraks tähelepanu sellele, et neli aastat tal komput vaja ei ole, siis ta vajab komput, hääletab ära ja jälle ei ole tal seda neli aastat vaja, st järgmiste valimisteni.
Kuidas meil need vanurite kodud ja mõned muud organisatsioonid äkki nii aktiivseks on muutunud? Seda te meil kontrollida ei lase. Ma tuletan meelde, et hiljuti olid ühed valimised, kus üks suur erakond sai kaks mandaati. Siis tehti vaheaeg, rahvas sebis tund aega valimiskomisjoni ja Stenbocki maja vahet ja äkki selgus, et ei olegi kahte mandaati, on siiski üks.
Palun lisaaega!

11:36 Aseesimees Enn Eesmaa
Palun, kolm minutit juurde!

11:36 Mihhail Stalnuhhin
Nii kerge see oligi. Miks hävitatakse kõik need tehnilised tulemused nii kiiresti? Te räägite sellest, et see on usaldusväärne. Andke meile kontrollida! Kuidas saab niiviisi olla? Te olete nagu see vana ja selge, et juba eluks mittekõlblik sotsiaalne süsteem, mis ütles, et näiteks 1980. aastal on kõigil inimestel oma korter, et nad elavad eraldi korterites. Ja kõik aplodeerivad ja mingit tõestamist vaja ei ole. Mitte keegi pärast ei kontrolli, mitte keegi ei taha teada, mis tegelikult juhtub ja toimub. Te võtsite vana ideoloogia niiviisi üle, et lubate, aga kontrollida ei lase. Küsimus ei ole selles, et keegi oleks elektroonilise hääletuse vastu, aga tõendage ära, et ei ole võimalik kollektiivselt hääletada. Tõendage, et need hääled, mis mulle antakse, ei lähe kellegi teise kätte.
Ja üks viimane märkus: kolleege on vaja austada! Kui siia pulti tulla, siis tegelikult on vaja materjali ka teada. Ja rääkida seda, et valimispäeval on võimalik muuta elektroonilist häält bülletäänihäälega, siin seistes veel vaielda, pärast välja keerutada ja mõelda, et nii peabki olema, on kuidagi vale. Mõned märkused on mul veel selle seaduse teadmise kohta, aga ma ei hakka neid praegu esile tooma. Igatahes on küsimus tehnoloogias. Küsimus on katsetamises. Küsimus on selles, et kõik seda mitte ei usuks, vaid teaks, et niiviisi ongi. Jumala pärast, me kõik siin oleme osavad kõnelejad, aga võrrelda elektroonilist hääletamist ja deklaratsiooni täitmist – uskuge mind, see on nagu võrrelda sõrme ja ... Kes vene keelt tunneb, see saab aru, millest ma praegu räägin. Kui ma täidan elektroonilist deklaratsiooni, siis ma annan oma nime ja kõik oma andmed ja mul on tagasiside. Kui ma hääletan, siis ei ole sel ju sellega mitte midagi pistmist: ma ei anna oma nime ja ma ei saa tagasisidet. Kui te selliseid asju võrdlete, siis te ikka asjast üldse aru ei saa. Aga muidu on Reformierakond väga tubli ja me ootame, millal te meid järjekordselt päästma hakkate. Aitäh!

11:39 Aseesimees Enn Eesmaa
Eesti Vabaerakonna fraktsiooni nimel Jüri Adams.

11:39 Jüri Adams
Härra istungi juhataja, ma palun kohe ka lisaaega!

11:39 Aseesimees Enn Eesmaa
Palun, kokku kaheksa minutit!

11:39 Jüri Adams
Lugupeetud rahvaesindajad! Meie – Vabaerakonna fraktsioon – ei toeta elektroonilise valimise praeguse ajalise mahu vähendamist, vaid pigem selle suurendamist. Mul oli võimalik 24. mai öisel istungil selle eelnõuga konkureeriva valitsuskoalitsiooni fraktsioonide algatatud eelnõu puhul, millega elektroonilise valimise ajalist mahtu vähendatakse, ka fraktsiooni nimel kõnet pidada. Sellepärast ma markeerin tookordse kõne sisu siin ainult paari lausega.
Minu kõne sisu seisnes selles, et meil Eestis on praegu suur segadus sellega, mida tähendab põhiseaduses kasutatav sõna "ühetaolisus". Ma väitsin, et see on poliitiline termin, mis sai alguse Prantsuse Vabariigi esimesest põhiseadusest, ja sellel on olnud üks kindel tähendus. Nimelt, kui räägitakse, et valimised on ühetaolised, siis see tähendab seda, et iga valimisest osavõtja hääle kaal on täpselt sama suur kui iga teise valimisest osavõtja hääle kaal. See ei tähenda, et tehniliselt peab hääletamine kõigil ühtemoodi olema. Mitu inimest, kes siin täna küsisid selle tähenduse kohta, eriti keskerakondlased, ei viibinud ilmselt tookord saalis. Neile on vaja seda üle korrata. Kahjuks ei ole sellest väga informeeritud ka põhiettekandja härra Pevkur. Aga ma usun, et ta on õppimisvõimeline mees ja räägib edaspidi sellest terminist täpsemas tähenduses.
Mida ütelda selle põhilise vaidluse kohta, kas elektrooniline valimine on piisavalt usaldusväärne või on see ebaturvaline? Siin peab ütlema, et kes on natukene õppinud füüsikat, teab seda, et kõik asjad, mis levivad elektromagnetilise laine kujul, ei ole absoluutses mõttes kunagi päris turvalised. Tehniliselt on alati vähemalt põhimõtteliselt võimalik üks elektromagnetiline laine kinni püüda ja uurida, millist informatsiooni ta kannab ja asendada see mingisuguse teise infoga. See on elementaarne asi, miks on

vaja seda korrata? Seda on vaja korrata sellepärast, et elektroonilise hääletamise vastased ajavad pidevalt sassi seda, kui keegi füüsik ütleb selle järelduse, et jah, lõplikku turvalisust ei ole olemas, ja seda, kui samal ajal kõik praktikud ütlevad, et praktika seisukohalt on asi piisavalt turvaline. Meie elektrooniline hääletamine ei ole sugugi vähem turvaline kui näiteks meie elektrooniline pangandus, mida me peaaegu kõik kasutame. Muidugi on Eesti rahva hulgas ka inimesi, kes mingitel põhjustel kunagi elektroonilist pangandust ei kasuta, aga see ei diskrediteeri asja.
Kui me nüüd vaatame sellelt seisukohalt, kas meil on olnud vastavaid kogemusi või millised ohud on ees, siis ma väidan, et kõige tõenäolisem oht seisneb mingisuguses kompuutri viirusprogrammis, mis võib kuidagi asju segada. Väiksem on see võimalus, et mingisugune vaenulik jõud on tehniliselt nii suutlik, et saaks tahtlikult segada meie elektroonilist valimist. See on musta stsenaariumi teema. Põhimõtteliselt võiks ju samamoodi kirja panna ka näiteks sellise oletuse. Mingis valimisjaoskonnas võltsitakse kõiki tulemusi sel teel, et mingi hirmus vaenlane ilmub mingi salapärase gaasiga, uinutab kõik valimiskomisjoni liikmed magama, võtab lahti valimiskasti ja asendab seal olevad sedelid teistega, äratab siis need valimiskomisjoni liikmed üles, kes ei saagi aru, et vahepeal on midagi juhtunud. Elektroonilise valimise tulemuste võltsimine on umbes samasuguse stsenaariumi ja samasuguse tõenäosusega. Aga mingisugune kompuutriviirus on tõsisem oht. Ja kordan siin üle selle, mida ma ka tol ööl ütlesin. Meie fraktsiooni arvates peab Eesti alati säilitama varuvariandi, et kui peaks juhtuma midagi ootamatut, et on vaja valimisi korrata ilma elektroonilise valimise võimaluseta, siis on meil see valmisolek olemas.
Üks teema on ka see, et kes on need inimesed, kes ei usalda elektroonilisi valimisi, ja mispärast nad seda ütlevad. Üks osa inimesi on kahtlemata need, kelle on üles kütnud Keskerakonna propagandistid, kes väidavad küll nii, küll naa, ajavad sassi põhjendusi ja väidavad ka seda, et ühetaolisus ei olevat tagatud. Nende inimestega on raske midagi teha. On inimesi, kes ilmselt sellega kuidagi ei lepi, nad ei taha põhimõtteliselt elektroonilisi valimisi ja ega me ei saa neid keelata. Aga on olemas ka inimesi, kelle puhul põhjus, mispärast nad e-valimisi umbusaldavad, seisneb selles, et nad ei usalda inimesi, kes tegutsevad e-valimiste ümbruses. Ja see on minu arvates päris tõsine küsimus.
Vaadake, kui nõukogude võim lagunes, siis oli selline olukord, et mitte ükski inimene ei uskunud, et Eestis saavad kunagi olema ausad ja usaldusväärsed valimised, sellepärast et meil oli 50 aastat kogemust, et nõukogude ajal olid kõik valimistulemused võltsitud. Ja kuidas sellest üle saadi? Sellest saadi üle üsna lihtsalt. Nimelt, esiteks püüti valimiskomisjonid komplekteerida võimalikult usaldusväärsetest inimestest ja teiseks lasti valimiskomisjonidesse kohale kõikide huvitatud poolte esindajad. Sellest on praeguseks 25 aastat möödunud ja need hirmud, mis olid tookord, on peaaegu kadunud.
Minu arvates on meil ka selle elektroonilise valimise puhul jäetud midagi tegemata. Võib-olla ei ole juures piisavalt vaatlejaid. Mingisugused põhjused igatahes on. Ilmselt ei ole see, härra Pevkur, mitte Vabariigi Valimiskomisjoni taseme, vaid spetsialistide ja teenindava personali taseme küsimus. Nii et ma teen ettepaneku, et kui meil tekib võimalus veel natukene tegelda selle küsimusega, siis võtta kasutusele mingid meetmed, et põhiliste osalejate ja tehniliste töötajate usaldusväärsust kasvatada. Aitäh tähelepanu eest!

11:47 Aseesimees Enn Eesmaa

Jürgen Ligi Reformierakonna fraktsiooni nimel.

11:47 Jürgen Ligi

Austatud aseesimees! Austatud Riigikogu liikmed! Võiks arvata, et kogu see e-valimiste kokkukuivatamise idee on selline suur häbiasi, mis lastakse siit saalist lihtsalt läbi, ja hääletatakse siis, kuidas hääletatakse. Aga selgub, et häbeneda väga ei osata ega saada ka aru, kui lolli juttu tegelikult selle e-hääletuse vastu aetakse. Ma ei tea, kas see näitab rohkem paranoiat või harimatust, aga ilmselgelt mõlemat. Nii ebaloogilist juttu on raske ette kujutada kõrgharidusega inimestelt, kes on valitud parlamenti.
Alustame kõigepealt lõpust. Mihhail Stalnuhhin ironiseeris selle üle, et Eesti ei saa mitte kuidagi olla tehnoloogiliselt arenenum kui Lääne-Euroopa. Palun vabandust, aga Eesti on just see koht, mis on tehnoloogiliselt e-arenenum kui Euroopa üldiselt. Teatud sektorites on ta vaieldamatu maailma liider. Sellesse loetellu kuulub kahtlemata e-hääletus, aga ka osa e-tervisest, e-maksuamet ja loomulikult e-pangandus. Me olemegi tipp – meie järgi joondutaksegi.

Ka praegu on üks selleteemaline konverents Tallinnas, millest teeb minu meelest otseülekannet Postimehe portaal. Meil käiaksegi neid asju vaatamas ja mitte midagi ei ole häbeneda. Me oleme ka arenenum kui Saksamaa. Miks me oleme? Võib-olla me oleme ka paindlikumad ja mõne koha pealt õnnelikumad olnud. Aga Saksamaal on õiguslikud piirangud, mis puudutavad näiteks avalikku internetti, ja seal ei ole ID-kaarti.
ID-kaart ja ka X-tee on üks võtmeküsimusi, neist sõltub see vastus, miks teised ei tee. Nad ei ole hakkama saanud, nad pelgavad ID-kaarti ja teisi isikutuvastamise elektroonseid viise. Ja selle taha jäävad kahtlemata väga suurelt osalt ka e-valimised. Aga muidugi on see nende vaba valik. Alati leiab argumente, miks mitte teha, kuid küsimus on selles, et meie juba teeme. Me teeme juba kõike e-teel ja miks me peaksime seda asja tagasi pöörama?
Erakordselt loll on siin rääkida sellest, kuidas, näed, noored ikka ei tule valima. Meil on küll e-hääletus, aga noored ikka ei tule valima. Kuulge, öelge, misasja noored üldse tänapäeval riigi käsu järgi teevad! Vanasti tegid. Mina olin üks erand, kes väga tihti ei teinud, ei olnud nõus nõukogude võimule järele lohisema, aga enamik noori tegi asju käsu korras ja kõik oli organiseeritud. Tänapäeval mitte mingil juhul! Nad ei ole nõus isegi raamatuid lugema. Nad istuvad elektroonilistes kanalites, kuigi me neile õpetame, et kuulge, lugeda ja kirjutada on ka vaja. Aga ei, nad istuvad seal.
Kindlasti ei saa neid enam kindlal päeval kuhugi jaoskonda kamandada – see oleks naeruväärne. See trend, noorte osalus, kukuks kolinal, kui me ei annaks neile võimalust e-hääletada. See on selline mugavus, millest nad saavad aru, see on nende trend, seda nad teevad. E-hääletuse aktiivsuse kasv kõigis vanusegruppides on fakt. Ja fakt on ka see, et noored ei käiks enam käsu peale jaoskondades.
Tükk aega komistati siin teemale, et miks ei saa või kas saab hääli vahetada ja et näed, Hanno Pevkur ütles äkki midagi valesti. Mille üle me vaidleme? Kas paberhääli saab vahetada? Kas te olete siiamaani kogu aeg käinud paberhääli vahetamas? Kui te eelhääletusel annate hääle, siis kas te lähete ja muudate selle tavaliselt ümber? Või jooksete valimispäeval ühest kabiinist teise, et ma ikka mõtlesin ümber, ja vahetate hääle ära? Te ründate e-hääletust sellepärast, et e-häält ei saa ühel konkreetsel päeval vahetada, seda saab ainult mingitel muudel päevadel vahetada. Ja seda saab ainult kümme päeva vahetada. Mis jutt see on? Kui tihti te ise seda häält siis vahetate? Kus see probleem on? Kui oleks veidikene kooliharidust, siis ei oleks selliseid küsimusi tulnud.
Palun lisaaega!

11:52 Aseesimees Enn Eesmaa
Palun, kolm minutit juurde!

11:52 Jürgen Ligi
Loomulikult saab oma paranoiaga ju hulga inimesi hulluks ajada ja seletada, et asi ei ole usaldusväärne. Aga palun väga – väga ilusti, muide, rääkis sellest Jüri Adams, ma ei hakka dubleerima –, kus on see usaldus paberhäälte vastu? Terve maailm on täis häälte võltsimise süüdistusi. Riikides, kus sellised asjad on võimalikud, kus ühiskondlik kontroll on nõrk, võltsitaksegi hääli, aga alati võltsitakse just nimelt paberhääli. Ja tehniliselt võiks väga hästi kirjeldada, kuidas ka meie riigis saaks paberhääli võltsida, aga valimised toimuvad ikka.
Lõpptulemus on täpselt selline, nagu ütles Jüri Adams – jah, sada protsenti turvalist asja ei ole olemas, aga see, mida meie siin teeme, on praktikas piisavalt turvaline. Ja mis on suur vahe? Kui paberhääletuse võltsimisest ei jää praktiliselt mingit jälge – nii on võimalik teoreetiliselt teha –, siis ei ole teada, et elektroonilise hääletuse puhul saaks niimoodi teha. Ikka jääb jälg, et mingisugune liikumine on olnud. Ikka on see võimalus, et võltsija jääb vahele, juhul kui ta üritab. Ja ta teab, et ta jääb vahele. Eriti totakas on siis veel rääkida, et ei jää jälge sellest, kuidas keegi hääletas. Kas paberhääletusel jääb see jälg? Vaadake stenogramm üle, millist jama on siin inimesed ajanud.
Me muidugi võime 2017. aastal seda maakera lapikuse juttu rääkida ja öelda, et tõestage kohe ära, et maakera ei ole lapik. Ja et mis jutt see on? Kui ei suutnud tõestada, siis ongi lapik. Aga see oleks meeletu tagasilöök, kui me jääksimegi selle taha pidama ja mõtleksime ümber kogu oma maailma, et jah, vaadake, seda tõendit ei ole praegu, mis nüüd siis saab.
Mina isiklikult ei ole väga sügavalt huvitunud kogu sellest tehnoloogiavärgist tohutu usalduse tõttu. Tehnoloogiainimesed on mulle eeltöö ära teinud. See on taristu, mille najal ma opereerin ja mõtlen. Aga kuuldud vastuargumentide kohta ma ütlen, et tehnoloogiainimesed naeravad välja kõik need argumendid, mis on siin saalis kõlanud. Mina olen seda kuulnud, kuigi ma ei ole teemasse süvenemist

vajalikuks pidanud. Inimesed räägivad siin, et nad on eluaeg tegelenud sellega, kuidas paljastada e-hääletuse vigu, aga kõik nende argumendid on tuhat korda ümber lükatud. Ja see, mis ikkagi täna siin saalis toimus, lubab mul ennast väga suureks e-eksperdiks pidada ja veelgi rohkem usaldada e-hääletust, sest oponendid on nii naeruväärsed oma argumentidega ja nii küündimatud. Aitäh!

11:54 Aseesimees Enn Eesmaa

Eesti Konservatiivse Rahvaerakonna fraktsiooni nimel Henn Põlluaas.

11:55 Henn Põlluaas

Lugupeetud eesistuja! Head kolleegid! Minu meelest on see diskussioon – kui seda diskussiooniks saab nimetada – siin täiesti jaburaks läinud. Kas see on diskussioon, kui oponenti sildistatakse idioodiks, lollakaks, lapiku maailmavaate pooldajaks? No kuulge, andke andeks, saage täiskasvanuks! Küsimus ei ole mitte selles, kas me usume, et e-valimissüsteem on turvaline, vaid küsimus on selles, kas ta seda tõepoolest on.

Jutt on, et me oleme justkui mingisugused pioneerid, kes sammuvad kogu maailma e-arengu esiridades, ja terve maailm longib kaugel-kaugel meie selja taga. Vaadake maailmas ringi! Mis toimub? Me ei ole enam ammu mitte kuskil eesrindlased, vaid just meie oleme need, kes longivad maailmal sabas. Mujal maailmas tehakse e-arendusi ja meie kirjutame ainult maha. Noh, üht-teist me suudame aeg-ajalt ka ise teha, aga me ei ole eelkäijad.

Terve maailm ei kasuta e-valimisi. Ja seda mitte sellepärast, et nad oleksid maha jäänud, vaid vastupidi – sellepärast, et teised riigid on aru saanud, et e-valimiste turvalisust ei ole võimalik praegu sellisel kujul tagada. Ainult meie oleme need rumalad, kes usuvad, et see on turvaline, ja kes sunnivad uskuma ka teisi, kes kahtlevad, kuna mitte ühtegi tõestust ega tõendit selle kohta ei ole. Neid sunnitakse uskuma. No andke andeks, kui see on turvaline, siis miks karta rahvusvahelist auditit, rahvusvahelisi asjatundjaid ja eksperte? Nad ju tuleksid ja vaataksid üle need meie rakendused, valimissüsteemid, ja kinnitaksid meile, et tõepoolest, kõik on turvaline.

Ma olen kahe käega e-valimiste poolt. Mul ei ole midagi selle vastu – see on tõesti kiire, mugav ja kaasaegne. Aga senikaua, kuni ma pean lihtsalt uskuma, et see on turvaline, ma sellesse ei usu. Ma tahan konkreetseid tõendeid. Mul on endal olemas isiklik kogemus, konkreetne tõend, et e-valimised ei ole turvalised. Selles rakenduses, mis pärineb aastast 2005, mis on iseenesest täiesti absurdne tänapäevase IT arengu juures, on vead, selles on apsud. 2011. aastal kandideerisin üksikkandidaadina Riigikokku. Ja mis te arvate, kas mulle sai e-häält anda? Ei saanud. Valijad pöördusid minu poole, et mingi jama on, teile ei saa häält anda. Pöördusin valimiskomisjoni poole ja asi läks lõpuks Riigikohtusse välja. Ja mis öeldi? Ah, sellest ei ole midagi! Mis siis, et ühele härra Põlluaasa nimelisele kandidaadile ei saa e-häält anda. Kes tahab, võib ju minna talle seda paberil andma. See on ju absurdne! Kui oleks teie, reformierakondlaste, sotside ja kes te kõik siin võitlete, st teiste erakondade liikmete nime taha võimatu plussikest panna ja teid valida, kas te siis oleksite rahul sellega? Kindlasti ei oleks.

Põhjusi kahelda e-valimiste turvalisuses on ülipalju, rääkimata sellest, et ta on täiesti otseselt põhiseaduse vastane. Kõikide kaklus selle tähtaja üle, kas pikendame kolm päeva või lühendame viis päeva, on mõttetu. Kui seda e-valimise jampsi ei oleks, siis me ei peaks siin omavahel kaklema, õiendama, püüdma teineteist veenda, püüdma panna uskuma seda, et maakera on lapik ja e-valimine on turvaline, kuna keegi lihtsalt ütleb, et ta on turvaline.

No ei ole nii, selleks on vaja konkreetseid tõendeid, konkreetset auditit. Ja kui me selle läbi teeme, siis palun väga! Ma arvan, et siis ei oleks siin saalis mitte ühtegi inimest, kes ei usuks. Ka need, keda siin idiootideks ja ma ei tea kelleks sõimatakse, uskmatuteks Toomasteks, hääletaks kahe käega e-valimiste poolt. Nii et alustame sellest, et tõestame, mitte ei usu sellesse, et e-valimised on turvalised. Aitäh!

12:00 Aseesimees Enn Eesmaa

Rohkem kõnesoove ei ole, sulgen läbirääkimised. Juhtivkomisjoni ettepanek on eelnõu 401 esimesel lugemisel tagasi lükata. See tähendab meie jaoks hääletusprotseduuri.

Austatud Riigikogu, panen hääletusele juhtivkomisjoni ettepaneku eelnõu 401 esimesel lugemisel tagasi lükata. Palun võtta seisukoht ja hääletada!

Hääletustulemused

Ettepaneku poolt hääletas 47 ja vastu oli 31 rahvasaadikut, erapooletuid ei olnud. Eelnõu on tagasi lükatud ja langeb menetlusest välja.

Teine päevakorrapunkt: Eesti Reformierakonna fraktsiooni algatatud tulumaksuseaduse ... Jürgen Ligi, palun!

12:04 Jürgen Ligi
Aitäh, härra aseesimees! Mul on protseduuriline küsimus. Kas need hääled, mis ütlesid, et komisjoniga tuleb nõus olla, on turvalised?

12:04 Aseesimees Enn Eesmaa
Siiamaani me oleme lugenud hääletusprotseduuril antud hääli piisavalt turvaliseks. Henn Põlluaas.

12:04 Henn Põlluaas
Aitäh! Repliik härra Ligile: need kaks süsteemi on täiesti võrreldamatud. Ja kui te leiate, et need on sarnased, siis see näitabki kogu Reformierakonna arusaamist turvalisusest.

12:04 Aseesimees Enn Eesmaa
Aitäh repliigi eest! Samas pean tunnistama, et Henn Põlluaasa repliik ei olnud protseduuriliste küsimuste hulgast.

---

2. 12:05 Tulumaksuseaduse muutmise seaduse eelnõu (421 SE) esimene lugemine

12:05 Aseesimees Enn Eesmaa
Jätkame oma tavaprotseduure! Teine päevakorrapunkt: Eesti Reformierakonna fraktsiooni algatatud tulumaksuseaduse muutmise seaduse eelnõu 421 esimene lugemine. Kõnepuldis on ettekandjana Riigikogu liige Aivar Sõerd.

12:05 Aivar Sõerd
Austatud istungi juhataja! Head kolleegid! Eesti maksuõiguses on läbi aegade kehtinud põhimõte, et abikaasad saavad esitada ühise tuludeklaratsiooni. Sisuliselt tähendab see seda, et ühises tuludeklaratsioonis kõik tulud ja mahaarvamised liidetakse. Eelmise aasta lõpus praeguse koalitsiooni poolt läbisurutud ulatuslike maksumuudatustega ühisdeklaratsiooni esitamise võimalus tühistati. Alles jäeti vaid võimalus deklareerida ühiselt eluasemelaenu intressid, koolituskulud ning täiendav maksuvaba tulu laste ülalpidamise eest, samas mahaarvamiste piirmäära abikaasale üle anda ei saa. Ühisdeklaratsioon võimaldab paremini kasutada maksuvabastuse piirmäärasid ja eriti kasulik on see siis, kui üks abikaasadest ei ole maksuvaba tulu saanud. Nüüd ongi tekkinud selline olukord, et selle seadusmuudatuse tõttu sai ühisdeklaratsiooni viimast korda esitada tänavu kevadel 2016. aasta kohta. Eelnõu eesmärk on see ebaõiglus likvideerida ja taastada tulumaksuseaduses võimalus abikaasadel ühine tuludeklaratsioon esitada. Ühise tuludeklaratsiooni täismahus taastamist on juba mitmendat nädalat järgemööda nõudnud IRL-i esimees. Samas IRL-i rahandusminister Sester ühisdeklaratsiooni taastamist ei toeta. Nimelt saatis minister rahanduskomisjonile Vabariigi Valitsuse nimel kirja, milles ta ütleb, et ühisdeklaratsioonide taastamine mõjutaks negatiivselt riigieelarvet ja et maksuvaba miinimumi tõus 500 euroni kuus loob teisele abikaasale ebamõistliku stiimuli mitte liituda tööjõuturuga, juhul kui üks abikaasadest saaks topelt maksuvaba tulu mahaarvamise õiguse. Minister ütleb veel selles kirjas, et abikaasade ühise tuludeklaratsiooni esitamise võimaldamine polegi Euroopas levinud tava ja toob eeskujuks mõned riigid, kus ühise deklaratsiooni esitamise võimalus puudub. Varem on rahandusminister ühisdeklaratsiooni kaotamist põhjendanud ka sellega, et tulumaksuvaba miinimumi tõstmisel võidab üks inimene rohkem kui abielupaar praegu kokku. Uus maksuvaba tulu 500 eurot kuus ületab 2018. aastaks planeeritava ühisdeklaratsioonide maksimumtaseme: see on siis kaks korda 190 eurot kuus tulumaksuvabalt. Samas, ministri informatsioon ja ministri selgitus oli poolik ja moonutatud. Mitte midagi pole minister rääkinud nendest juhtudest, kus üks abikaasa on näiteks lastega kodus ja tulu teenib vaid teine abikaasa. Just neid peresid, kus üks abikaasa töötab ja teine ei tööta, tabab ühisdeklaratsiooni kaotamine kõige valusamalt.

Ja nüüd siis lühidalt ka eelnõust. Punktiga 1 täiendatakse tulumaksuseaduse § 44 lõikega 1^5 ja selle muudatuse eesmärk on taastada abikaasade ühise deklaratsiooni esitamise võimalus. See ei ole

kohustus, vaid õigus, mida abielus olev perekond saab soovi korral kasutada. Punktiga 2 täiendatakse § 46 lõiget 1 põhimõttega, et ühisdeklaratsiooni esitajad vastutavad juurdemaksmisele kuuluva tulumaksu eest solidaarselt. Punktiga 3 täiendatakse § 46 lõiget 6 põhimõttega, et enammaksustud tulumaksu saab kanda ka abikaasa kontole. Eelnõu ei näe ette võtta kasutusele uusi termineid ja eelnõu ei ole seotud Euroopa Liidu õigusega.
Lühidalt ka muudatuse mõjudest. Nagu seletuskirjas on öeldud, Maksu- ja Tolliameti andmetel esitati 2015. aasta tulude deklareerimisel ühisdeklaratsioone 13,4% ehk kokku 78 700 umbes 590 000-st esitatud tuludeklaratsioonist. Kui vaadata inimeste arvu, siis esitas ühisdeklaratsiooni 157 400 inimest ehk 23,6% kõigist esitanutest. Veel kord: seaduseelnõus pakutud muudatusel on positiivne mõju eelkõige neile abielupaaridele, kus tulu teenib vaid üks abikaasadest. Ühisdeklaratsioonis täiendava maksuvaba tulu taastamise mõju on eelnõu algatajate hinnangul 2018. aastal 11,9 miljonit eurot.
Ma lükkan siinkohal täielikult ümber IRL-i esimehe täna ERR-ile antud kommentaari selle kohta, et selles eelnõus pakutu ei ole tehniliselt rakendatav. Selles kommentaaris ei kõlanud mitte ühtki põhjust, miks see ei ole rakendatav. See on igal juhul tehniliselt rakendatav. Kui põhjuseks on see, et kulu riigieelarvele – 11,9 miljonit eurot – on alahinnatud, siis ma olen sellega nõus, see kulu võibki olla tunduvalt suurem. Selles kirjas, mis rahanduskomisjoni valitsuse nimel Rahandusministeeriumist saadeti, ei ole selle mõju kohta mitte midagi öeldud – kas see 11,9 miljonit on õige, alahinnatud või ülehinnatud. Ma püüdsin täpsustada ja saatsin Rahandusministeeriumile nädal või rohkem tagasi kirja, kus ma ütlesin, et te ei ole seda mõju summat kommenteerinud, aga palun täpsustage, kas see on õige. Ma ei ole tänaseni sellele vastust saanud. Eile ma helistasin ja küsisin, kuhu see vastus jäi. Mulle öeldi, et Rahandusministeeriumi ametnikud on praegu maksumuudatustega nii hõivatud, et kellelgi pole aega olnud seda summat täpsustada. Aga ma möönan, et see kulu võib olla suurem.
Lõppkokkuvõttes loodan, et eelnõu leiab siin Riigikogu saalis laialdast toetuspinda ja et ka koalitsioon asub asja põhjalikumalt kaalununa meie algatatud eelnõu toetama. Tänan tähelepanu eest!

12:11 Esimees Eiki Nestor
Küsimused eelnõu algatajale. Urve Tiidus, palun!

12:11 Urve Tiidus
Aitäh, lugupeetud juhataja! Lugupeetud ettekandja! Kui praegune valitsus eelmise aasta lõpus võimule tuli, siis ühe esimese asjana asuti perekonna kallale ja otsustati ühine deklaratsioon ära kaotada. Eesti Maksumaksjate Liidu juhatuse liige, tõsiselt võetav maksuekspert Lasse Lehis ütles siis, et tema on selle kaotamise suhtes kriitiline. Muu hulgas märkis ta, et ühisdeklaratsioon ei ole lihtsalt maksualane väljamõeldis, vaid tuleneb perekonnaõigusest. Nii avaldaski ta kartust, et ilmselt unustati see pisike asi ära, aga tegelikult võib ühisdeklaratsiooni kaotamine endaga kaasa tuua õiguslikke probleeme. Need on Lasse Lehise sõnad. Aga minu küsimus on lihtsamast lihtsam. Te ütlesite, et positiivne mõju sellel eelnõul on eelkõige nendele abielupaaridele, kus üks abikaasa ei tööta. Kas te räägiksite selle natuke lahti? Perekonda kuuluvad ju ka lapsed.

12:12 Aivar Sõerd
Aitäh küsimuse eest! Mis puudutab Lasse Lehise kommentaari, siis tõesti, ta viitab ka õiguslikele probleemidele, mis võivad tuleneda ühisdeklaratsioonide kaotamisest. Need on päris tõsised argumendid. Teiseks, kui üks abikaasadest ei tööta ja teine töötab, siis võib tekkida isegi selline olukord, et selline abielupaar kaotab üldse õiguse mingile maksuvabale miinimumile tulevikus. Tõesti, kui liita maksuvabad miinimumid, mis on tänavu 180 eurot kuus, järgmine aasta 190 eurot kuus, siis see on kokku vähem kui 500 eurot, mis on uus maksuvaba miinimum juhul, kui tulu jääb alla 1200 euro. Aga juhul kui üks abikaasa töötab ja teenib nii palju, et kaotab üldse maksuvaba tulu arvestamise õiguse, siis see kaotus võrreldes praeguse olukorraga on ikka väga suur. Ja veel kord: Rahandusministeerium on ainult võrrelnud olukorda, kus mõlemad abikaasad töötavad ja nende maksuvabad miinimumid liidetakse. Aga neid juhtumeid, kus üks abikaasa töötab ja teine ei tööta, ministeeriumi põhjendustes üldse ei käsitletud, kui nad selle ühisdeklaratsiooni kaotamise ettepanekuga välja tulid. Ja need abikaasad kaotavad ühisdeklaratsiooni võimaluse äravõtmisel kõige rohkem. Ma täpsustasin ka seda, kui palju neid võib olla. Eelmise aasta andmetel on umbes 6000 peret, kus üks abikaasa ei tööta ja teine töötab.

12:15 Esimees Eiki Nestor
Urmas Kruusel on küsimus. Palun!

12:15 Urmas Kruuse
Aitäh, austatud istungi juhataja! Auväärt ettekandja! Kas ma kuulsin õigesti, et rahandusminister Sven Sester viitas oma kirjas põhjendades, miks ühisdeklaratsiooni tingimusi kitsendatakse, sellele, et see justkui motiveerib mitte minema tööjõuturule. Kas teie arvates tähendab see nagu seda, et kui pere otsustab ühel vanemal lasta lastega kodus olla, siis laste kasvatamine ei olegi riigi jaoks oluline töö?

12:15 Aivar Sõerd
Just nii on rahandusminister meile kirjutanud, ma võin sõna-sõnalt tsiteerida. Ta kirjutab, et esimene põhjus, miks ühisdeklaratsiooni taastada ei saa, on muidugi see, et see mõjutab negatiivselt eelarvet. Ja teine põhjus on see, et maksuvaba tulu hüppeline tõus 500 euroni kuus loob majanduslikult ebamõistliku stiimuli teisele abikaasale mitte liituda tööjõuturuga, juhul kui üks abikaasadest saaks topelt maksuvaba tulu mahaarvamise õiguse. "Tegemist oleks paljudel juhtudel sisuliselt riigipoolse toetusega summas kuni 1200 eurot aastas (500 eurot maksuvaba tulu x 12 ja x 0,20% maksumäär) abikaasa tööturult eemaloleku eest, sõltumata eemaloleku põhjustest." See on ikkagi arusaamatu selgitus. Seda me ka rahanduskomisjonis käsitlesime, aga mõistlikku selgitust, mida see seisukoht tähendab, me ei saanud. Nii võib samamoodi väita, et seesama 500 euro suurune maksuvaba miinimum loob ka mingisuguseid ebamõistlikke stiimuleid näiteks madalapalgaline töökoht vastu võtta. Kui me räägime ühisdeklaratsioonidest, siis on see stiimuli käsitlus ikkagi erakordselt meelevaldne.

12:17 Esimees Eiki Nestor
Urve Tiidus, palun!

12:17 Urve Tiidus
Aitäh veel kord, juhataja! Lugupeetud ettekandja! Ma tulen tagasi oma eelmise küsimuse juurde ja loen selle täpsemalt ette. Selle seaduse mõju hulgas on välja toodud, et muudatusel on positiivne mõju abielupaaridele, kus tulu teenib vaid üks abikaasadest. Siin on ka kirjeldatud, millised need pered on: need on peamiselt suured ja noored pered, kus üks pereliige tegeleb rohkem laste kasvatamisega. Minu küsimus on sihitud sellele, et natuke jääb sellest ühisdeklaratsioonile vastuseismisest kõlama arusaam, et need perekonnad on sellised, kus üks inimene käib tööl ja teine on nagu rohkem jõude. Kumba on teie arvates nendes kodudes rohkem – kas jõude istumist või laste kasvatamist?

12:18 Aivar Sõerd
Aitäh küsimuse eest! Minu arvates ei ole mingisugust jõudeolekut. Sellist küsimust ei saa üldse olla, kui tõesti üks abikaasadest töötab, teenib normaalset palka ja peab sellega üleval kogu perekonda ning teine abikaasadest pühendub perele, lastele või eakate pereliikmete eest hoolitsemisele – mis iganes. Siin ei ole mitte mingisugust küsimust, see on täiesti tavapärane olukord.

12:18 Esimees Eiki Nestor
Aitäh, Aivar Sõerd! Rohkem eelnõu algatajale küsimusi ei ole. Rahanduskomisjoni ettekandja on Kalvi Kõva. Palun!

12:18 Kalvi Kõva
Lugupeetud Riigikogu esimees! Head kolleegid! Rahanduskomisjon arutas eelnõu oma 8. mai istungil ja algatajate esindajana tutvustas meile seda kolleeg Aivar Sõerd, nagu täna siin. Istungil osalesid ka Rahandusministeeriumi maksupoliitika osakonna peaspetsialistid Helena Kullamaa ja Kairi Ani. Kohe alguses ütlen ka ära, missugused menetluslikud otsused rahanduskomisjon tegi. Otsustati võtta eelnõu Riigikogu täiskogu päevakorda teisipäevaks, 16. maiks (see oli konsensusega), aga pärast seda algataja palus lükata menetluse 30. maiks ehk siis tänaseks. Otsustati lükata eelnõu esimesel lugemisel tagasi – selle poolt hääletas 6 komisjoni liiget, vastu 5 ja erapooletuid oli 0.
Natukene ka debatist, mis komisjonis oli. Peab ütlema, et see teema on tõesti väga oluline, puudutab paljusid peresid. Komisjonis küsiti, kui paljud ühisdeklaratsiooni esitajatest pole üldse tulu

deklareerinud. Rahandusministeeriumi inimesed vastasid, et umbes 8500. Oli küsimus, mis saab, kui üks abikaasa töötab kahe koha peal ja teine on kodus. Peab ütlema, et selle pere puhul on tegu rahalise kaotusega. Nii et tõesti ka rahanduskomisjoni istungil mööndi, et nende teemade puhul on küsimusi ja probleeme. Samuti arutleti sellesama Vabariigi Valitsuse arvamuse üle, mida Aivar siin tsiteeris, nimetades seda rahandusministri arvamuseks. Jah, see on rahandusministri ette valmistatud Vabariigi Valitsuse arvamus.
Nii palju siis lühidalt komisjonis toimunud arutelust. Aitäh!

12:21 Esimees Eiki Nestor
Küsimused komisjonipoolsele ettekandjale. Andres Ammas, palun!

12:21 Andres Ammas
Aitäh, lugupeetav eesistuja! Lugupeetav ettekandja! Kõigepealt ma juhin tähelepanu, et sa ei tutvustanud, mis oli komisjoni otsus. Või ma siis lasksin selle kõrvust mööda. Ja sellest lähtuvalt ma küsin, et vahepeal on hulk vett merre voolanud ja koalitsioonierakondade juhid on avalikkuses deklareerinud, et nad toetavad ühisdeklaratsiooni taastamist. Kas nüüd äkki poleks olnud otstarbekas asja üle veel diskuteerida? Komisjon jõuaks ehk uuesti teemat arutada, koalitsiooni seisukoht on ju vahepeal muutunud.

12:21 Kalvi Kõva
Aitäh, hea kolleeg! Ma ütlesin oma arust küll, mis otsuse komisjon tegi. Otsus oli lükata eelnõu esimesel lugemisel tagasi – poolt 6, vastu 5, erapooletuid 0. Nii palju kui ma mäletan, siis sina olid selle vastu, et eelnõu tagasi lükata. Aga tõesti, vett jookseb merre, nagu sa ütlesid, ja eks teatud erakondade esimehed nüüd aeg-ajalt koos istuvad ja asju arutavad. Ju eks nad mõtlevad ka ühisdeklaratsioonide peale. Nii nagu Aivar märkis, ühe koalitsioonierakonna esimees on ütelnud, et ühisdeklaratsioonide lubamine oleks mõistlik. Nagu ma mainisin, ka komisjonis neid küsimusi tõstatati ja võib-olla paljud komisjoni liikmed tegid oma otsuse natuke raske südamega. Eks aeg näitab, mis saab. Aga mina olen tänasel päeval siin puldis komisjonipoolne ettekandja ja mul on ees tore protokoll. Sealt ma selle niimoodi ette loen, et vastu on nii palju, poolt nii palju. Eks täna suur saal näitab, mis lõplik otsus olema saab.

12:22 Esimees Eiki Nestor
Urmas Kruuse, palun!

12:22 Urmas Kruuse
Aitäh, auväärt istungi juhataja! Auväärt ettekandja! Tõepoolest, kui asi niimoodi edasi läheb, siis võib öelda, et aset leiab permanentne koalitsioonilepingu avamine ja varsti ei saa keegi aru, milline leping kehtib ja milline ei kehti. Aga mul tekkis hoopis teine küsimus. Minu arust on see sümptomaatiline, et räägitakse küll sotsiaalprobleemidest, aga tegelikult on põhiküsimus fiskaalpoliitikas. Praegu tekkis mul küsimus, kas rahanduskomisjonis ei arutatud seda, et vahest kaasata arutellu ka sotsiaalkomisjon, kes oleks analüüsinud just seda sotsiaalsemat poolt. Mulle tundub, et rahandusminister on väga jõuliselt peale surunud ainult fiskaalseid eesmärke. Me teame, et muudatus võib kõige teravamalt puudutada peresid, kus on palju lapsi ning üks vanem töötab ja teine tegeleb kodus lastega või haigete lähedastega. Miks seda sotsiaalkomisjoniga ei arutatud ja kas seda on kavas teha?

12:23 Kalvi Kõva
Aitäh! Peab tunnistama, et horisontaalne koostöö Riigikogu komisjonide vahel võiks tõesti tihedam olla. Seda eelnõu tõepoolest sotsiaalkomisjoniga ei arutatud. Kui täna saal otsustab, et eelnõu jääb menetlusse, siis võib-olla arutatakse seda koos. See on vastus küsimusele. Aga kõikvõimalikke koalitsioonileppe avamise arutelusid meil komisjonis ei toimunud. Oma küsimuse alguses sa sellele avamisele viitasid.

12:24 Esimees Eiki Nestor
Aivar Sõerd, palun!

12:24 Aivar Sõerd
Aitäh, austatud esimees! Austatud komisjonipoolne ettekandja! Täna kell 11 on IRL-i esimees andnud kommentaari, et meie algatatud eelnõus pakutav ei ole teostatav. Esimene põhjus on muidugi see, et võib-olla see läheks eelarvele rohkem maksma. Sellega ma olen nõus. Aga kas komisjonis keegi tõstatas ka küsimuse, et selles eelnõus toodu mingil põhjusel ei ole tehniliselt teostatav? Meil on päris täpne protokoll olemas. Rahanduskomisjoni töötaja saatis meile ekslikult meilile protokolli mustandi. Meil on olemas üsna täpne kirjeldus, mida komisjonis arutati.

12:25 Kalvi Kõva
Kas ta just ekslikult saatis – see protokoll ongi avalik dokument. Nii et, Aivar, sinul kui komisjoni liikmel on õigus seda näha ja seal ei ole mitte miskit sellist, mida peaks varjama. Rahanduskomisjoni istungil oli see tõesti teemaks, sest kolleeg Urmas küsis, kas see 11,9 või 12 miljonit on õige summa. Tõesti, tõenäoliselt on see suurem, isegi oluliselt suurem. Selle kohta oli küsimus. Aga mulle ei meenu, et komisjonis oleks keegi ütelnud, et see oleks tehniliselt mittetäidetav seadus. Seda ei ole protokollis ja see mulle ka ei meenu.

12:25 Esimees Eiki Nestor
Terje Trei, palun!

12:25 Terje Trei
Ma tänan! Hea ettekandja! Me teame sind kui tublit maameest, tublit pereisa. Kui minna tagasi selle juurde, miks see eelnõu meie ees on, siis ka minul tekkis küsimus seoses sellega, et ühisdeklaratsioonid kaotati ära. Ma küsin sinu isiklikku arvamust, kas see otsus oli õige, arvestades meie perepoliitikat. Kas ikkagi ei peaks üksmeelselt ühisdeklaratsioonid taastama?

12:26 Kalvi Kõva
Proua Terje! Olen tõesti pereisa, aga pean ütlema, et ma siiamaani ühisdeklaratsiooni kunagi oma peres esitanud ei ole. Ma küll ei tea, miks, ju meil siis on niimoodi mõistlikum olnud. Aga siin olen ma praegu komisjonipoolne ettekandja ja kui sa küsid, kuidas mina komisjonis hääletasin, siis see ei ole mingi saladus: ma olin selle eelnõu vastu.

12:26 Esimees Eiki Nestor
Krista Aru, palun!

12:26 Krista Aru
Aitäh, härra juhataja! Austatud ettekandja! Kui tõsiselt komisjon sellest teemast üldse huvitus ja kui tõsiselt arutati ühisdeklaratsioonide ja perepoliitika seost ning eelnõus toodu mõju Eesti kaugemale arengule? Kas see oli üldse arutelu teema ja kas küsiti ka mingite uuringute ja prognooside kohta?

12:27 Kalvi Kõva
Sellel komisjoni istungil, mis toimus 8. mail, me seda ei käsitlenud. Aga me oleme seda teemat arutanud varem ehk siis möödunud aasta lõpul, kui menetluses oli eelnõu, millega ühisdeklaratsioonid kaotati. Siis me läksime selle teemaga mõnevõrra rohkem süvitsi kui 8. mai istungil.

12:27 Esimees Eiki Nestor
Aivar Sõerd, palun!

12:27 Aivar Sõerd
Aitäh, austatud esimees! Austatud komisjonipoolne ettekandja! Minule meenub rahanduskomisjoni arutelust, et põhiline argument, miks seda eelnõu toetada ei saa, oli just see rahaline pool. Ühisdeklaratsioonide kaotamisega teenib riik nende perede arvel 12 miljonit eurot. See oli põhiline argument. Ja muidugi võib see summa olla veel suurem. Aga rääkige veel üle, millised olid muud argumendid, millele toetudes komisjon seda eelnõu ei toetanud! Millised need teised argumendid olid?

12:28 Kalvi Kõva
Hea Aivar! Komisjoni otsuses kajastub komisjoni liikmete hääletus ja ma ütlesin, kuidas hääletus läks. Ühe asja ütleksin aga juurde, tõenäoliselt seda arutati komisjonis nii seekord kui ka varem. Seni oli nii, et kui inimesed tegid ühisdeklaratsiooni, siis mõlema puhul kehtis tulumaksuvaba miinimum 170 eurot. Liidame 170 + 170 eurot. Uue süsteemi korral, kui deklaratsiooni saab teha ainult üks inimene, on see summa 500 eurot. Hea Aivar, kas 170 + 170 on suurem summa kui 500 või väiksem kui 500?

12:29 Esimees Eiki Nestor
Terje Trei, palun!

12:29 Terje Trei
Ma tänan! Hea ettekandja! Mina ei ole ka kunagi ühisdeklaratsiooni teinud, aga ma ei kõnele siin enda eest. Mina mõtlen teiste inimeste peale. Sa ütlesid, et sa olid selle eelnõu vastu ehk selle tagasilükkamise poolt, ja tõid just näite, et nüüd justkui pered võidavad rohkem. Kuid tegelikult üks pereliige selle uue, juba kehtiva seaduse järgi justkui kustutatakse ühiskonnast, mitte ei anta talle võimalusi juurde. Kas sa ikkagi olid selle poolt, et ühisdeklaratsioonid kaotatakse?

12:30 Kalvi Kõva
Ma ütlesin, kuidas ma hääletasin. Aga loomulikult on selle teema puhul kitsaskohti. On ühiskonnagruppe, kelle pärast ma tõsiselt muretsen, näiteks omastehooldajad. Nemad peaks tegema ühisdeklaratsiooni, sest nemad saavad vähem raha. On peresid, kus vaid üks pereliige töötab ja teine lihtsalt ei saa tööl käia, ning nende pärast mu süda kindlasti muretseb. Aga on ka selliseid peresid, kus üks pereliige saab hästi suurt palka, üle keskmise Eesti palga, ja teine pereliige saab tänu sellele ära elada, kasutades selle teise pereliikme teenitut. Nende pärast mul süda väga ei valuta. Aga kindlasti on väga palju neid peresid, kelle pärast seda regulatsiooni on tarvis muuta.

12:31 Esimees Eiki Nestor
Raivo Põldaru, palun!

12:31 Raivo Põldaru
Aitäh, härra esimees! Lugupeetud ettekandja! Kas käisid ka sellised mõtted läbi, et võib-olla koalitsioon tahtis hammustada väga suure tüki korraga – pean silmas seda 500 eurot – ja näidata ennast rahvale väga meeldivast küljest? Võib-olla oli see liialt suur tükk ja nii ei saanud ühisdeklaratsioone jätta. Mis oleks saanud, kui see summa oleks olnud veidike väiksem kui 500?

12:31 Kalvi Kõva
Aitäh, hea küsija! Seda küll komisjonis ei arutatud, aga, hea Raivo, see ei ole asi, kus suur tükk oleks ajanud suu lõhki.

12:31 Esimees Eiki Nestor
Igor Gräzin, palun!

12:31 Igor Gräzin
See ei ole otseselt küsimus, see on täpsustus. Vaat sellest lausest on igasuguseid arenguid: vasakule, paremale, üles-alla. Sellepärast on see lause väga tähtis ja ma tahan lihtsalt üle küsida. Kas ma kuulsin õigesti, et inimene, kes saab üle keskmise palka, saab hästi-hästi-hästi suurt palka? Kas ma kuulsin õigesti või ei?

12:32 Kalvi Kõva
Sa, Igor, kuulsid seda lauset niimoodi õigesti, nagu sa tahtsid kuulda. Põhimõte on see, et need inimesed, kes saavad suurt palka – ma pean silmas palka kümnetes tuhandetes –, tõesti ei saa ühisdeklaratsiooni korral kasutada ka seda 500 eurot. Aga need, kes seda 500 muidu saaksid kasutada, kaotavad. See oli minu lause mõte.

12:32 Esimees Eiki Nestor
Hanno Pevkur, palun!

12:32 Hanno Pevkur
Aitäh! Hea ettekandja, ma küsiks sinu kui koalitsiooni esindaja arvamust kogu selle antava sõnumi kohta. Mis sa arvad, mis see ühiskonnale antav sõnum perepoliitiliselt võiks olla? Eesti on toetanud ühisdeklaratsioonide võimalust ja see on olemas olnud. Nüüd koalitsioon ütleb, et pered ei pea saama oma tulusid ühiselt deklareerida. Küsin seda natuke nagu eelmise debati jätkuks. Eelmises debatis ka – päev siia või sinna – oli pigem küsimus sõnumis. Nii sotsiaaldemokraatidele kui ka Isamaa ja Res Publica Liidule on pere kui Eesti ühiskonna olulise osa väärtustamine varem ikka tähtis olnud. Mis te selle muudatusega ühiskonnale ütlete?

12:33 Kalvi Kõva
Hea kolleeg! Komisjoni ettekandja jaoks ei ole see praegune formaat koht, kus rääkida poliitilistest valikutest ja sõnumitest. Selle jaoks on eelnõu menetluse käigus ette nähtud teised formaadid.

12:33 Esimees Eiki Nestor
Igor Gräzin, palun!

12:33 Igor Gräzin
Minu ema oli koduperenaine ja ta oli alati sügavalt solvunud, kui isalt, kes oli heapalgaline dotsent nõukogude ajal, küsiti, mis su naine teeb, ja ta ütles, et minu naine ei tee midagi, ta istub kodus. Sinu mõttelaad on samasugune. Tuleb nagu välja niimoodi, et tähtis on üksnes see, kes teenib hästi-hästi palju palka ja annab ühiskonnale väga palju ka tänu sellele, et teda toetab inimene, kes teenib vähe. Aga see on ju nagu ühine teenistus! Praeguse variandi järgi tuleb välja, et see, kes teenib tehniliselt nagu vähem, on ühiskonna seisukohalt ebaoluline. Kas see on tõesti nii, et ühiskonnas määratakse väärtused ainult sissetulekute järgi?

12:34 Kalvi Kõva
Ei ole.

12:34 Esimees Eiki Nestor
Rohkem komisjonipoolsele ettekandjale küsimusi ei ole. Avan läbirääkimised. Jürgen Ligi Reformierakonna fraktsiooni nimel, palun!

12:35 Jürgen Ligi
Austatud esimees! Austatud Riigikogu! Eks see ole nagu eelminegi punkt valitsuskoalitsiooni häbi likvideerimise katse. See, et mindi ühisdeklaratsioonide kallale, on ikkagi skandaalne. Seda, et kuskil tolmub selline mõte, teadsin ka mina rahandusministrina, aga nii nagu kõik need teised maksumuudatused, mis on siin lauale kraamitud, oli seegi tolmuma määratud. Neid tehnilisi lahendusi poleks pidanud kunagi valitsusse tooma ega Riigikogule esitama. Na väga loodan, et see saal leiab siin üksmeele. Küsimus on ühes harvas maksusoodustuses, mis on päris hästi suunatud nõrgematele ja mis – see on hästi oluline – rõhutab pereväärtusi. Need maksusoodustused, millega siin kelgitakse, ei ole kuigi hästi pereväärtustele suunatud, pereväärtusi teenivad.
Selle koalitsiooni üks põhifraas, mis on eriti omane rahandusminister Sven Sesterile, on, et me täidame oma lubadusi. Paneme silmad kinni ja kuigi keegi ei ole neid lubadusi palunud ega heaks kiitnud, raiutakse ikkagi, et need on meie lubadused. Või et meil on koalitsioonilepe – see on teine variant. Paraku ei õigusta see 500-ne maksukäkk kuidagi ühisdeklaratsioonide ärakaotamist. Tulumaksuvaba miinimum 500 eurot ise on ju pettus. 500 eurost me räägime inimeste puhul, kes kuuluvad tuludetsiili kolmandast-neljandast kuni kuuendani. Need on inimesed, kes seda 500 eurot kasutada saavad. On häbematus rääkida, et tulumaksuvaba miinimum 500 on lahendus, sest kõige vaesemad ei saa sellest mitte midagi ja ülemiselt veerandilt võetakse raha ära. Selles mõttes on hästi küüniline õigustada kõike tulumaksuvaba miinimumiga 500 eurot. Ilmselgelt teenib ühisdeklaratsioonide võimaluse äravõtmine eelarve huve. 500-eurost tulumaksuvaba miinimumi saavad kasutada ainult keskmikud.

Samamoodi kiideldakse siin sportimise maksuvabastusega. Näed, me saame nüüd maratonipileteid ja jõusaalides käimist kinni maksta! Kindlasti ei ole see soodustus suunatud sinna, kuhu on olnud suunatud ühisdeklaratsioonid. Mittetöötavad vanemad ei saa sellest spordisoodustusest mitte midagi. Kindlasti ei suurenda see kuigivõrd sportimisvõimalusi, kuigi kõik sellele kaasa plaksutavad. Töötavad inimesed, need, kes palgale lisaks sel moel boonust saavad, on niigi saanud sportida. Probleem on ikkagi mittetöötavatel inimestel, kaasa arvatud mittetöötavatel abikaasadel.
Ühisdeklaratsioon on ikkagi olnud üks kõige nõrgematele suunatud meede. Mitte alati muidugi, loomulikult on ka lihtsalt ülalpeetavaid abikaasasid. Aga väga tihti on ühisdeklaratsiooni vaja olnud muul põhjusel. Isegi tulumaksuvaba miinimumi laste arvuga sidumine on halvemini suunatud, sest see abinõu ei jõua mitte kuidagi kõige vaesemate inimesteni, samuti suurte peredeni, kellel ju väga tihti ei ole suuri sissetulekuid kasutada.
Ma loodan, et aru võetakse pähe mitte ainult seda ühisdeklaratsioonide teemat arutades, vaid maksusoodustusi üldiselt arutades. Loodan, et hakatakse mõtlema, kes neid soodustusi saavad. Kõnealune maksusoodustus on suunatud mittetöötavatele ehk kehvemini hakkama saavatele pereliikmetele. See ei ole küll absoluutne, aga siiski tõenäolisem sihtgrupp kui need teised, millest siin sai ka räägitud. Aitäh!

12:39 Esimees Eiki Nestor

Andres Ammas, sõnavõtt kohapealt Vabaerakonna fraktsiooni nimel, palun!

12:39 Andres Ammas

Lugupeetav eesistuja! Lugupeetavad Riigikogu liikmed! Abielupaaridelt ühise deklaratsiooni esitamise võimaluse äravõtmine praeguse koalitsiooni poolt oli tõesti lõpuni läbi mõtlemata ja lausa vastik otsus. Nagu räägitud, see tõi kaasa rahalise kahju paljudele abielupaaridele, aga veel olulisem on see, et see otsus kahjustas otseselt abielu staatust. Ja sümbolid võivad vahel olla olulisemad kui raha. Võimalus esitada ühiseid deklaratsioone on seni olnud teatud tunnistus, et abielu on meie ühiskonnas soositud ja väärib erilist kohtlemist. Tegelikult on see võimalus olnud üks abielupaaride väheseid privileege lihtsalt koos elavate paaride ees.
Aga need argumendid tänase eelnõu toetuseks on algataja esindaja ettekandes ja tema vastustes küsimustele juba kõlanud. Vabaerakonna fraktsioon toetab menetletava eelnõu saamist seaduseks. Ja ma täpsustan, et mitte ainult ühe koalitsioonierakonna juht, vaid lausa kolme koalitsioonierakonna juhid on telekaamerate ees kinnitanud, et ühisdeklaratsioonid tulevad tagasi. Sestap oleks nüüd küll erakordselt küüniline, kui koalitsiooni liikmed täna selle eelnõu menetlusest välja hääletaksid ja siis tuleksid mõne päeva või mõne nädala pärast meie ette analoogilise eelnõuga, mis on aga koalitsiooni esitatud. Sellist taunitavat praktikat on meil kahjuks varem esinenud. Ma loodan, et uus koalitsioon nii ei tee. Vabaerakonna fraktsioon loodab, et seda eelnõu menetletakse kiiresti ja see saab veel enne meie kevadsessiooni lõppu seaduseks. Aitäh!

12:41 Esimees Eiki Nestor

Sulgen läbirääkimised. Rahanduskomisjon on teinud ettepaneku eelnõu 421 esimesel lugemisel tagasi lükata. See vajab täiskogu hääletust.
Austatud Riigikogu, panen hääletusele rahanduskomisjoni ettepaneku eelnõu 421 esimesel lugemisel tagasi lükata. Palun võtta seisukoht ja hääletada!
Hääletustulemused
Rahanduskomisjoni ettepaneku poolt on 43 Riigikogu liiget, vastu 30, erapooletuid ei ole. Eelnõu 421 on esimesel lugemisel tagasi lükatud ja langeb menetlusest välja.
Austatud Riigikogu! Vabaerakonna fraktsioon on teinud ettepaneku pikendada Riigikogu tänase istungi aega päevakorra ammendumiseni, kuid mitte kauem kui kella 14-ni. Ka seda ettepanekut on vaja hääletada. Austatud Riigikogu, panen hääletusele Vabaerakonna fraktsiooni ettepaneku pikendada Riigikogu istungi aega päevakorra ammendumiseni, kuid mitte kauem kui kella 14-ni. Palun võtta seisukoht ja hääletada!
Hääletustulemused
Ettepaneku poolt on 63 Riigikogu liiget, vastu 2, erapooletuid 1. Istungi aega on pikendatud kella kaheni.

3. 12:46 Kohaliku omavalitsuse volikogu valimise seaduse ja teiste seaduste muutmise seaduse, millega keelatakse peibutuspardid, eelnõu (413 SE) esimene lugemine

12:46 Esimees Eiki Nestor
Järgmine päevakorrapunkt on Vabaerakonna fraktsiooni algatatud kohaliku omavalitsuse volikogu valimise seaduse ja teiste seaduste muutmise seaduse, millega keelatakse peibutuspardid, eelnõu 413. Palun, eelnõu algataja poolt Andres Herkel!

12:46 Andres Herkel
Lugupeetud härra esimees! Austatud Riigikogu liikmed! Aitäh võimaluse eest tööaega pikendada! See tuleb eelnõu menetlemisele tõepoolest kasuks. Kohaliku omavalitsuse volikogu valimise seaduse ja teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu eesmärk on lahendada üks probleem, mis Eestis kaua on püsinud ja mis on seotud eeskätt Riigikogu ja kohaliku omavalitsuse, aga tegelikult ka Euroopa Parlamendi mandaatide ühitamise või mitteühitamisega. Meie eelnõu idee on säärane, et eri mandaate ei ole õige ühitada. Samas me ei taha ega saagi võtta inimestelt õigust eri valimistel kandideerida. Lihtsalt meie arvates peaks kehtima niisugune loomulik klausel, et uus omandatud mandaat tühistab eelmise mandaadi. Olles näiteks valitud kohaliku omavalitsuse volikokku, tuleb loobuda Riigikogu mandaadist või siis Euroopa Parlamendi mandaadist, nagu proua Lauristin kavatseb teha. Meie arvates on see poliitikute loomulik viis võib-olla natukene rohkem riske võtta, aga ka anda oma tahtest valijatele väga selgelt teada ja mitte jätta võimalust, et ollakse peibutuspart.
Et aru saada, mis on selle valiku laiem tagamaa, me peame ehk pisut analüüsima, milline on Eesti poliitiline süsteem ja mis suunas see liigub, kui me langetame kas ühe või teise otsuse mandaatide ühitamise võimaluse kohta. Meie arvates on praeguses poliitilises süsteemis keskne roll antud erakondadele. Mõneti on see ehk ka õigustatud, aga me peame arvestama, et erakonnad on rahastatud ühiskonna õiglustunnet riivaval määral. Samuti püüab meil praegu toimuv haldusreform üsna selgelt tugevdada erakondade positsioone ning nõrgestada kohalikke valimisliite. Selle reformi käigus me võime jämedalt arvestada umbes nii, et tuhat või pisut vähem kohaliku volikogu kohta üle Eesti jääb vähemaks. See tähendab seda, et valitud rahvaesindajaid üle maa on vähem, võimu kontsentratsioon süveneb ja seda nende erakondade kaudu, kes siin Toompeal toimetavad. Ja mandaatide ühitamine ehk see, kui Riigikogu liikmed lähevad kohalike omavalitsuste volikogudesse, suurendab võimu kontsentreerimist ja tsentraliseerimist jõhkralt. Oleme seisukohal, et Riigikogu liikme tööd tuleb võtta täie tõsidusega. See ei ole mõeldud selleks, et viia erakonnapoliitika suuniseid ülevalt Toompealt alla valdadesse.
Lühidalt ka probleemi ajaloost, mida ka seletuskirjas on üsna pikalt kajastatud. Kuni 2005. aasta sügiseni oli meil niiviisi, et Riigikogu liikmed said kohaliku omavalitsuse valimistel kandideerida ning valituks osutumisel ka volikogudes töötada. Sealt edasi kümmekond aastat Eesti mandaate ühitada ei saanud, kuni Riigikogu praegune koosseis taastas olukorra, mis oli enne 2005. aastat. Taustal on olnud väga palju õiguslikke vaidlusi, taustal on olnud ka Riigikogu väga heitlik tegevus. 2002. aasta märtsis kehtestati reegel, et alates järgmistest kohalikest valimistest Riigikogu liige enam omavalitsuse volikogusse kuuluda ei saa. Kolm aastat hiljem Riigikogu selle reegli tühistas. President Rüütel aga ei kuulutanud seda välja, leides, et Riigikogu ja kohaliku volikogu mandaadi samaaegne teostamine ei ole põhiseadusega kooskõlas. Kõige kurioossem oli siis see, et 2005. aastal, kolm päeva enne kohalikke valimisi, tegi Riigikohus otsuse, mille kohaselt mandaatide mitteühitamine jäi jõusse ja tekkis skisofreeniline olukord, kus Riigikogu liikmed küll kandideerisid kohalikel valimistel, kuid mandaati teostada nad ei saanud. Nii tekkis see kümmekond aastat Eestis olemas olnud n-ö peibutuspartide fenomen.
Toon mõned drastilised näited. Aastail 2009–2013 tegutsenud Tallinna Linnavolikogu lõpetas olukorras, kus 79 linnavolinikust 53 olid asendusliikmed. Inimesed, kes said valimistel lõviosa hääli, ja inimesed, kes mandaati teostasid, suures osas ei kattunud. 2013. aasta kohalikel valimistel kandideeris kokku 93 Riigikogu liiget, kellest valituks osutus 60. 2014. aasta alguse seisuga oli neist mandaadi vastu võtnud vaid üks poliitik ning üks oli asunud tööle abilinnapeana.
Selle probleemi lahendamiseks on põhimõtteliselt kaks teed. Võib minna seda teed, et mandaadid ühitatakse, mille nõrga kohana ma tõin esile just nimelt võimu sügavama kontsentreerumise, mis sellega kaasneb. Ja teine tee on see, mida meie oma eelnõus pakume.

Ennetades tekkivaid küsimusi, ütlen paar sõna ka selle Riigikohtu lahendi kohta, mis mõni nädal tagasi tuli. Teatavasti Riigikogu seadustas n-ö kahe tooli seaduse pisut enam kui aasta tagasi ja siis mitu kohaliku omavalitsuse volikogu pöördus Riigikohtu poole selles küsimuses selguse toomiseks. Nendele see otsus ei meeldinud. Riigikohus, nagu teada, asus äsja seisukohale, et vastuolu ei ole – põhiseadus ei nõua, et kohaliku elu küsimusi otsustavatel isikutel ei või olla puutumust riigielu küsimuste otsustamisega. Ma arvan, et seda seisukohta tuleb põhimõtteliselt austada. Meie eelnõu on kantud mõttest, et valik, mida me selle eelnõu puhul saame teha, on selgelt poliitiline. Mina ei märgistaks seda põhiseadusliku valikuna, ehkki vaidlus selle üle, nagu ma osutasin, on Eesti ühiskonnas päris kaua kestnud. Teen aga ühe olulise märkuse, mida tasub ikka ja jälle meelde tuletada. See on see, et kõik, mis on põhiseaduspärane, ei pruugi olla konkreetsetes oludes sugugi mitte tark ega mõistlik.
Kokkuvõtvalt ma arvan, et selle eelnõuga me kaitseme mitmeid demokraatia alusväärtusi. Esiteks me kaitseme omavalitsuste huve, sest parteiliste ülesannetega koormatud Riigikogu liikmete osalus – seda on senine praktika näidanud – nii või teisiti hakkab kohalikku otsustusõigust pärssima, juhtides need hoovused, mis meil siin Toompeal ja ka Stenbocki majas on, ka kohalikesse omavalitsustesse. Seda ei ole vaja.
Selline süsteem piirab ka väiksemate kogukondade huve. Olukordades, kus üle Eesti tuntud telenäod kandideerivad kohalikel valimistel, on nende kogukondade esindajate võimalused valituks saada märksa väiksemad. Ning see piirab ka võimalikult laiapõhjalist poliitikas osalemist, sellepärast et just nimelt mandaatide ühitamatuse korral on võimalik tuua poliitikasse rohkem uusi inimesi.
Põhiseaduskomisjoni arutelus esitati ka üks naljaks vastuväide. Nimelt see, et Eesti poliitikas valitseb võimekate inimeste puudus. Minu arvates pole see võimekate inimeste puudus, kui see olemas on, mitte lahendatav niiviisi, et meie siit läheme kohalikesse volikogudesse. Pigem just nimelt selline võimu tsentraliseerimine ja kontsentreerimine, kus suurt rolli mängivad erakondlikud mõjutused, hoiab mõistlikke ja võimekaid inimesi tihtipeale poliitikast eemal või tõrjub neid sealt välja. Aitäh tähelepanu eest!

12:57 Esimees Eiki Nestor

Kas eelnõu algatajale on küsimusi? Külliki Kübarsepp, palun!

12:57 Külliki Kübarsepp

Aitäh, hea esimees ja ettekandja! Mul oli eelmisel nädalavahetusel kokkupuutumine Põhjamaade rahvasaadikutega ja ma kõnelesin ühe Norra esindajaga, kes kurtis natuke, et ta on lähedaste arvel rüganud tööd kahel rindel, kohalikus volikogus ja parlamendis. Lisaks tervisele ja suhetele lähedastega on seetõttu kannatanud ka mõlemad tööd. Kas sa ei arva seda, et kui meie parlamendisaadikud püüavad samaaegselt ka kohalikes volikogudes tööd teha, siis nad pigem alavääristavad kohalikke poliitikuid. Nad nagu ei usuks neisse. Ning kuidas võiks see sinu hinnangul mõjuda poliitilisele juurdekasvule?

12:58 Andres Herkel

Juurdekasvu kohta ma juba mainisin, et minu arvates see vähendab uute inimeste võimalusi poliitikasse tulla. Tervis aga on niisugune inimeste elus ajas muutuv nähtus. Minu meelest võivad meie kõigi tervist 24 tundi kestvad ööistungid ohustada võib-olla rohkemgi kui kohaliku volikogu töös osalemine. Aga ma jään selle juurde, et üks põhilisi probleeme on ikkagi see, et me seda võrdlemisi laiali laotatud võimu alust, rahva valitud saadikute kihti, mis Eestis kohalikes omavalitsustes on, kitsendame ühtpidi kohaliku omavalitsuse reformiga. Ja kui me seda teiselt poolt kitsendame võimu kontsentreerimisega, mis tekib sellest, et Riigikogu liikmed osalevad kohalike omavalitsuste volikogudes, siis me ajame selle aluse liiga kitsaks.
Minu sügav veendumus on ka see, et kohaliku tasandi probleemid ei pruugi olla ideoloogilised erakondade probleemid. Enamasti need seda ei ole. Kohalikul tasandil on täiesti loomulikud kohalikud valimisliidud, niisugused kooslused, mis on tsentraalsest erakonnapoliitikast lahutatud. Praktika on seda näidanud. Ega rohkem kui kümmekond aastat tagasi seda otsust ilmaasjata ei tehtud, et Riigikogu liikmed kohalikes volikogudes osaleda ei või. Lihtsalt selle otsuse täitmine kukkus väga halvasti välja, sest tekkis peibutuspartlus. On mõistlik jätta nende otsuste tegemine kohalikele inimestele. Nii on volikogud ka vähem politiseeritud.

13:00 Esimees Eiki Nestor
Urmas Kruuse, palun!

13:00 Urmas Kruuse
Aitäh, austatud istungi juhataja! Auväärt ettekandja! Kas teie arvates Eesti demokraatia on kuidagi nõrgem kui Põhjamaade demokraatia, kus see süsteem kehtib? Aga veel olulisem küsimus minu jaoks on see, et kui kõik Riigikogu liikmed osutuksid kohalikus omavalitsuses valituks, siis mitu protsenti nendest kohtadest Riigikogu liikmed hõivaksid? Ja kas teie arvates on vahet parteilastel, kes kandideerivad erakonna nimekirjas, ja parteilastel valimisliidus, mis koosneb ainult parteilastest?

13:01 Andres Herkel
Ma võin sellele küsimusele muidugi pikalt vastata. Minu meelest on inimeste lahterdamine üldse nendesse Justiitsministeeriumi erakonnanimekirjadesse – et kes neis kirjas on ja kes ei ole – väike liialdus. Erakonnad peaksid ise seda arvet pidama. Ei tohiks inimestel järel käia, et sina ei tohi nüüd kandideerida kodanike valimisliidus. See vabadus kindlasti peaks olema.
Mis puudutab võrdlust Põhjamaadega, siis kindlasti meie erakonnakultuur ei ole sellisel tasemel. See ei ole jõudnud sellisele kodanikuühiskonna tasemele. Ma arvan, et seal niisugused asjad nagu liikmemaksu maksmise näitajad – mul ei ole küll selle kohta konkreetseid andmeid, aga ma eeldan seda – on siiski oluliselt paremad. Meie erakonnad on tekitanud oma liikmetega sellise, ütleme, teaduslikumalt väljendades klientalistliku suhte: erakonna liige pigem tahab erakonnalt midagi saada, mitte ei osale seal veendumuste pärast. Mängus on ametikohad ja igasugused muud hüved.
Mis puudutab 101 Riigikogu liiget, siis ma ei tea, mis protsendi see annaks, kui nad kõik kandideeriks ja valituks osutuksid. Kõik muidugi kandideerima ei hakka. Aga selle võib ju kokku arvutada, kui palju meil volikogude liikmeid on. Praegu seda ilmselt keegi päris täpselt ei tea, haldusreform on veel lõpule viimata. Aga kui ma õigesti mäletan, siis meie umbkaudne arvestus oli, et enne omavalitsusreformi oli umbes 3000 kohalike volikogude liiget ja pärast reformi on neid ligemale 1000 vähem. Nii et selle arvutuse me saame põhimõtteliselt teha.

13:02 Esimees Eiki Nestor
Igor Gräzin, palun!

13:02 Igor Gräzin
Hea ettekandja! Millega tegeleb kohalik omavalitsus? Eks ole: planeerimine, sotsiaalhoolekanne, tulude jaotus, lasteaed, teedehooldus jne. Ma elan ju ka omavalitsuses. Ütle, miks mina pean olema see ainus inimene, kellel pole mingit õigust selles töös aktiivselt osaleda! Tähendab, ma olen nagu ära neetud, sellepärast et ma olen Riigikogus. Ja sinu arvates mina ei või öelda, kuhu tuleb asfalt või ei tule asfalti, ja ma ei tohi hääletada mingi toru ega muu asja poolt. Minu arvates on see üsna diskrimineeriv. Mul on sihuke tunne, poisid, et te vaatate probleemist mööda. Probleem on tegelikult selles, et kohalikud omavalitsused on Tallinna erakondade poolt politiseeritud. Hämmastav on see, et mitte ükski kohaliku omavalitsuse inimene pole kordagi läinud kohtusse ütlema, et ma ei saa seda või teist kohta, sest ma olen vales erakonnas. Vabandust, et ma nii ütlen, aga see on nõnda sellepärast, et kohalike inimeste kodanikujulgus on nigel. Ütle mulle palun, ehk peaks sõdima hoopis sellega, et omavalitsusi ei politiseeritaks?

13:04 Andres Herkel
Aitäh, härra Gräzin! Ma saan aru, et te kandideerite Muhu volikogusse, nii et tehke kõik selleks, et seda omavalitsust ei politiseeritaks. Üldiselt arvan, et küsimuse asetus on õige. Aga ma usun, et ka see meede, mida meie pakume, on selle probleemi lahenduse teenistuses. Ja uskuge, kohalike probleemide lahendamisel kaasarääkimiseks on teil Riigikogu liikmena mõnes mõttes võimalusi isegi rohkem kui volikogude liikmetel. Lihtsalt neid tasandeid ei pea tingimata sassi ajama.

13:04 Esimees Eiki Nestor
Jürgen Ligi, palun!

13:04 Jürgen Ligi
Aitäh! Hea ettekandja! Te ütlesite, et parteilasteks ja mitteparteilasteks lahterdamine on kuidagi kunstlik. Aga kuidas te jagate näiteks minu kohalikuks ja mittekohalikuks inimeseks? Kõlas ka lause, et kohalikud peaksid vajalikke asju õpetama. Kuhu te mu paigutaksite?

13:05 Andres Herkel
Ma paigutan, härra Ligi, teid siia, kus te praegu istute, Riigikogu saali. Ja pärast seda, kui te olete otsustanud kandideerida kohalikku volikokku ja olete selles ettevõtmises edukas, siis saate meie eelnõu järgi selles töös kindlasti kaasa lüüa. Tõsi küll, selle tingimusega, et Riigikogu liikme mandaadist tuleb sel juhul loobuda.

13:05 Esimees Eiki Nestor
Helmut Hallemaa, palun!

13:05 Helmut Hallemaa
Aitäh, esimees! Hea ettekandja! Ka komisjonis tuli juttu selle seaduseelnõu teisest poolest. Ma ise selle teema tõstatasin, saades samas väga hästi aru, mida tähendab peibutuspart. Me tegeleme siin seadusandlusega. Selle eelnõu teine pool ehk kohaliku omavalitsuse volikogu valimise seaduse ja teiste seaduste muutmise seaduse, millega keelatakse peibutuspardid, eelnõu ei ole korralikus õiguskeeles kirja pandud. See eelnõu ei defineeri, mis asi on peibutuspart. Võib-olla sa ütled ka siin – komisjonis sa mu sellele küsimusele vastasid –, miks see eelnõu ikkagi esitatud on?

13:06 Andres Herkel
Aitäh, härra Hallemaa! Ma ootasin seda küsimust. Kuidas ma peibutusparti defineerin? See on inimene, kes kandideerib, kuid ei kavatsegi valituks osutudes mandaati vastu võtta ja kelle asemel mandaadi saavad inimesed, kes on saanud võib-olla suurusjärgu võrra vähem hääli ning kes statistina ei elagi rahvaesindaja rolli sisse. Suur takistus peibutuspart on ees. Aga miks on see siin eelnõus? Ma vastan teile täiesti ausalt, et mul on au sellesisulist eelnõu Riigikogu ees kaitsta juba päris mitmendat korda. Üks kord oli eelmises koosseisus ja siis ma nii bravuurikas ei olnud, et peibutuspardi sõna eelnõu pealkirjas kirjutada. Aga see sai sinna kirjutatud täiesti teadlikult siis, kui me esitasime oma eelnõu konkureerivalt vist päev või paar enne, kui 2016. aasta alguse valitsuskoalitsioon tuli välja mandaatide ühitamise eelnõuga. Eks see niisugune tähelepanu võitmise vahend on.

13:07 Esimees Eiki Nestor
Külliki Kübarsepp, palun!

13:07 Külliki Kübarsepp
Aitäh, hea esimees! Hea ettekandja! Mind väga-väga-väga riivas Igor Gräzini lähenemine, mille kohaselt aktiivne saab olla ainult volikogu liige olles. Vaat see on absurditeater! Meil on näiteid selle kohta, kuidas kogukonna liikmed püüavad mõjutada kohalikku elu: Põhja-Tallinna Soo ja Telliskivi tänavaga seotud probleemidele lahenduse leidmine, beetapromenaadi ja kultuurikilomeetri arendamine. Ja nüüd väidetakse, et kuna need inimesed ei ole volikogu liikmed, siis nad ei ole aktiivsed inimesed ega saa mitte kuidagi kohalikku elu mõjutada! See on absurditeater! Kas teie aktiivse inimese definitsioon ühtib Igor Gräzini definitsiooniga? Kas inimene peab tingimata olema volikogu liige, et saada kogukonna elus aktiivselt kaasa lüüa?

13:08 Andres Herkel
(Naerab.) Aitäh! Ma ei ole siin üritanud aktiivset inimest defineerida, neid on väga mitmesuguseid. Aga kohalikul tasandil on kindlasti võimalik kaasa lüüa mitmesuguste kodanikuühiskonna vormide kaudu. Ent nagu ma ühele küsimusele vastates ütlesin, kui tahe volikogusse kuuluda on kustumatu, siis ei võta me kelleltki õigust kandideerida. Lihtsalt tuleb teha valik, kumb kahest, kas üks või teine, kas Riigikogu mandaat või kohalik mandaat.

13:09 Esimees Eiki Nestor

Igor Gräzin, palun!

13:09 Igor Gräzin
Vaat hakkabki väikesest asjast peale: algul paned peibutuspardi ja pärast tuleb absurditeater. Sellepärast ma olen sunnitud minema juriidiliseks. Asi on selles, et kõigil Eesti Vabariigi kodanikel on õigus olla valitud ja valida. Ja on inimesi, kes tunnevad, et nende aktiivsus realiseerub palju paremini valituna. Mina kuulun muide nende hulka ja see on üks põhjusi, miks ma siin üldse olen. Mul on tunne, et see siin olemine kukub päris hästi välja, ja ma ei leia selles mitte midagi absurdset. Küsimus on pigem ikkagi põhimõttes. Kas ei ole mitte küsimus selles, et riik ei kontrolli mitte mingi institutsiooni kaudu seda tõeliselt nõukoguliku mõjutamise võimalust, mille korral Tallinn käsib kohtadel kuidagi olla? Ja kui sa teatud moel kohapeal ei ole, siis sa üht või teist ametikohta ei saa. Minu arvates on see nõukogude igand. Me peaksime sellest lahti saama või mis?

13:10 Andres Herkel
Tallinna all on ilmselt silmas peetud erakondade kontoreid, mis asuvad Tallinnas. Ma loodan, et te tõstatate selle küsimuse Reformierakonna juhatuses, võib-olla ka Keskerakonna juhatuses. (Keegi kommenteerib saalist, et ei saa). Ei saa? No võib-olla kunagi saab.

13:10 Esimees Eiki Nestor
Urmas Kruuse, palun!

13:10 Urmas Kruuse
Aitäh, austatud istungi juhataja! Väga lugupeetud ettekandja! Ma ei saanud päriselt oma küsimusele vastust ja ma küsin uuesti. Minu küsimus oli ajendatud sellest, et nii Elva kui ka Tartu linnapeana oli mul päris palju võimalusi kohtuda Põhjamaade linnapeadega ja üks asi, mida ma seal märkasin, eriti Soomes, oli see, kui aktiivselt tegi kohalik kogukond koostööd inimesega, kelle nad olid valinud parlamenti ja kes töötas ka kas volikogus või kohalikus komisjonis. Nad rääkisid sellest positiivses võtmes. Asi on tunnetuses – ei ole nii, et inimesed, kes lähevad kõrgele-kaugele, ütleme siis, mäe otsa, ei saa enam ühel hetkel aru, mis toimub mäe jalamil.
Teine pool küsimusest on, miks te üritate öelda, et inimesed, kes on valimisliidus, on sõltumata sellest, kas nad kuuluvad samal ajal ka parteisse, justkui paremad kui need inimesed, kes kuuluvad erakonda ja osalevad selle nimekirjas kohaliku omavalitsuse valimistel? Meil on ju valimisliitude nimekirjades nii parteilasi kui ka parteituid.

13:11 Andres Herkel
Nagu teie eelmises küsimuses, kõlas ka selles päris mitu motiivi. Ma üritan nüüd neid kommenteerida, nii hästi kui see välja tuleb. Ma oma arvates ei ole kusagil öelnud, et ühed kandidaadid on *a priori* paremad või halvemad kui teised. Ma olen kindlasti kaitsnud valimisliitude eluõigust ja võimalusi kohalikel valimistel, sest nendele on siin järjepidevalt tahetud liiga teha. Omal ajal kaitses neid õiguskantsler Allar Jõks, praegu kaitseme meie neid haldusreformi mõnede manipulatsioonide eest. Kui erakonna liige teeb otsuse kandideerida valimisliidus, siis ta ei ole tingimata parem kui see erakonna liige, kes erakonna nimekirjas kandideerib, aga võib-olla on tal natukene rohkem kodanikujulgust oma sõna öelda. Erakonnad ju seda võimalust, seda vaba valikut veidi piiravad. Siin üks mees oli kõva valimisliidus kandideerija. Ta sai erakonna esimeheks, enam ei ole. Selliseid nähtusi meil on.
Aga mis puutub Põhjamaade kultuuri, siis mul on siin ees natukene vananenud tabel, mida ma võin pärast teiega jagada ja mis näitab, millistes Euroopa riikides on mandaatide ühitamine lubatud ja millistes riikides on see välistatud. On tõsi, et Põhjamaade kultuur üldiselt lubab ühitada kohaliku omavalitsuse mandaati ja parlamendimandaati, meist lõuna poole jäävad Läti ja Leedu seda ei luba, samuti mitmed Kesk-Euroopa riigid. Nii et võib-olla see meie vaidluse intensiivsus tuleneb pisut ka sellest, et me elame kahe kultuuri piirimail ning need eeskujud, mille pääle me vaatame, on väga heterogeensed. Aga ma jään selle juurde, mida ma vastuses eelmisele küsimusele päris kindlasti ütlesin: minu arvates erakonnad, mis tegutsevad Põhjamaades, peavad rohkem ja selgemini silmas kodanikuühiskonna reegleid kui Eesti erakonnad. Eesti erakonnad on mõnevõrra nagu sellised riigierakonnad, mis tuleneb juba nende ülemäärasest rahastamisest. Nii sisaldavad nad endas

sõltuvusahelaid, mille puhul kohalik, rohujuuretasand on liiga palju keskelt või, nagu Igor enne ütles, Tallinnast juhitud.

13:14 Aseesimees Enn Eesmaa
Helmut Hallemaa, teine küsimus.

13:14 Helmut Hallemaa
Aitäh, eesistuja! Hea ettekandja! Külliki Kübarsepp tundis end solvatuna definitsioonist, keda kohaliku kogukonna aktivistiks peetakse, mina aga tunnen ennast solvatuna peibutuspardi nimetusest. Tegelikult ma ütlen ette, et ma pigem olen olnud ka seda meelt, et neid kahte tooli ei peaks ühitama. Aga nüüd hakkan ma üha enam mõtlema, et kui ma kandideerin, siis mina kindlasti lähen volikogusse ja oma arvates ma suudan kahel pool töötada küll, nii nagu Helmen Kütt, kes on järgmine küsija. Me oleme mõlemad komisjonis aktiivsed, saame töö tehtud. Ja pigem on ju hea, kui kohalik poliitika jõuab ka siia. Seda tuleks meil rohkem ja rohkem juurutada. Kuidas sa minule vastaksid: kas ma olen peibutuspart või ei ole ja kui olen, siis mihuke peibutuspart ma olen?

13:15 Andres Herkel
Härra Hallemaa! Ma arvan, et teil on täielik õigus otsustada, kas olla või mitte olla peibutuspart, ja siis vastavalt sellele ka oma valikud teha. Kõige parem viis seda teha on otsustada meie eelnõu vaimus ehk siis kohalikku volikogusse valituna loobuda sellest mandaadist siin või siis vastupidi, nagu te ilmselt praegusel juhul tegema pidite. Mis puutub kohalikus omavalitsuses saadud kogemusse, siis Riigikogu liikmele tuleb see kindlasti kasuks. Aga vaadates neid tühje pingiridu, mida siin saalis praegugi näeb, ma kardan, et mandaatide ühitamise korral muutuvad need veelgi tühjemaks.
Peibutuspardi hellitav nimi tuli ju Eestis kasutusele ajal, kui Riigikogu liikmed kandideerisid ja erakondadel ei jätkunud mehisust öelda, et ärme kandideerime, kui me mandaati vastu ei võta. See silmakirjalikkus kasutati täiega ära. Ma ütlen selle sõna siinkohal kasutamise õigustuseks siiski seda, et ma ei näe päriselt seda, et praeguse süsteemi korral peibutuspartlus ära kaob, sellepärast et võimalus mandaadist süüdimatult loobuda, säilitades vana mandaadi Riigikogus, jääb ju kõigile alles. Me tahame oma elu siin liiga mugavaks teha. Me tahame, et meil oleks alati privileeg valida, kumba mandaati me parasjagu olulisemaks peame, või siis arvame, et need mandaadid peaks saama ühitada. Võib-olla see on üsna asjatu privileeg. Poliitikas tuleb ka riske võtta.

13:17 Aseesimees Enn Eesmaa
Palun, Helmen Kütt!

13:17 Helmen Kütt
Tänan, austatud eesistuja! Lugupeetud ettekandja! Ma ei hakka näiteid tooma Põhjamaadest, sest kõiki neid me teame. Teil on kindlasti pikk nimekiri. Näiteks Soomes saavad ka ministrid olla volikogude liikmed ja peavad seda väga oluliseks, sest otsuste langetamisel on nad rohkem seotud rahva arvamusega. Te märkisite, et Põhjamaades esindavad parteid rohkem nagu kodanike huvisid, aga Eestis on kuidagi nagu riigiparteid. Kas ei ole just nimelt see siduv, et kui inimene osutub valituks ja töötab kohaliku omavalitsuse volikogus, siis ta ongi rohkem seotud selle kohaga ja esindab ka Riigikogus rohkem elanike arvamust. Kui ta iga kuu volikogu istungile läheb, keeratakse tal ikka nööpi ja küsitakse ühe ja teise kohta. Teine küsimus tekkis mul selle teie eelnõu kohta. Ega inimesed kohapeal ei ole rumalad. Inimesed, kogukonnad teavad valides, millised õigused ja võimalused kellelgi on. Mis ikkagi need teie eelnõu argumendid on?

13:18 Andres Herkel
Ma võin minevikust tuua küll ja küll näiteid selle kohta, et kandidaat ei ütle oma tegelikku tegevusplaani või ütleb seda kuskil nii vaikselt, et see valijateni kindlapeale ei jõua. Mis puutub nööbi keeramisse, siis ega te ei ole Riigikokku valitud oma volikogu poolt. Te olete valitud märksa suurema hulga inimeste poolt, kes saavad teiega suhelda, volikogu ei ole mitte ainus koht, kustkaudu signaale edastada. Ma olen pigem mures selle mõjutuse pärast, mida erakondade keskkontorid volikogudele suunavad. Kuigi jah, ka vastupidine võib võimalik olla ja ma ei taha siin üldistada, et pilt on täiesti must-valge.

Aga kui me kõneleme sellest, kuidas erakonnad kodanikuühiskonnale lähemale tuua, siis minu arvates me võiksime selle ülemäärase riigieelarvest rahastamise likvideerida. Me oleme seda ettepanekut siin korduvalt teinud, sest sellisel juhtumil ei oleks meil enam põhjust rääkida riigiparteidest, vaid kodanikeparteidest, kes ise organiseeruvad, ise leiavad endale vahendid. Jah, tõepoolest on oht, et annetuste korral tulevad mängu mingisugused ärihuvid. Seepärast võib mõõdukas riigi toetus erakondadele olla mõistlik. Aga meie suur häda on see, et see toetus on ülemäärane ja vahepeal oli see päris kindlasti suunatud sellele, et erakonnamaastikku kui tervikut konserveerida ja takistada üldse uute algatuste teket.

13:20 Aseesimees Enn Eesmaa
Barbi Pilvre, palun!

13:20 Barbi Pilvre
Aitäh, hea eesistuja! Hea ettekandja! Te olete Riigikogus pikalt olnud. Omal ajal oli hääletusel valimisliitude kaotamine, kui te olite veel teises erakonnas. Kuidas te siis hääletasite?

13:20 Andres Herkel
Ma ei mäleta võib-olla kõiki hääletusi, mis mul elu jooksul siin Riigikogus olnud on. Aga seda mäletan ma küll päris kindlalt, et tegutses Riigikogu koosseis 2003–2007, kui see probleem teravalt üles kerkis. Ja siis kuulusin ma päris kindlasti koos selliste väärikate inimestega nagu Jüri Adams ja Liia Hänni nende hulka, kes pidasid seda ääretult repressiivseks ja halvaks mõtteks. Kui see mõte idanema hakkas – see oli mõnevõrra varem, ma arvan, et aastatel 1999–2003 –, siis päris kõigi tagajärgede osas selgusele jõudmine võttis pisut aega. Tunnistan, et ma kaldun arvama, et tegelikult oli selles halvas lähenemises mingil moel kõikide tollaste Riigikogu erakondade käsi mängus. Kõik olid osalised, et see mõte üldse niiviisi omal ajal idanema hakkas. Aga kindlasti olen ma korduvalt mitmesugustel hääletustel kaitsnud kohalike valimisliitude õigusi. Samas olen omal ajal tõenäoliselt hääletanud selle poolt, et valimisliidud Riigikogu valimistel kaotada. Tagantjärele leian, et see oli viga.

13:22 Aseesimees Enn Eesmaa
Peeter Ernits, palun!

13:22 Peeter Ernits
Hea juhataja! Hea ettekandja! Jahimehed teavad, et peibutuspart pannakse kusagile vee peale ja selle ainuke mõte on, et päris pardid maanduvad sinna lähedale ja nad saab seal peibutuspardi ümber maha lasta. Ma küsin nüüd selle eelnõu peale mõttes: keda on plaan maha lasta ja kes on see laskja?

13:23 Andres Herkel
Tegelikult saab seda metafoori väga ilusti üldistada. Mahalaskmisest me ei räägi, aga räägime Tallinna volikogust, millele ma korra juba osutasin. Inimesed, kes on eelmiste koosseisude valimisel saanud linnaosadest tuhandeid hääli, ei ole volikogus oma kohta sisse võtnud. Nende asemel on inimesed, kes on saanud parimal juhul sadu hääli, halvemal juhul vaid mõniteist häält. Ka sellise tulemusega ollakse Tallinna volikogus. Ju need inimesed, kes seal volikogus on, on teie võrdluse kohaselt need päris pardid, kes peibutusega sisse toodi. Ja need päris pardid on kindlasti ohvrid selles mõttes, et kui nad ei ole ise valimistega alati kaasnevat tööd piisavalt teinud ja neil puudub avalikkuse toetus, siis ei oska nad oma mandaati ka tõhusalt teostada. Ma arvan, et see peibutuspartide fenomen kombineerituna Tallinna linnavõimu suletud juhtimisstiiliga, mis lähtub Keskerakonna omaaegsest kontorist, on väga suur põhjus, mille pärast Tallinna Linnavolikogu tervikuna on kahetsusväärselt marginaliseerunud. Need päris pardid on selle marginaliseerumise ohvrid, kes praegu istuvad volikogus ega saa aru, et tegelikult peaksid nemad linna juhtima.

13:24 Aseesimees Enn Eesmaa
Palun, Helmen Kütt, teine küsimus!

13:24 Helmen Kütt

Tänan, austatud eesistuja! Lugupeetud ettekandja! Hästi kurb on, et ükskõik mis eelnõu puhul, mis võiks puudutada kogu Eestit, me keskendume tihti ainult Tallinnale. Uskuge, et kuigi Tallinnas elab jah tõesti väga suur osa Eesti elanikest, on elu ka mujal, näiteks Viljandis, Paides ja Tartus. Kuidas võiks see kohapealseid inimesi halvasti mõjutada, kui Riigikogu liige, kes kandideerib, ütleb selgelt välja, et ta kandideerib kogukonna toetuseks, ja loobub mandaadist osaleda volikogus ja jätkab Riigikogu liikmena? Kuidas see võib kohapealsele elule halvasti mõjuda, kui inimesed seda teavad ja annavad ikkagi oma hääled? Suur hulk kohapealseid inimesi, kes on samas valimisnimekirjas, olgu see valimisliidu või erakonna oma, ju kandideerib veel ja asub seal tööle? Kuidas see võib halvasti mõjutada kohalikku elu?

13:25 Andres Herkel

Proua Kütt! Ma arvan, et igasugune silmakirjalikkus mõjutab ühiskonda halvasti. Kui inimene kandideerib mõttega mandaadist loobuda, olgu tegu ükskõik mis tasandiga, ükskõik millise esinduskoguga, siis ma leian, et see ei ole õige. Ja kindlasti ei räägi ma selle eelnõu puhul ainult Tallinnast. Küsimused on puudutanud siin Viljandit ja ka väiksemaid omavalitsusi. Jah, härra Ernitsale ma sellise näite tõin, aga see tuli mulle meelde lihtsalt sellepärast, et hiljuti nägin ma Tallinna kodulehekülge vaadates, et Edgar Savisaar on endiselt linnapea.

13:26 Aseesimees Enn Eesmaa

Palun, Olga Ivanova!

13:26 Olga Ivanova

Aitäh, lugupeetud eesistuja! Austatud ettekandja! Ma jätkan Helmen Küti küsimuse teemal. Mispärast just Tallinna linn on nii suur probleemkoht teie jaoks? Vaatame laiemalt! Arusaadav, et teile see võib-olla tõesti ei sobi, kuna teie erakond just võttis vastu otsuse, et Riigikogu liikmed ei kandideeri kohalikel valimistel. Kusjuures ma arvan, et see oli suur viga, kuna teil on väga toredad kandidaadid, kes võiksid Tallinna linnas hea häältesaagi saada. Aga seadus lubab meil praegu kandideerida ja ka kuuluda volikokku ning minu meelest on see hea võimalus rohkem oma valijatega kohtuda, rohkem nende muredest rääkida ja võib-olla ka targemaks saada. Kas te ei leia seda?

13:27 Andres Herkel

Proua Ivanova! Minu arvates on teil võimalus ka praegu, kui mu mälu mind ei peta, kuuluda kas Lasnamäe halduskogusse või mõnda sellisesse kogusse madalamal tasemel. Ma ei leia, et Tallinna volikogu võiks siia Riigikokku mingisuguseid positiivseid tuuli tuua, pigem vastupidi. Mis puutub marginaliseerumisse, siis annaks jumal, et see marginaliseerumine ei kanduks üle sellesse saali. Eks ta ole valikute küsimus. Ma saan aru, et Keskerakonnal valikud vahetuvad. Omal ajal vähemalt osa teie fraktsioonist toetas meie samasuguse sisuga eelnõu. Nüüd te olete ilmselt otsustanud teistpidi. Üldiselt pole minu arvates selleks, et olla tubli Riigikogu liige, vaja käia Tallinna volikogus õppimas. Kindlasti on vaja suhelda valijatega ja püüda lahendada nende probleeme, aga mitte sellisel moel, nagu te näite ette panevat.

13:29 Aseesimees Enn Eesmaa

Helmen Kütt, kas teil on protseduuriline küsimus?

13:29 Helmen Kütt

Jaa. Kuna minu nime mainiti, siis ma sooviksin repliigiks sõna.

13:29 Aseesimees Enn Eesmaa

Vaadake, praegu ei ole käimas läbirääkimised. Nii et jätame selle repliigi hiljemaks. Kas on veel küsimusi ettekandjale? Ei ole. Aitäh! Juhtivkomisjonipoolse ettekande teeb põhiseaduskomisjoni liige Peeter Ernits.

13:29 Peeter Ernits

Head kolleegid! Jah, te kuulsite õigesti, ma esindan põhiseaduskomisjoni, mitte keskkonnakomisjoni, kuigi tegemist on pardiseadusega. 16. mail kestis põhiseaduskomisjoni istung kaks tundi ja viis minutit,

aga päevakorras oli viis küsimust, nii et võite arvutada, kui kaua me arutasime seda eelnõu. Andres Herkel sõnas, et kohaliku omavalitsuse volikogu valimise seaduse ja teiste seaduste muutmise seadus tühistaks inimese volikokku valituks osutumise korral tema Riigikogu liikme mandaadi või uue mandaadi. No me kuulsime enne neid seletusi siin piisavalt. Igor Gräzin, kolleeg, kes oli komisjoni istungil asendusliikmena, märkis, et ka Riigikogu liige on huvitatud oma kodukoha omavalitsuse haldusvaldkonda kuuluvatest küsimustest ja kuulumine kohaliku omavalitsuse volikogusse annab talle kui kodanikule võimaluse neid küsimusi lahendada. Eelnõuga tekitatakse situatsioon – Gräzini arusaama järgi –, kus isik kaotab Riigikogu liikmeks saades kodanikuõiguse omavalitsuse halduskü simustes kaasa rääkida. Sellest rääkis kolleeg Gräzin ka siin suures saalis.
Andres Herkel selgitas Gräzinile vastates, et Riigikogu liige ei kaota oma kodanikuõigusi, vaid oma mandaadi. Lihtsalt kahte mandaati olla ei saa. Kolleeg Arto Aas ütles, et Riigikohus tegi just otsuse, mille kohaselt on Riigikogu liikme kuulumine omavalitsuse volikogusse põhiseaduspärane ja kohaliku omavalitsuse volikogu liikme staatus ei tähenda riigiametit. Tuletan meelde, et Kose Vallavolikogu, Lääne-Saare Vallavolikogu, Kõpu Vallavolikogu ja Vormsi Vallavolikogu olid esitanud taotluse kuulutada selline regulatsioon põhiseadusvastaseks. Jutt oli kolmest põhiseaduse paragrahvist: § 4 võimude lahususe kohta, § 63 Riigikogu liikme staatuse kohta ja § 154 kohaliku omavalitsuse enesemääramise õiguse kohta. See oli vaidlusalune küsimus, mille kohta Riigikohtu viieliikmeline kogu Riigikohtu esimehe juhtimisel otsustas, et kõik on kõige paremas korras ja põhiseadusega vastuolu ei ole. Andres Herkel ütles, et isegi kui regulatsioon on tunnistatud põhiseaduspäraseks, siis see ei tähenda, et regulatsioon on mõistlik ja aitab kaasa Eesti demokraatia arengule. Kõnealuse eelnõu puhul on tegemist poliitilise valikuga, rõhutas Herkel. Eelnõu algataja on veendunud, et nende pakutud lahendus on parem lahendus. Nii et põhiseaduspärasus ei ole eelnõu ettekandja jaoks põhiküsimus.
Komisjoni esimees Ken-Marti Vaher märkis, et sageli rõhutatakse regulatsiooni põhiseadusvastasust või põhiseaduspärasust seetõttu, et arvatakse, et siis on argumendi poliitiline kaal suurem. Arto Aas jätkas, et loomulikult on tegemist poliitilise valikuga, aga ka poliitilised valikud peavad olema põhiseadusega kooskõlas. Nii et jutt jõudis jälle selle Riigikohtu 16. juuni lahendini. Riigikohus on öelnud, et riigielu küsimused ja kohaliku elu küsimused on eri tasandi küsimused ja ei ole mõistlik jõuliselt piirata kodaniku vaba õigust kandideerida ning olla valitud kohaliku omavalitsuse volikogusse ja Riigikogusse. Selline piirang oleks Arto Aasa hinnangul Riigikohtu otsuse taustal põhiseadusega vastuolus, sest see oleks isiku põhiõiguste riive.
Kolleeg Mart Nutt märkis, et tema on alati leidnud, et Riigikogu liikme ja kohaliku omavalitsuse volikogu liikme mandaatide ühitamine ei ole põhiseadusega vastuolus. Ja Nutt leidis ka, et Riigikohtu otsusel on oluline roll seetõttu, et selles antakse lõpuks vastus küsimusele, kas kohaliku omavalitsuse ametid on riigiametid või mitte. Praktilise poole pealt märkis kolleeg Nutt, et Riigikogu liikme ja kohaliku omavalitsuse volikogu liikme mandaadi ühitamine on muidugi raske, mõnikord isegi väga raske. Nii leidis ta, et see ei oleks põhiseadusega vastuolus, kui sätestada seaduses kord, mille kohaselt tuleb ühest mandaadist loobuda. Seaduses on sellekohane regulatsiooniruum iseendast olemas ja tegemist on tõesti poliitilise valiku küsimusega. Nii et taas jõudsime poliitilise valiku juurde.
Andres Herkel märkis, et tema eelnõu mõte on peamiselt see, et poliitikas oleks rohkem osalejaid. Korraga Riigikogu liikme kohal ja omavalitsuse volikogu liikme kohal olemise keeld kehtestati omal ajal eesmärgiga poliitikas osalejate ringi laiendada. Kahte kogusse kuulumise keeld kehtis Eestis väga pikka aega ja selle tagajärg oli Herkeli sõnul, et erakonnad panid inimesed n-ö topeltkandideerima, kuigi nad ei saanud mõlemat mandaati teostada. Tegelikult võtavad poliitikud Herkeli arvates endale sellega suuremaid riske, kui nad kandideerima minnes arvestavad võimalusega, et valituks osutudes kaotavad nad olemasoleva mandaadi. Ja need poliitikud, kes julgevad riske võtta, on tugevamad.
Komisjoni esimees Ken-Marti Vaher leidis, et Eesti probleem ei ole mitte selles, et poliitikud ei saa ennast teostada. Suurem mure on see, et Eestis on vähe võimekaid poliitikuid. Helmut Hallemaa märkis – ta on seda ka siin saalis korduvalt rääkinud –, et tema on olnud pigem seda meelt, et neid mandaate ei peaks saama ühitada, kuna uusi poliitikuid on tõesti vaja. Samas ei saa seadusega ette näha, millise mandaadi peab isik valima.
Andres Herkel selgitas veel, et sõna "peibutuspardid" sai eelnõu pealkirja lisatud tähelepanu tõmbamiseks. Samas ei saa mina sellest ikkagi aru, sest peibutuspardid on mõeldud tegelikult selleks, et päris parte maha lasta. Jüri Adams, kolleeg, märkis, et tema teada Eesti Vabariigis enne teist maailmasõda sellist probleemi ei tekkinud – see, et Riigikogu liige võis olla kohaliku omavalitsuse volikogu liige, oli mõistetav. Eesti on kahe erineva kultuuri piirimail: ühelt poolt mõjub meile Soome, kus

ajaloolistel põhjustel on parlamendiliikmed valdavalt ka kohaliku omavalitsuse liikmed, ja teiselt poolt mõjuvad Läti ja Leedu, kus on otsustatud, et kõne all olevaid mandaate ei tohi ühitada. See, millise korra kasuks on otsustatud, oleneb nii ajaloolistest põhjustest kui ka sellest, kui suure riigiga on tegemist, märkis Adams. Mandaatide ühitamine peaks olema füüsiliselt võimalik ja tänapäeval ei ole Eesti-suuruses riigis mandaatide ühitamine tehniliselt probleem. Adamski rääkis peibutuspardist, märkides, et see nimetus oli poliitiliselt aktuaalne kolme eelneva Riigikogu koosseisu ajal, kui Riigikogu liikmetel oli lubatud kandideerida kohaliku omavalitsuse volikogusse, aga ei olnud lubatud seal liige olla. Siis kujunes välja praktika, et Riigikogu liige kandideeris kusagil volikogu valimistel, et korjata palju hääli oma erakonnale. Eesmärk asuda volikogu liikme kohale oli teisejärguline. Ilmselt jääb see mõiste aktuaalseks ka pärast sügisesi kohalike omavalitsuste valimisi, ennustas Adams.
Ma küsisin komisjoni liikmena, kuidas Vabaerakond ise kavatseb sügisel omavalitsuste valimistele minna. Kas Vabaerakonna fraktsiooni liikmed plaanivad kandideerida? Andres Herkel märkis, et see küsimus ei puutu praegu asjasse ja igaüks saab teha otsuse kandideerida vastavalt kehtivale seadusele. Nii et ma ei saanudki aru, kas kolleegid Vabaerakonnast kandideerivad või mitte.
Arto Aas küsis, kas eelnõu algatajad on mõelnud ka sellise praktilise küsimuse peale, et kui Riigikogu liige peaks olema teatud perioodil kohaliku omavalitsuse volikogu asendusliige, kas ta peab ka sel juhul Riigikogu liikme mandaadist loobuma. Selline praktiline küsimus. Andres Herkel vastas, et selline olukord tuleb lahendada ikkagi üheselt ja asendusliikme puhul peaks kehtima sama reegel, et Riigikogu liikme mandaadist tuleb loobuda.
Illimar Pärnamägi Justiitsministeeriumist selgitas, et Vabariigi Valitsus arutas eelnõu 413 oma 20. aprilli istungil ja otsustas eelnõu mitte toetada. Põhjus on kirjas valitsuse sellesisulises kirjas.
Ja siis jõuti otsusteni. Otsustati esitada eelnõu 30. mai päevakorda (konsensusega) ja teha ettepanek eelnõu tagasi lükata. Selle poolt oli 8 komisjoni liiget, vastu 1, erapooletuid 0. Kui täpne olla, siis vastu oli ainult Jüri Adams, ülejäänud olid poolt. Ja ega rohkemat ei olnudki. Viimane otsus oli, et komisjoni arutelust kannan siin puldis ette mina. Aitäh!

13:40 Aseesimees Enn Eesmaa

Küsimuste vooru avab Andres Herkel.

13:40 Andres Herkel

Aitäh! Austatud ettekandja, aitäh selle eest, et te mindki korduvalt tsiteerisite! Minu küsimus on selline: kas protokollis, mida te ette lugesite, on must valgel kirjas, et Vabaerakonna liikmed ei kandideeri? Minu meelest see kõlas. Samas muidugi pole konkreetse eelnõu puhul küsimus, mis erakonnad mis otsuseid teevad, kuigi asjasse puutuv.

13:40 Peeter Ernits

Ka mina küsisin seda, aga õiget vastust ei saanud. Ma ei saanudki aru, miks sa ei vastanud sellele. Aga protokollis on kirjas nii, nagu ma ette lugesin: Andres Herkel vastas, et see küsimus ei ole praegu asjasse puutuv ja igaüks saab teha otsuse kandideerida ise vastavalt kehtivatele seadustele. Selline vastus igal juhul sinu suust tuli.

13:41 Aseesimees Enn Eesmaa

Austatud ettekandja! Teile rohkem küsimusi ei ole. Avan läbirääkimised. Andres Ammas Eesti Vabaerakonna fraktsiooni nimel.

13:41 Andres Ammas

Lugupeetav eesistuja! Lugupeetavad Riigikogu liikmed! Kahel toolil istumine ja peibutuspardid on kaks sellist teemat, mis väljaspool seda saali erutavad Eesti inimesi päris palju ja minu hinnangul on meie valijate enamik selgelt mõlema nähtuse vastu. Siin saalis arvatakse teistmoodi. Siin saalis minu meelest kahjuks domineerib erakondlik egoism ja poliittehnoloogiline mõtlemine. Vabaerakond ei pea kahel toolil istumist õigeks. Ja kuigi Riigikohus on andnud tõepoolest Riigikogu liikmetele õiguse lüüa kaasa nii Riigikogu kui ka kohalike volikogude töös, ei pea mina ega minu paljud kolleegid seda mitte kuidagi õigustatuks. Kohtu luba olla valimistel part ei õigusta valijate lollitamist. Riigikohtu otsus Riigikogu liikme kohalikku volikokku kuulumise põhiseaduspärasuse kohta on juriidiline hinnang, mida tuleb sellisena

austada. Aga see ei tee sellist käitumist iseenesest valijate suhtes ausamaks ega lugupidavamaks. Riigikohus ei ole oma otsuses minu meelest arvestanud probleemiga, et Eestis vohab poliitiline kultuuritus. Tänase debati käigus on korduvalt toodud esile Põhjamaade, eriti Soome näidet. Ma tõepoolest arvan, et Põhjamaade kultuur võib päris paljus olla meile eeskujuks. Aga praegu oleme sellest tegelikult ikka väga kaugel. On esile toodud, et Soomes võib parlamendiliige või minister olla kohaliku volikogu liige. Aga me peaksime seda praktikat hinnates võrdlema Soome ja Eesti põhiseadust, peaksime võrdlema kogu Soome ja Eesti poliitilist kultuuri. Ei saa seda Soome praktikat kohe üle võtta. Tunnistagem, et põhjanaabrite poliitiline kultuur on üldse vaoshoitum ja vastutustundlikum – seal püüeldakse alati mõistuspärase konsensuspoliitika poole. Siin saalis demonstreeris pool tundi tagasi üks hääletus, kuidas koalitsiooni teerull rullis mõistusest jõhkralt üle.
Kahel toolil istumise lubamine ongi halb selles mõttes, et see ahvatleb hakkama peibutuspardiks. Moraalne avalik pettus ja kahju, mida säärane käitumine põhjustab, on ühiskonnas suur. Loomulikult on eriti jõhker petukaup ministrite kandideerimine, sest kõik saavad aru, et ministrid ei loobu oma kohast ega asu kohalikes volikogudes tööle. Ma kordan taas ja taas: usaldagem tublisid ja tarku inimesi kohalikes omavalitsustes! Kohalike omavalitsuste valimise mõte on valida kohalikud otsustajad. Mõni minut tagasi kõlas tänu kolleeg Peeter Ernitsale siit puldist Ken-Marti Vaheri vapustav ütlus, et Eesti poliitikas on probleem, ja see probleem on see, et meil on vähe võimekaid poliitikuid. No kuulge, see on skandaalne! Ma olen tõepoolest varemgi esile toonud muljet, et millegipärast siin Toompeal istumisega kaasneb üks sündroom, mis ähvardab meid kõiki, sh mind. Ma olen seda tajunud nii 25 aastat tagasi Ülemnõukogu liikmena kui ka nüüd Riigikogu liikmena.
Kas tohib paluda lisaaega?

13:46 Aseesimees Enn Eesmaa
Palun, kolm minutit juurde!

13:46 Andres Ammas
See on mingi äravalituse, mingi eksimatuse sündroom, mis minu meelest on lihtsalt ülemäärane upsakus. See sündroom väljendub arvamuses, et riigikogulane on iseenese tarkusest pädev kõiki kohalikke tegelasi õpetama ja et riigikogulase osalemine kohalikus omavalitsuses annab sellele volikogule tohutult pädevust juurde. Ma olen Haapsalu volikogus töötanud 20 aastat. Ma mäletan neid aegu, kui Ülo Uluots ja Andres Lipstok käisid siit Toompealt volikogu koosolekutel, ja ka neid aegu, kui Riigikogu liikmed ei tohtinud kuuluda volikogudesse. Kohalikud saavad väga hästi hakkama ilma riigikogulasteta. Väga hästi! Nii et see soov istuda kahel toolil on pigem selline võimumonopoli, ma ütleksin, ülemäärase võimuiha soov. See ei tee poliitikuile au. See ei tee meile kellelegi siin au, see ei suurenda usaldust poliitika tegemise vastu Eestis laiemalt ja üleüldse.
Riigikogu liikmete ja ministrite kandideerimine kohalikel valimistel minu meelest ei tähenda oma erakonnakaaslaste toetamist, vaid hoopis seda, et puudub usaldus oma kohalike mõttekaaslaste vastu. On piisavalt võimekaid inimesi nii kohalikes valimisliitudes kui ka erakondade kohalikes nimekirjades. Siin kõlas täna väide, et kahel toolil istudes on Riigikogu liige paremini kursis tegelikkusega ja kohaliku omavalitsuse muredega. Minu meelest ei vasta see tõele. Me ei ela siin mingi kupli all, mis ei lase meil tajuda, mis Eestis tegelikult toimub, ei lase Eesti elus toimuval kätt pulsil hoida.
Ma kutsun teid üles toetama Vabaerakonna eelnõu menetluse jätkamist. See oleks väärikas ja vastutustundlik. Aga olgu siin taas teada antud otsus, mis on avalikkuses ammu välja öeldud: olenemata sellest, mida Riigikogu täna menetletava eelnõu suhtes otsustab, Vabaerakonna fraktsiooni liikmed ei kandideeri kohalikel valimistel. Kolleeg Olga Ivanova ütles siin natuke aega tagasi väga kenasti, et Vabaerakonnas oleks häid kandidaate, kes tõenäoliselt saaksid kohalikel valimistel väga hea tulemuse. Aga Vabaerakond pole tulnud Eesti poliitikasse mitte lihtsalt poliittehnoloogiliste võtete tegemisel osalema, vaid ikka selleks, et seista meile oluliste põhimõtete eest. Need põhimõtted on meile tähtsamad kui karjäär kohalikes volikogudes. Aitäh!

13:49 Aseesimees Enn Eesmaa
Rohkem sõnavõtusoove ei ole, sulgen läbirääkimised. Juhtivkomisjoni ettepanek on eelnõu 413 esimesel lugemisel tagasi lükata. Kutsume kolleegid saali ja hakkame hääletama.
Austatud Riigikogu, panen hääletusele juhtivkomisjoni ettepaneku eelnõu 413 esimesel lugemisel tagasi lükata. Palun võtta seisukoht ja hääletada!

Hääletustulemused
Ettepaneku poolt hääletas 48 Riigikogu liiget, vastu oli 8, erapooletuid ei olnud. Eelnõu on tagasi lükatud.

---

4. 13:52 Töövõimetoetuse seaduse muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu (468 SE) esimene lugemine

13:52 Aseesimees Enn Eesmaa
Austatud kolleegid, me läheme tänase neljanda päevakorrapunkti juurde, mille arutelu me tõenäoliselt jätkame homme. See on sotsiaalkomisjoni algatatud töövõimetoetuse seaduse muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu 468 esimene lugemine. Palun ettekandeks kõnetooli sotsiaalkomisjoni esimehe Helmen Küti. Palun!

13:53 Helmen Kütt
Austatud eesistuja! Lugupeetud kolleegid! Annan ülevaate, kuidas on jõudnud esimesele lugemisele töövõimetoetuse seaduse muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu, mille algatas sotsiaalkomisjon 15. mail oma istungil ja andis suures saalis üle 16. mail. 15. mai komisjoni istungil osalesid tervise- ja tööminister Jevgeni Ossinovski, Sotsiaalministeeriumi tööhõive osakonna juhataja Siiri Otsmann ja nõunik Õie Jõgiste. Tervise- ja tööminister andis põhjaliku ülevaate, tutvustades töövõimetoetuse seaduse ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu. Ta nimetas põhjused, miks on vaja seadust muuta, ja selgitas, mida on vaja muuta. Sellega kõrvaldatakse töövõimetoetuse seaduses kitsaskohad, mis on ilmnenud töövõimereformi rakendamisel. Eelnõuga muudetakse töövõimetoetuse ettemakse tegemise tingimusi, et vältida olukorda, kus töövõimetuspensionilt töövõimetoetuse maksmisele üleminekul tekiks inimesel temast endast olenematutel põhjustel sissetulekuta periood. Samuti reguleeritakse töövõimetoetuse maksmise tingimusi, et osalise töövõimega inimesel oleks kergem haridus omandada, saaks vältida töövõimetoetuse ebaõiglast vähendamist ning tagada töövõimetoetuse saamine ka siis, kui inimene ei saa haiglaravil viibimise tõttu täita töövõimetoetuse saamiseks vajalikke tingimusi. Puuetega inimeste sotsiaaltoetuse seadust muudetakse, et reguleerida puude tuvastamise tingimusi, ravikindlustuse seadust aga selleks, et leevendada hambaravihüvitise tingimusi inimestele, kellel on suurenenud vajadus hambaraviteenuse järele.
Komisjoni liikmetel oli hulk küsimusi. Tiina Kangro ja Jüri Jaanson juhtisid tähelepanu sellele, et eelnõus on erivajadustega inimeste võimalused kuidagi kitsendatud: palju sõltub sellest, milline on nende tööleping, kas nad töötavad käsunduslepingu või muu võlaõigusliku lepingu alusel. Küsimustes ja selgitustes toodi välja, et muidugi tuleb vältida töövõimetoetuse vähendamist, kui näiteks ühel kuul kantakse arvele puhkuseraha koos palgaga või siis töötatakse lepingu alusel nii, et mitme kuu tasu saadakse ühes kuus korraga. Tuleb siiski luua süsteem, mis vähenenud töövõimega inimeste tasusid arvestab aastapõhiselt. Kõikidel inimestel peab olema võimalus töötada erinevate töölepingute alusel. Monika Haukanõmm küsis, et kui 30 päeva jooksul ei suudeta hindamist läbi viia ja inimene tunnistatakse hiljem tagasiulatuvalt töövõimeliseks, mis saab sel juhul enam makstud tasust. Minister selgitas, et sellisel juhul tasu tagasi ei nõuta. See oli komisjoni arutelu 15. mail ja pärast seda otsustas komisjon konsensusega, et me algatame eelnõu.
18. mail toimus meil järgmine arutelu, see oli siis eelnõu ettevalmistamine esimeseks lugemiseks. Langetati sellised otsused: teha ettepanek võtta eelnõu täiskogu 30. mai istungi päevakorda (konsensusega), teha ettepanek esimene lugemine lõpetada (konsensusega), teha ettepanek määrata muudatusettepanekute tähtajaks 2. juuni kell 15 (konsensusega) ja määrata ettekandjaks komisjoni esimees Helmen Kütt. See tulenes sellest, et kuna komisjon on algataja, siis *ex officio* komisjoni esimees selle ka ette kannab. Nii et kõik otsused langetati konsensusega. Vahepeal on ka Vabariigi Valitsus eelnõu arutanud ja võtnud toetava seisukoha. See on uskumatu, aga tõsi! Eelnõu muutmiseks on esitatud mitu sisulist ettepanekut, nendega te ilmselt olete tutvunud. Ma hea meelega vastan küsimustele, kui neid on.

13:58 Aseesimees Enn Eesmaa
Seda me kohe näeme. Andres Ammas, palun!

13:58 Andres Ammas
Aitäh, lugupeetav eesistuja! Lugupeetav ettekandja! Mul on selline natuke üldisem küsimus mitte selle eelnõu sisu kohta, vaid selle aja kohta, millal see meile menetlusse tuli. See põhimõte on nii mõistlik ja õige. Miks me seda juba varem ei ole menetlenud?

13:58 Helmen Kütt
Aitäh teile küsimuse eest! Ütlen ausalt, et komisjoni algatus ongi ajakriitiline. Ei oska vastata, miks seda ministeerium varem ei ole algatanud, aga lõppkokkuvõttes on hea, kui need probleemid saavad lahendatud enne, kui tuleb koolivaheaeg. See ju puudutab ka õpilasi.

13:58 Aseesimees Enn Eesmaa
Austatud ettekandja, teile rohkem küsimusi ei ole. Nüüd on võimalus registreerida ennast sõnavõttudeks fraktsioonide nimel. Sõnavõtusoove ei ole. Juhtivkomisjoni ettepanek on eelnõu 468 esimene lugemine lõpetada. Esimene lugemine on lõppenud. Määran eelnõu 468 muudatusettepanekute esitamise tähtajaks 2. juuni kell 15.
Austatud kolleegid, tänan teid tänaste debattide ja otsuste eest! Kohtumiseni homme!

Istungi lõpp kell 13.59.